

CSUKA JÁNOS

KISEBBSÉGI
SORSBAN

Elbeszélések és novellák

II.

MINERVA

Varga Ábris Széles-falun

I.

Az éjszaka fagyos és barátságtalan. Az ablakokra rejtélyes hieroglifeket rajzolt a tél ügyes keze. A házak ereszein bozontos jégszakállak nőnek. Az ég alacsonyan úszik a világ felett. Néhány kivilágított ablak fénykorongja belehasít az éjszaka bársonyába. A város felett, amelynek házaiból füstökádó kémények ágaskodnak, mint intő jel uralkodik a vastagnyakú, gypocakú városháza.

Mintha minden idegent idejében figyelmeztetni akarna: egyedül vagyok e város látható lelkiismerete, bámolni val ója, árva dicsérete. Mindig rám gondolj idegen, ha szépet és jót akarsz mondani házaimról, utaimról, kultúréletemről és embe-reimről. Felejtsd el, hogy az uccákon kiálló szirtekbe ütközik a lábad, hogy az unalom meggyilkolja legszebb érzéseidet és elkerget falaim közül, ha nem mindig engem nézel és hirdetsz. Nézd az öltözékem, a mellényem finom és színes gombjait, izmos lábaimon feszülő cipőket, kinyújtott karjaimon az ablakok sokaságát. Vájjon mit vennél észre először, ha nem engem, vájjon maradnál-e, ha az árnyékom mindenhova nem követne?

Amint a vonat átkaroló mozdulattal megközelíti a nagy határvárost, mint sötét éjszaka a várablakból felröppent bagoly, a városháza épületének mély, kivilágított reflektorszemei felragyognak. Áttekinthetetlen, széles perspektíva terül az érkező elé. A sínek közelében alvó gyárak és a város ijesztő perifériáinak apró, kivert szemű házai, ahova zenélve nyomul a szelelőlyukakon a téli nyomorúság. A város elnyújtózása az első tekintetre impozáns, és megragadja az érkező érkeinek szabadon hagyott gyeplőit.

— Van-e csomagjuk? — repül fel több oldalról a kérdés.

Az utasok a vasúti kocsik ablakain kiadják terhes bőröndjeiket. Álmos szemeiket vakítják a villany-transzparensnek. A kalauz végigmegegy a vonat mellett, kissé elkésve és hosszuranyujtva kiáltja a város nevét.

— Fiatal úr, szabad a csomagját — mondja valaki határozott hangon és Varga Ábris, aki csak ekkor ébred a vonat altató ringatásából, megnézi a jelentkezőt. Kis fiúcska áll előtte, tíz-tizenkét év körüli gyermek, akinek csontos arca alig látszik a sapkájától, gyenge testét pizsokszínű, bokáig érő kabát takarja. A lábain meggömbült cipők, amelyek csónakszerűen a levegőbe szúrnak.

— Mit vinnél, fiam?

— A csomagot...

Varga Ábris a hóna alatt szorongatta a papírcsomagot, amely eddig kellemesen melegítette a testét, a fiú azonban olyan türelmesen énekelt, a szemeiben annyi kérés lobbant, hogy nem tudott ellentállni.

A vonat, mint a vajúdo világ, kiönti utasait. Az emberek a kijáratnál egymásnak mennek. A lágyszínű folyosón kendős asszonyok mint türelmes konflislovak várnak. Ők is konflisok, utasokat várnak, akik az éjszakát szegényes lakásuk szalmazsákjain hajlandók eltölteni. Rekedt hangon muzsikál belőlük az ajánlkozás :

— Éjszakai kvártély ... kell-e lakás?

Az arcuk gyűrött és megvető felhők kergetőznek rajtuk. Mennyi megvetés mozdul a tekintetükben, amiért az élet kiüldözi őket az utálatos világba. A megszokott szavakon kívül nincs egy melegebb jelzőjük, eredeti mondanivalójuk. Csak a piszkos felajánlkozás, amelyet másként is lehet magyarázni. Az utas a fiatal asszonyban észreveszi a csókpatáról feléje evezett szerelme. Ahol szerelme vad vihart provokálhat és reggelig kidörzsölheti magából az álom bántó színeit.

Milyen nehéz ezeket lerázni szívük kapujáról.

Milyen utálatos kenyér melléjük feküdni, hogy megvédett éjszakájukat pénztelen csókba mártogathassák.

A pályaudvar előtti téren, ahol didergő fák sorakoznak, megfagyott konflislovak dobolnak megdagadt lábaikkal. Ők is menni szeretnének, futni, hogy a vér végigszaladjon fagyos testükön, hogy bús fejüket beledörzsöljék a tél zúzmarás kendő-

jébe. De a konflislovak számára alig van utas. A szomszéd utcákban várnak a szállodák, amelyek alatt füstös kávéházak vígságába ugranak a lumpok. A kávéházak kicsapódó ajtajain kiömlik a zene, — mintha csengő aranypénzt öntöttek volna a hóvattával betakart utcákra.

A sarkokon, földreszórt szalmán táncoló rendőrök, akik lassú lépésben mérik az éjszakai világot.

II.

Varga Ábris a városházaig ment, eltompultan, alig érdeklődve a körülötte látható dolgok iránt, de a hatalmas épületkolosszus szinte elébe ugrott és megálljt parancsolt. Az egyik árkád alól nő jött feléje, mögötte rendőrök karonfogva az őrségre vezettek valakit. A fiú tanácstalanul megállt Varga Ábris előtt és csendesen megszólalt:

— Hova vigyem?

— Mit? — kérdezte szórakozottan.

— A csomagot — és már nyújtotta feléje az újságpaprosba gyömöszölt fehéreneműt. Nagyon gyenge spárga tartotta össze a fehéreneműt és a fiú pajtáskodó ujjai alatt néhol kiszakadt az újság. Hirtelen eszébe jutott az anyja, aki a csomagot elkészítette és a kezébe nyomta. Mennyi gonddal válogatta össze a szakadt fehérenemű közül a legjobbat. Mennyi félelem remegett az útravaló hangokban. A városháza árnyékában szinte látta feléje jönni az anyját. Mit is mondott, amikor elbúcsúztak? — Egyedüli reményem vagy, Ábris, vigyázz, hogy a világ vágóhídjain le ne fejezzenek. Mit válaszolt az aggódó léleknek? — Maga mindig úgy beszél hozzám, mintha még mindig gyermek lennék, hiszen már megjártam a katonaságot, van nekem magamhoz való eszem, nem kell mindig figyelmeztetni. A kissé nyers szavak bántóan érték, kicsordultak könnyen omló könnyei és mintha a reménység hidja, amit távozó fia felé épített, leszakadt volna a szivéről. De azért, amikor búcsúzkodás közben összecsókolóztak, felszaladt a szeretet utolsó meredek ösvényére és onnan lobogtatta fia felé utolsó üzenetét:

— Vigyázz a rossz emberektől és a rossz nőktől, a fiatal-ság megrontóitól.

Nehéz parancsoló szavak ezek, amelyektől nem lehet megszabadulni akkor sem, ha az ember hatvan kilométerrel arrébb

tolja ki életterületét. A szavak még olyan frissek és élők, hogy nem lehet őket olyan könnyen kimosni a tágas emlékezésmederből. Kérdés azonban, meddig fognak élni Varga Ábris fiatalságának ma még meleg, napsütötte partjain.

Varga Ábris, a közeli gázlámpa fényétől megvilágítva, észrevette a hirdető oszlopot, amelyen a Schicht szappangyár hatalmas plakátja világított. Ahogy elmerült a falragaszokban, valaki meglökte szabadon levő karját és amikor megfordult, az előbbi nőt, aki a rendőrök előtt ment, látta maga előtt. A gyanús, rosszul öltözött nő széles szájával, amely mély volt, mint a titok és rejtélyes, mint a nő maga, kedvesen rámosolygott. Nem az első nő volt az életében, aki ilyen időben az uccán megszólítja. Soha nem szerette ezeket. A ruhájukról furcsa illat ömlik és undort ébreszt. Az arcuk gépiesen mosolyog és nevet, mint amilyen mesterkélten ölelnek a karjaik, ha ébresztgetik az alvó szerelmet.

Megrázkódott és a hideg, amely egészen körülbroncsolta, a lába fejtől a homlokáig felszaladt, mint az időmérő higánya. Már érzi és látja a fantasztikusan megvilágított szobát, ahol örök megaláztatásban raboskodik a csontos sezlón. Az éjszakai nő dideregve és utolsó próbaképpen még egyszer elment Ábris mellett és amikor látta, hogy a mosolyát nem dobták vissza, más tájak felé kalandozott. Varga Ábris pedig egészen összetört, kiábrándultan és a hidegtől átjárva, tanácstalanul horgonyt vetett az aszfalton. Merre menjen, kít keressen a hűvös idegen éjszakában? A legközelebbi szállodákat vette sorra, de mindenütt későn érkezett, szobát nem lehetett kapni. A portások, örök alázatossággal az arcukon, magánlakásokat ajánlottak, de azoktól irtózott. Az ég pedig tisztult és valahonnan közeledett a reggel.

Visszament a pályaudvarra. A harmadosztályú váróteremben megsűrűsödött füst terjengett. A padokon és a padlón mély álommal verden aludtak a szegény életigások.

Varga Ábris kiválasztott magának a kályha közelében egy kicsiny területet az olajos padlón, kis csomagját a feje alá igazította és lefeküdt, úgy hogy látta a külső világot, ahol éppen akkor búcsúzott az élettől egy sokigéretű csillag.

III.

A régi napok melege ömlött végig Varga Ábrison a váróterem padlóján. Előjöttek az annyiszor kívánt dolgok és hoz-

zádörgölöztek, hogy újra emlékeztessenek és figyelmeztessenek. Nem tudja megfogni és tartósan érezni őket, mert mire kinyitja a szemét, a jó dolgoknak már csak az izük maradt meg a szájban, amelyben az álom néha mézet fakaszt. A padlón, ahol csontjait kelletlenül rájja a durva deszka, visszatért a tegnapi. A pubertás lázas ideje, amikor élete vad ösvényein átvonultak az első nők, akik megismertették vele az örök titkot: a szerelmet. Nagy fájdalmasan megmozdultak benne a távoli hegyek és folyók, amelyek hűséget esküsznek minden kiüldözöttnek. Ó, ha most puha ölükbé fektethetné bódult fejéi, amelyben furcsa szavak harangoznak. A zúgó víz kimosná mély füiéből a harci lármát, a hegytetőn őrtálló erdők fái megnyugtatón lázas lelkiismeretét. Ő gyere vissza, zokogtak az ismerős utak, a megsimogatott sziklák, amelyek Varga Ábris, a fáradt vándor emlékét őrzik.

Átdobta magát másik oldalára, arcát belemártotta a lámpa sercegő világosságába, amely mocskosan csurgott széjjel. A kérdések újból rohamoztak, hogy felelőtlenül megszólaltassák lelkiismeretét. Végtelen volt az álompartja és hosszú a tudatlanság, a tompa érzéketlenség ideje, de azért jó dolgai lettek. Amikor a tegnapi elhullatta valamennyi kérdését, lelke csücskére felkapaszkodtak a nők és visszanevettek. Az alvó embert most könnyen és diadalmasan vezette magához embertársait, akiknek tiszta lelkében áldozott a szerelem misztériumának.

Valaki megrázta a vállát: ijedten ébredtek lázas szemgolyói. Még mindig görcsösen ölelgette a mellette fekvő cukorkaárus otromba lábait. A száján kicsurgott az élet finom íze. Durva hang koppant.

— Kelj fel, ha mondom.

Ekkor már a valóság megdöngönyözte. Az álom boldog kiélegülést nyújtott és máris elveszik tőle az ajándékot, Az ügyeletes vasutas szóostorokkal végigsuhintott rajta,

— Talán a zsebeiben kotorásztál?

Zavartan dadogott és szegényes válasz hagyta el vértelen ajkát. Mit is tudjon válaszolni a vakmerő gyanúsításra? Valóban a szomszédja lábát ölelgette, de az csak álom volt, amelyben minden szabad, még gyilkolni, rabolni, a legszebb nők ilatfelhőjében megfürdeni végkimerülésig. Nagyon ártatlan valami ez, de ki érti meg a titkát? Az ügyeletes vasutas a nyers realitások embere, akinek szíve helyén óramű dobog.

— Dehogy is akarom én másnak a pénzét bántani — sutogta és nagy kérdő szemével belekapaszkodott a vasutas dühös pillantásaiba. Az hivatalos arcot vágott és semmi kedve sem volt Varga Ábris lányos meghunyászkodásán elérzékenyedni. Újból kérdezte:

— Ki vagy és hogyan kerülsz ide?

A kérdés némi bátorságot adott, mintha két erős mankót nyújtottak volna feléje: elhadarta valamennyi szavát. A rendszigorú őret ez azonban nem elégítette ki. Amikor jobban megnézte, látta, hogy kivasalt ruha, gondosan megkötött nyakkendő van rajta. Megint lecsapott rá.

— Ahogy látom, telne néked olcsóbb szállodára is. Mit keresel itten?

Mit magyarázzon, úgy sem értené meg. Életében mindössze egyszer aludt szállodában, de akkor örökre megundorodott a szállodai szobák illatától, amely nyomon kíséri. A szobalányok hagyományos tolakodása is nyugtalanította. Mégis, az előítéletek ellenére, lepihent volna valamelyik szállodában, ha szobát kapott volna.

— Gyere az ügyeletre.

Varga Ábris körül megmozdult a föld és elindult a vasutas mellett. Mint gyanúsított, akinek nem hisznek, aki valami rosszban sántikál. Amíg beszélgettek, a váróterem utasai sorban felébredtek, de amikor elhagyták a termet, az emberek megint visszazuhantak a feledésbe és olyan mélyen duruzsoltak, hogy tőlük akár a falakat is lebonthatták volna. Mit érdekli őket, hogy eggyel kevesebben vannak, hogy valakit elvittek mellőlük? Szívük nem mozdult meg, lelkük nem érzett szánalmat, szemük nem ment utána a távozonak. Némelyik talán arra is gondolt, hogy körözött tolvajt vittek el közülük és ezek elégedetten felsóhajtottak: most legalább biztonságban vannak és őrizhetik rongyos életük pénztelenségét. Mert a tovább szóló vasúti jegyen vagy a másnapra elegendő kosztpénzen kívül egyéb nem volt náluk. Napszámba járó szegény kulik ezek, akik itt takarítják meg a házbért, a továbbutazók a kvártélyt. Igaz, hogy néha börtönviselt ember is közéjük keveredik, aki kénytelen idemenekülni, mert a világ nehezen fogadja vissza őket és a hideg harapásai ellen védekezni kell, amíg lehet. De nem sokáig bírják ezt az életet, visszaesnek a régi hibákba, hogy a börtön meleg szobát és némi ételt biztosítson a számukra.

Odabenn jobb a védett dolgok között, bár néha kikíváncsoznak a világba, hogy szabadon meghemperegjenek a szabadságnak mondott valamiben, de amikor az élet mint a sziszegő kigyó ezer oldalról megint rájuk rohan, engedelmesen visszatérnek a társadalom szégyenházába, ahol a kiközösítettéket őrzik a rend ellen.

IV.

Az éjszaka már készült a hajnallal való találkozásra és lassan szakadoztak fekete fátylai. Hajnali emberek jártak a csontkemény utcákon és oltogatni kezdték az égvehagyott gázlámpákat. A mozdonyok fiatalos kedvvel, vidáman felnyerítettek, mint az elszabadult csikók: a síneken befűtve vártak az első jóllakott vonatok.

Talán ugyanaz a mozdony és ugyanazok a kocsik indulnak vissza új arcokkal és emberekkel, hogy Varga Ábris helyett kiteljen a sor az ifjúság-regimentben. Talán most ugyanúgy búcsúzik az anyjától egy másik fiú. Talán ezt az ifjút is ugyanolyan érzések rohanják meg majd az új környezetben, mint Varga Ábrist, aki a vasutas oldalán szégyenkezve lépdel a vasúti rendőrségre. Mindenféle furcsa gondolatok kavarnak a fejében, de mindez csak száraz filozófia, amely most nem érdekli Varga Ábrist, akinek a lábai alatt összefutottak az utak és nem tud eligazodni közöttük. Valaki következetesen összegereblyézte élete sokfelé ágazódó útjait és csak egy maradt nyitva, — amely a furcsa felelősségrevonáshoz vezet. Valóban rosszul kezdődik első napja Szélesfalun, ahova gögösen, felémelt fejjel akart bevonulni. Mi lesz ha megtudják, hogy elővezették a rendőrségre, mert a váróteremben a szomszédja lábát ölelgette? Az embereknek elég, ha megtudják valakiről, hogy a rendőrséggel konfliktusba keveredett és máris a megvetés nyilai lövelnek felé. Hogyan fogja tudni egyensúlyozni a gyanúsítás veszélyét élete gyenge sorsmérlegén?

Ha valaki ismerős látta volna Varga Ábrist, amikor a háttárrendőrség hivatalában a villanylámpa fénye hirtelen végigömlött rajta, megdöbönt volna feltűnő sápadtságán, vizes szemének ideges rezdülésében, ajka kiharapott, véres cafatain. Micsoda erős viharok döngethették szívében a becsület és a félelem gyenge fáját? Hiába kapaszkodik tiszta múltjába, az idegesség, a türelmetlenség és félelemérzet nem engedik nyug-

ton és újra meg újra felszántják széles ekéikkel a lelkét. Ó csak gyorsan keresztülesne az igazoltatás poklán, ó csak emberséges tisztviselő elé kerülne, akivel hamar megértetné magát. Erre azonban nem sok reménye lehet, mert ha ránéznek gyűrött arcára, szemének zavaros sugárzásából a gyanú akaratlanul kinyújtózkodik, mint egy szánalmas sóhai.

A rendőrhivatal előszobájában egy altiszt bóbiskolt az asztal mellett. A kályha izzó tüzes volt és. szikrázta a meleget. A falakon szelídszínű képek lógtak és a lámpa mozgó árnyékot vetett rájuk, ha kinyílt az ajtó. Az ablakra tömör fehér virágokat tűzdelt a tél. A falakba vésvé három ajtó vezetett ismeretlen irányokba. Vájjon hova vezetnek és ki van mögöttük?

Varga Ábris az egyik sarokban várakozott. A kísérője hamarosan visszatért és a bóbiskoló altiszt figyelmébe ajánlva, eltávozott. Az altiszt ásítózott, sűrűn nézegette az óráját cs alig várta, hogy leváltsák. Varga Ábris nem érdekelte. Meg sem kérdezte tőle, mit akar. — Az íróasztalra támasztotta két kemény karját és álmos fejével himbálódzott az asztal felett, mint valami falióra ingája.

V.

A nap már elérte a várost és apró tűzemberek szálltak a hideg földre. Varga Abrist szólították és néhány perc múlva többed magával, akik rejtélyes szobák mélyéről kerültek elő, szuronyos csendőr kíséretével a városházára került. Az esetét így tüntették fel a raportkönyvben: Varga Ábris huszonegyéves lakatossegédet tetten érték, amikor a pályaudvari váróteremben, nyilván lopási szándékból, végigtapogatta egy cukorka-árus nadrágját.

A szavak megint lecsaptak rá, mint az éjjel a váróteremben. Kicsoda, micsoda? Van-e igazolványa? Mit keres Szélesfalun?

Varga Ábris remegve, a szabadulás lappangó érzésének a felfedezésével, evezett boldogan zöldszínű katonakönyvével a tisztviselő elé.

— Most jöttem haza a tűzérektől...

— ■ Ezt megtudom a katonakönyvéből is — intették le, mielőtt még többet mondhatott volna.

A remény pislogó mécsesét újra elfújta a kegyetlen szél. Ki járt már Varga Ábris előtt a kétségbeesésnek e meredek

útjain, ahol a legkisebb elhajlás a biztos mélységbezuhanással jár? Vájjon megértik-e a szörnyű órák megaláztatásának a gyötrelmeit? Vájjon elhiszik-e, hogy a legedzettebb idegeket is felmorzsolja a kétségbeejtő bizonytalanság? Fiatall emberek dus haját csomóostul tépi ki a töprengés!

De szavak, élettelen, pusztá szavak ezek, amelyek visszhangtalanul visszazuhannak élete kicsiny udvarára, hogy ott hősi halált haljanak.

— Varga Ábrist vezessék a közös cellába — hallatszik az erélyes utasítás és szegény Varga Ábrist élete felgyülemlett keserűségével elvezették, hogy őrizetben tartsák, amíg személyazonosságát nem tisztázzák.

VI.

A közös cella a városháza utolsó emeletén van: ott ahol az épület vastag nyaka felfelé nyújtózkodik, mintha ki akarna menekülni a torony gallérjából, amely fojtogat. Most a csodás épületbe került, amely először ragadta meg tekintetét az éjszakai városban.

A legforgalmasabb utcán vezették Varga Ábrist a vele hasonlóképpen gyanús egyénekkal a pályaudvarról a városházára. Az utcákon, mint széles folyó árja, hullámozott a nép. A kereskedők unottan üzleteik ajtajában állottak és várták a vevőket, hogy megszánják tétlenségüket. Megszokott, szinte mindennapi látvány a kereskedőknek a rendőrfedezet melletti felvonulás. Az emberek egyre gyakrabban kilépnek életük csendes medréből és egyre gyakrabban kerülnek összetűzésbe a szigorú törvénnyel. A kereskedők már meg sem fordulnak utánuk, már nem találnak semmi érdekességet, látványosságot a felvonulásban. Ezt is megszokták, mint az elmaradt vevőt, aki szélszéyeivel egészen érzéketlenné teszi a kereskedőt.

Az utcákon piacra igyekvő, kosarakat szorongató asszonyok sietnek. Néhány szekér dőcög a mellékutcákban szállási parasztokkal. Ezeknek egészen le van ragasztva a szívük és az agyukat nehezen lehet megmozdítani. Még csak a fejüket sem fordítják meg a rendőr előtt lépkedő emberek után. Nincsen dolga a világnak, amely intenzíven érdekelné őket és minden kielézési lehetőségük az alkoholba van mártva. Seholl annyi kocsmá, mint Szélesfalun, ahol a legtöbb duhajkodás és az ezzel kapcsolatos büntény fordul elő az egész környéken.

A piacra induló asszonyok azok mások. A legtöbb anya, akinek gyermekei vannak. Némelyik belemarkol a kosárba és szívesen odaadja a péksüteményt vagy az otthoniaknak szánt almát. Nem kérdezik, hogy kinek adnak és kicsodák, micso-dák? Az anyák internacionalizmusa és együttérzése spontán érvényesül minden kínálkozó alkalommal.

Már az ötödik emeleten jártak és azt hitték, hogy egyes-nesen az égbe viszik őket, amikor egy hatalmas vasajtó -előtt megálltak.

— Megérkeztünk — újságolta fáradtan a rendőr és átadta Varga Ábrist egy pöttömnyi, uniformist viselő foglárnak, aki sietve elhelyezte a jövevényt. Szigorú kutatás következett. A zsebeit kiforgatták, a dolgait elvették. Előtte egy rossz-szemű, buldognaszájú fiatalemberrel diskurált a foglár:

— Szervusz Tóni, — köszöntötte régi ismerősként — me-gint itt vagy?

A kabátja felhajtásához nyúlt, ahonnan egyenként elő-szedte az elrejtett Vardarokat. Aztán ráakadt a gyufaszálakra is. A kancsalszeműnek, mintha a hátát hasították válna. Fáj, hogy nem sikerült a foglár figyelmét kijátszani és cigaretta nélkül kell bevonulni a cellába. Az elkeseredés kitört belőle:

— Még ezt az örömet sem hagyják meg?

— De nem ám — csattant fel a foglár, aki pajtáskodva hátbavágta Tónit és belökte a cellába.

Varga Ábris nagy és világos cellába került, amelyben három utcai csibész fogadta. A magasan álló ablakrács résein vékony aranszínek zuhantak a fehérre meszelt falakra. Varga Ábris az enyhe színeket felnyalábolta kitért karjaival és szinte öntudatlanul felsóhajtott:

— Ó mikor engednek szabadon?

A három utcai csibész összenézett, nem értették seho-gyan sem ezt a gyermeki ellagulyást és sietve érdeklődtek, hogy mi történt Varga Ábrissal. Miért került letartóztatásba? Sietve elhadarta minden baját. A kölykök vihogva hallgatták, aztán egyikük biztatta, reményt öntött beléje:

— Ha úgy van ahogy mondja, akkor hamarosan kienged-dik. Biztosan ellenőrzik az adatait... Az előbb engedtek ki két susztert, akiket szintén razzián fogtak el.

Az egyikük, akinek az arca még egészen gyermeki volt és mosolygó szemekkel nevetett, tovább ment a biztatásban.

— Mi, azt hiszem, mindjárt kinn leszünk, mert csak azért fogtak össze bennünket, mert az utcán kódorogtunk... Ha akarja, felkeressük valamelyik ismerősét és megmondjuk, hogy lecsukták.

Varga Ábrisban az aggodalom elszendergett. Hát mégis van remény a közeli szabadulásra? Megmondotta, hogy hova menjenek és mit mondjanak. Sietve, hadarva beszélt, a szavakat elharapva, mintha azokkal táplálkozna.

Az ablakhoz megy. Az égből alig egy tenyérnyi látszik, de most ez is elég. Az ember valahogyan összeköttetésbe kerül a külső dolgokkal. Ez pedig megnyugtató. Aztán leül a priccsre és kezébe temeti szédült fejét. A szeméit behunyja és messze nyargal a gondolataival. A puha álompárnáról az ajtókulcs csikordulása rázza fel Varga Ábrist, akinek a nevét szólították.

VII.

— Jól gondolja meg mit beszél, mert ki fogjuk hallgatni — figyelmeztette a rendőrtisztviselő, aki keményen szólott ugyan, de az arcán a szigorúságnak semmi nyomát nem lehetett felkutatni.

Varga Ábris magában morfondírozott: nem sok titkolni, rejteni valója van. A lelke tiszta, mint a frissen esett hó, amely szállingózva zuhan el az ablak előtt. Mit akarnak a kihallgatással? — súgta belülről halkán egy mély hang. Vájjon miért kell őt kihallgatni és minek kell végigjárnia az idegölő utak bizonytalanságát? A lelke és a szíve gyenge, mint egy porcellán és elég rálehelni, hogy eltörjön, darabokra széthulljon. Mi marad meg neki szíve és lelke jóságából, ha mindenhol letördelnek egy darabot?

— A katonakönyve szerint műlakatos, maga meg azt mondotta, hogy rajzoló? — csapott le rá az újabb kérdés.

Varga Ábris pajkos nevetéssel kiegyenesedett és élete legtürelmesebb fedezékéből magyarázgatott.

— Mind a két szakmát kitanultam. Különben kérdezzék Bieg a Kovács és Máriássy céget. Ott *kell*t volna ma reggel jelentkeznem.

— Hát persze, hogy megkérdezzük — nyugtatta meg a tisztviselő és ez hirtelen kijózanította. Mégsem lesz jó, ha megkérdezik. Mit fognak gondolni róla új munkahelyén? Még el-

veszti az állást, ha meghallják, hogy lopással gyanúsítottan került a rendőrségre. Már nem volt azonban ideje közbelépni, mert kattant a telefon és a tisztviselő kérdezte:

— Varga Ábris ... igen ... hogyne ... de mennyire.

A beszélgetésből semmit nem lehetett megérteni. A tisztviselő úgy kérdezett és felelgetett, hogy abból semmi gyanúsítást nem tapasztalt. Megint visszaesett megdögönyözött életének kegyetlen mélységeibe és a tisztviselőnek onnan kellett a kérdéseivel előráncigálni.

— Mit van úgy elszontyolodva? Megjárta a katonaságot és milyen anyámasszony katonája. Férfiasan, fel a fejjel, amíg nem tisztázzuk a szerepét.

Most Varga Ábris ugyanazokat a szavakat hallotta a rendőrtisztviselőtől, mint amelyeket anyja hozzá intézett, amikor oktatta, leckéztette. Már a szemei sarkában gyülemlettek a könnyek, amikor nagyokat nyelve, legyűrte a fájdalom-gombócokat. Aztán kezdett csak gondolkodni és csakhamar belátta, hogy igaza van a tisztviselőnek, nem szabad ellágyulni. Hogyan áll meg az életben a saját lábán, ha az első szigorúbb tekintetre, kétértelmű szóra, erélyesebb kritikára megrezzen és elveszti az egyensúlyát? A megnyugtató érzése fokozatosan végigszáguldozott a testén, de azért tudja személyének jelentéktelensége, az állapotát jellemző tehetetlenségét. A gyomra is mozdul. Az éhség harapni kezdte köteleit. Az agy és a gyomor hangversenyezett. Aztán megint hozzáfordultak:

— Üljön le a sarokba.

A hang kissé lágyabb volt és szinte a székbe röpítette. A megkönnyebbülés újra felszállott a szívről, amelyet olyan könnyű megbántani. A telefon berregett és befutottak az információk. A cégtől, a régi munkaadótól és a vidéki város rendőrségétől. Úgy látszik, hogy már nem helyezett a tisztviselő nagy súlyt a bővebb információkra, mert gyakran ismételte.

— Köszönöm, kolléga úr, nekem ez is elég...

Aztán Varga Ábris felé fordult és egyszerre kiségitette a pocsoltyából, amely már elmerüléssel fenyegette.

— Hát kérem, a legjobb információkat kaptuk... Magát rendes embernek ismerik ...

Hallgattak. Varga Ábris sírni szeretett volna. Nem a szégyentől, amiért a rendőrségre került, hanem az örömtől, amely

ott bujkált a bőre alatt és nem lehetett bírni vele. A jókedvét azonban hamar elrontották.

— Csak azt szeretném tudni, hogy mit akart a szomszédja otromba lábával?

Volt valami enyhe megrovás ebben a kérdésben, amit Varga Ábris nem is értett félre. Valamivel szabadabban, kissé összefüggéstelenül, de meglehetősen gyorsan elmondotta, mit álmódott, amíg a cukorkaárus lábát ölelgette. Hatásosan beszélt a lányról, akit felkergetett élete sziklájára és ott áldozott neki a szerelem néma oltárán. A rendőrtisztviselő megértéssel hallgatta és néha jókedvűen felnevetett. Tetszett neki a fiú kitörése, őszinte hangja és megérezte a szavaiból, hogy élete legszörnyűbb szégyenének tartja az éjszakai őrizetbevételt.

—Esküszöm, hogy igazat mondtam — fejezte be furcsa elbeszélését Varga Ábris, de felesleges volt esküdnie. A rendőrtisztviselő, aki kitűnő emberismerő, tisztában volt ezzel. Mellé állott és néhány meleg, biztató szóval elengedte:

—Maga még fiatal, sok mindenben keresztül kell esnie az életben, ha azt akarja, hogy hozzá edződjék a világhoz. Jegyezze meg: mindenki gyanús, aki él és tevékenykedik. A látszat sokszor csal és megtéveszti még a leglelkiismeretesebb embert is. Ez a nap rossz emléket jelent ugyan, de maga fiatal és el fogja felejtani a múltó kellemetlenségeket.

Varga Ábris visszakapta szegényes holmiját és amikor lefelé bandukolt a lépcsőkön, a rendőrtisztviselő szavai harangoztak a fülében. Mindenki gyanús, aki él. Ez azt jelenti, hogy a jövőben revideálni kell álláspontját az őrizetbevetettek, gyanúsítottak felől. Meg kell várni, amíg a dolgok tisztázódnak és akkor is ráérünk a véleménnyel. Vagyis soha semmit el nem hamarkodni, mindent alaposan megrágni és kerülni a gyors vélemény-nyilvánítást. A huszonnégy óra annyira átforgatta, megtépázta régi gondolatait, hogy egyszerre más színben állott előtte a világ.

A nap teli szájjal nevetett a város felett. A városháza előtt nagy kenyérhegyek álltak és feléje úszott finom illatuk. A sátrak alatt szürke verebek szedegették a kenyérmorzsákat. Az óra tizenkét mély ütést mért a városra. A tompa ütésekől kihullott az erő, mint Varga Ábrisból, aki elgyengülten lépett bizonytalan lábaival a téli utcára.

Anyának lenni. ..

I.

A ház hegyoldalban áll, mögötte sűrű erdők bozontos fái lobogtatják durva kóchajukat. Néhány lépésre nyugtalan patak gyenge forrása csergedez. A keskeny fahídnál vízimalom kerekai csattognak. A falu mélyen a völgyben húzódik meg, piros* tetős házai a hold aransárga megvilágításában fellángolnak. Néhány templom karcsú tornya enyhíti a táj komor egyhangúságát.

A tavaszi földek lihegő testén magános vándor siet. A járatlan utakat tapossa, hogy elkerülje az embereket. Az országút hosszú fehér nyelvét aranyporral hintette be a bőkezű hold. A szikraesőből valami a magános embernek is jutott. Mintha csillaghullás volna, fáradt szemei előtt tánra perdülnek és pajkosan játszanak. Nem volt kedve, nem nyújtotta a karját a2 éjszaka fenséges menyasszonyának, ment tovább elgondolkodva és összetörten. A szemei az erdő ölelésében ringó épületet keresték, az ablakokat, amelyek világítottak az éjszakában. A porhanyós göröngyök szétmállottak a léptei alatt és visszatartották menetelésében. Nagyon messziről jött és már alig volt erő izmaiban. A szíve, ez az ütött-kopott régi óra fáradtan kalimpált. Kimerülve érkezett a zöldre festett léckerítéshez. Megállott és ki akarta nyitni az ajtót. Nem engedett. A vaskilincs visszapattant. Körülnézett. Megismerte az ismerős épületeket, a szökőkutakat, a sétány gipsztörpéit, amelyek letört végtagjaikkal dideregtek.

Már esztendőök óta vágyakozott vissza a szülői házhoz. Olyan nehéz a lélekzete. Az esztendőök lezárt kapui felnyílnak

és meglátja magát a múlt feléje nyújtott tükrében. Az első tekintete a szülői házra tapad. Különálló, szerény épület a többi mellett. Az ablakokon vasrács. Két jószágos öreg alszik a fehérre meszelt szobában. Milyen közel van hozzájuk s mégis milyen messzire érzi magát tőlük. Csak a nevük emlékeztet arra, hogy egy családhoz tartoznak. Természetük mennyire más, idegen. Mint a testvéreké, akik a kőházakban boldog családi együttesben élnek. Azok nyugodt élet kitaposott medrében szorgoskodnak. Nem keresik az izgató, nyugtalan dolgokat, megmaradnak -egyszerű gondolataik és paraszti vágyaik mellett. A két öreg embert dédelgetik, aranyos unokákkal kedveskednek a drága nagyszülőknél. Megvannak békekészen és nyugalomban. Mindössze egy fiú kivétel. Az, aki ott áll a kerítés mellett és lázas szemeiből a bánat és a szomorúság furcsa fénye gyűjtogat. A láng lopva kúszik a földön, a házak küszöbét nyaldossa az elkeseredés, a gyűlölet perzseli a falakat, behatol a lakásba, az alvók mellére ugrik és keresi az emberi lelkiismeretet. Aki odakint didereg, szélről cserzett, durva arccal bajlódik a maga egyszerű emberi dolgaival. Hogyan értesse majd meg magát annyi meglegedett, kiegyensúlyozott ember között? Mit tudják azok, mi az élet, mit jelent üldözöttnek lenni, nyugtalanvérű megkergetett embernek, akinek sehol nincsen maradása. Vájjon mit mondjon nekik, hogyan került vissza? Ki tudja hányadszop ünnepélyesen megígérje, hogy megpróbál ő is olyan lenni, mint a többiek? Hányszor akart ő is beleilleszkedni az otthoni törvények határai közé, hányszor ígérte, hogy alkalmazkodni fog, még sem váltotta be egyetlen ígéretét sem. Nem azért, mert nem akarta. Kimondhatatlan szenvedés nehezedik rá. Mindig megvolt benne a jószándék, hogy illedelmes, szófogadó fiu legyen és hogy még sem az, nem az ő hibája. Hát akkor kié?

Mit mondjon, hogyan kezdje? Legnyugodtabb perceiben szólal meg a szívében, ebben az érzélgős drága jószágban a csábító, a gonosz útítárs. A fülébe suttogja: menjünk tovább, várnak rád a hegyek, a városok, a folyók, a világ minden táján. A vére megmozdul, nyugtalanul futkos az ereiben. Megindul, a lábait jobban odaveri a földhöz, szinte harsogni akarja, ne bántsál, szívesen maradnék. Milyen jó otthon! Megvan a mindennapi ízletes ebéd, puha vánkos várja, ha lepihen. De durván kiszakítják az otthoni hangulatból és az első országúton elindítják újabb megismerések felé. Hányszor emelték ki a szülői

házból, hogy a vándor örök nosztalgiájával mindig visszatérjen. Tartósan maradni még sem tudott, csak addig nyugodt, amíg kibeszélheti magát, friss és lebilincselő a mondanivalója, aztán amikor már nem mondott újat, a szülők, a testvérek arca ismerős lett megint, testének lázas motorja megindult s kilendítette a falak közül.

Most ott áll az örök gyermek a ház bejáratánál szörnyű megalázottságában és fájalmában. Milyen jó lenne, ha olyan gyorsan elmondhatna mindent azoknak, akik odabent várnak rá, mint amilyen gyorsan most elvonul annyi kép lelki szemei előtt. Mennyi csipős s bántó megjegyzést kell eltűrnie azért, hogy egy ideig közöttük maradjon. Hirtelen elhatározással átugorja a kerítést és megígéri, hogy alkalmazkodni fog. Hallgatni fog rájuk, hiszen igazuk van, nehezen tud beleilleszkedni életük egyszerű dolgaiba és ezért nem tűrik meg maguk között.

Az istálló mellett megy el, az ablakon az állatok meleg lehelete áramlik. Már ez is szelídebbé, alázatosabbá teszi. Előkerül a házőrző, hozzá dörgölődik, nem ugatja, inkább örömmel üdvözl. A jószág hűséges szemei tekintenek fel rá. viszonzásul a régi jó falatokért, gyermekkori hancúrozásokért. Az éjszaka már búcsúzik, elfáradt és kimerülten ontja opálos fényét a hold. Néhány óra múlva megmozdul a ház, kinyílnak az ajtók és észreveszik a vendéget.

A küszöbre kuporodik, a rongyai szinte eltüntetik. A fáradtságtól elgyengülve lehanyatlik a feje és az ismerős ajtóban mereven lezárulnak beteges szemei.

II.

Az öregasszony kel elsőnek. Nyugtalanul aludt, már régen ébren van, de nem sietett az öltözködéssel. Az első gondolata a távollevő gyermeké. Mint minden reggel, úgy most is, amikor imára kulcsolja kezeit, könnyezve suttozja:

— Uram, add vissza gyermekem, térítsd jó útra, világoítsd meg az eszté...

Kitipeg az udvarra, körülnéz a házban és hamar meglátja a hazatévedt csavargót. Hozzá megy, nehéz botorkáló léptekkel és remegő hangon ismétli a nevét.

— Péter ... Péterkém.

Megsimogatja sűrű haját, a szíve úgy örül, a lelke tarka pillangókat kerget. Hogyan ölelje magához ő, a gyenge asszony,

a kimerült gyermeket. Hogyan kapja az ölébe és menjen vele a lakásba. A legkedvesebb gyermeke, az üldözött, a megrugdosott. A többit is szereti, boldog az unokák között, de mégis ez van legközelebb a szívéhez. Az, aki nem lehet közöttük, idegen világban jár és nincs senkije. Nem is értik a fiai, a rokonsága. Hiába magyarázza, az anyai szív mindig a szenvedőért sir. Kíméletlenül odamondják:

— Hát szüksége van erre az életre?... Ha ő akarja, akkor legyen úgy, ahogy neki tetszik.

Az egész házban nincs egy lélek, aki együtt érezne vele. Ha egyedül ül és sóhajtozik, a gondolatai a fiú után repülnek. Az anyai érzések kútja mély és kimeríthetetlen. Néha-néha betekintenek ugyan, kerülgetik, de nem tudnak felolvadni benne.

Megmozdul az embertömeg, a szemei kinyílnak, meglátják az anyát. Hirtelen mozdulattal talpra ugrik, ráveti magát az öregasszony keskeny vállaira és zokogja:

— Anyám, édesanyám.

Elcsukló hangon adja vissza a szeretetet,

— Fiam, elveszett fiam.

Két viharban megtépázott életfa akaszkodott össze. A könnyek forró cseppjei a ruhába szívódnak és a bőrig hatolnak. Az öregasszony már a testén érzi a meleget. Végigszalad rajta, gyorsan visszahullanak a karjai. A fiu könnyedén felkapja és viszi a lakásba. Az apja még alszik a vastag dunyha alatt. Csak a fejebúbjá látszik. Az öregasszonyt az ágyba teszi, vízbe mártja a törölközőt, gyengéden a feje köré csavarja. Aztán leül az ágya mellé és izgatottan lesi, hogy mikor tekintenek rá újból a kedves anyai szemek.

III.

Az asztal mellett ülnek, hallgatják a messziről jött ember meséit. Meg kell hagyni, színesen és érdekesen beszél, mégis hamar megunják, a testvéreket hívja a mindennapi munka a réten, az erdőben, a malomban. Néhány nap múlva már csak a testvérei gyerekei számára jelent szórakozást. Közömbös arccal ülnek az ebédhez, Már nem is kérdezik, mik a tervei, mit szándékozik tenni. Úgy is tudják, hogy veszi a sátorfáját es megy Isten hírével, ahonnan jött. Csak az öregasszony fűr-készi lázas tekintettel, kíváncsi: vajjon meddig marad? Na-

gyón szeretné, ha visszamaradna, megbarátkozna a testvéreivel és dolgozna velük együtt. A torkát fojtogatja a marasztalás:

— Öreg asszony vagyok már fiam, ne menj el.

Az anya figyelmes, a legjobb falatokkal kedveskedik. Még sem tud sokáig közöttük maradni. Hosszú sétákra indul, felkeresi gyerekkorának játszótereit, az ismerős helyeket, megtalálja a szalagként szaladgáló vonatot, amely ideküldi kormos füstkarikáit. A vonat utána füttyül, mintha szólítgatná:

— Meddig bírod még?

Cammogó szekerekkel találkozik, turista-autó szalad el mellette. Vidám kirándulók jókedvűen integetnek. Újra nyugtalan. Már megint menne, vissza sem fordulna a régi házhoz. Leküzdhetetlen érzések fészkelődnek a lelkébe. Minden nap erősebbek és egyre gyakrabban hallja:

— Menekülni, menekülni hazulról.

A testvérei megunták a haszontalan dologkerülőt. Már ők is tanakodnak, vájjon meddig marad közöttük, meddig eszi az ételüket. Újból tetőtől talpig felöltöztették, frissen vasalt, szagos alsóruha takarja a testét. Felöltözködik és egész nap ölbetett kezekkel ül vagy jár körül a házban, mint a vendég, aki egy gyufaszálat nem akar elmozdítani a helyéről.

Két ellenséges világ központjában szerényen meghúzódó sziget az édesanyja. A gyermekek szent édesanyja. Mindenkit csillapít, nyugalomra int, békít és egyeztet.

IV.

A három fiú borozgat és ahogy pereg a nyelvük egyre zajosabban és gyorsabban, úgy sodorják magukkal hazakerült fivérüket. Mérges szavaik hullámverése az asztalukhoz löki egyetlen lánytestvérüket. Hallgatja kifakadásukat:

—Én restatelem, hogy a testvérem — mondja az egyik és annyiszor elismételt rossz tulajdonságait ostorozza a háztól elrugaskodott fiúnak.

—Nem fog soha megjavulni — kiált fel a másik. Ha tőle függne, egyszerűen elkergetné hazulról.

—Mi sohasem fogjuk egymást megérteni — okoskodott a harmadik.

A leány hallgatja, aztán megunja fecsegésüket és rájuk pirít:

— Nincsen bennetek testvéri szeretet...

Kábult fejek tekintenek fel rá. Hogy meri ezt mondani? Már hogy ők nem volnának jó testvérek? Már elfelejtette, hogy mit tett velük? Az egyiknek elvitte vadonatúj ruháját, amit leszereléskor kapott. A másiknak a kislányától csente el a spórolt pénzt. A harmadik is emlékszik valami kellemetlenségre. Szemeik dühös pillantása nem éri el a fiatalasszony szívét. Megálljt parancsol az indulataiknak és bölcs mérsékelteességgel folytatja:

— Ő a mi keresztünk... Amint Jézus hordozta a keresztet az emberiségért, úgy kell nekünk hordozni a mi keresztünket. Minden embernek megvan a maga keresztje ...

Ezt már éppen elégszer hallották, mit akar még mondani. Beszéljen világosabban, csak nem kívánja, hogy etessék, kerüljék, amikor belepusztulnak a munkába.

—Hát akkor tartsd el te — pattog mérgesen a hangjuk. A tiltakozásuk elég erélyes, de nem éri el a célt, az asszony még határozottabb és elszántabb:

—Hagyjátok, ne bántsátok. Akkor talán magától fog bekapcsolódni a munkába és megváltozik a természete. Ha mindig rossz szemmel nézzük, nem érezheti jól magát közöttünk.

—Nem a mi vérünkből való.

—Idegenek vagyunk egymás előtt.

Keményen megütköznek az érvek. Az asszony diadalmasan uralja a helyzetet. Sorban kiveszi kezükből a fegyvert.

— Nem tehet róla, hogy ilyen a természete,... Örüljünk, hogy mi másmilyenek vagyunk és segítünk, amíg lehet, amíg nagyobb bajt nem zúdít ránk.

A megbocsátást hirdeti, de nem akarják megérteni. Összenéznek s furcsálón csóválják a fejüket.

Odakint édesanyjuk ül. Megint sir. A könnyek mind mélyebbről törnek fel. A szenvedés korsójával itatják. Odabent nem hagyják megpihenni.

— Nem a mi testvérünk, ne törődjünk vele.

A lány kilép az udvarra, meglátja az édesanyját. Meg akarja vigasztalni, erősíteni.

— Azért mégis megpuhítom a szívüket....

A két asszonyember inkább megérti egymást, mint a férfiak. Az élet a megbocsátások állandó ismétlése. Mi történe

velünk, ha nem tudnánk megbocsátani? Az asszonyi szív hor-
dozza a szeretetet és a jóságot és érző ember legyen az, aki
le tud kanyarítani magának ebből a hatalmas boldogságból.

V.

Az est lámpái felragyognak az égboltozaton. A hazavetőde,
fiu ágya vetetlen, másnap érintetlenül találják. Nem feküdt
benne senki. A lakója elment, visszafordult, ki tudja hol jár,
merre botorkál.

Megint megváltozik a ház, a férfiak hamar felejtenek,
viszi őket a munka láza. A ház előtti padon az öregasszony
ül, tekintete még inkább fürkészi a tájat, mint azelőtt. A fiát
keresi, akiről azt hiszi, hogy soha többé nem tér vissza

Nehéz az anyaszívnek, nehéz anyának lenni.

Messzire hatolnak a szemei és messzire szaladnak a gon-
dolatai. Ha két erős karja volna, megkeresné a fiát. A hegyi
úton, a város forgatagában magához ölelné.

Kijön a lánya, kedvesen karonfogja és beviszi a konyhába.

— Anyám, ne szomorkodj...

Lehajtják nehéz fejüket és szótlanul lépdelnek a kavicsos
úton.

Nagy Ákos zavaros pillanatai

I.

Az ősz árnyas ernyője szétnyílt és a világ léleklemelegítőt húzott didergő testére. Súlyosléptű szelek szálltak alá, megrázták a fák soványka ágait és piros foltot leheltek a szakadt-ruhájú emberroncsokba. A folyók és hegyek felől, hol szelid-hajlású ég tarkázott, finoman szitált köd indult útnak és nyugtalanul lebegett, mint az emeletről leejtett selyemkendő. A légnyomás néha erősebben megrázta és a ködtakaró meghajlott, mint a megmelegített ólomrúd.

A földekről már betakarították a termést, néhol szántottak a felhők gyermekjátéka alatt, másutt a terhes szőlők jajgatták súlyosbodó bajukat. A föld szemérmetlenül meztelenre vetkőzött, kitérta ölelő karjait, amelyben a világ kedves dolgait ringatta és kitágult tüdeje mohón szívta magába a vigasztaló friss levegőt.

Az ősz, az örök sírásó, mint a kicsinyek bubusa, fáradtan görgette maga elől a fukarkodó napóriást, amely legyőzve, li-hegve futott, futott, ki az elgyengült világból...

II.

Nagy Ákos a hegytetőn bámulta menyasszonyát, az őszi elmúlást, a halál szerelmeseinek növekedő érdeklődésével. A szomorú ember, akinek hegyes-völgyes arcán mély gondpatakok hasadtak, kinyílt szívének legsúlyosabb horgonyát dobta az őszbe. A pipacsos tavasz, a véres virágfakadás, a színek fájdalmas születése nem csókolt tartós érzéseket süppedt arcára;

nevető mosoly nem pazarolta rá ragyogását. De ha a világ ledobta felesleges ruháit, a fák mutogatni kezdték csonka karjaikat, mint a sarki koldusok, az alvó élet felrázkódott benne és kinyitotta lelkének széles kapuját és onnan szólott:

— Most látlak és érzek igazán világ. A kultúra mocskos ruháit letépték rólad, a festéket az eső lemosta arcodról Most kezdel létezni zúgó erdő, haldokló ég és kizsákmányolt föld. Engedd, hogy megöleljelek megkönnyebbült fa, hogy felkacagjak rád szakállas ég, hogy lábaim mélyebbre hatoljanak a meghasadt földbe. Hadd érezze levegő, tér nehéz megmozdulásom, hadd múljanak a halál mindennapos jegyesei.

Aztán alaposan körülnézett és hogy a fáradt madarak, a lehajtottfejű virágok és a nyitott sírok előtt imádkozó bokrok is megértsék, felnyitotta mellét és beledobta szavát az elmúlásba;

— A zokogás partján születtem, ahol örök harc a kenyér és széles szájak irtózatos grimasza ijesztget. Mindennapi temetés a fizetése a szegény embernek, ki öregedő feleségébe gyömöszöli felgyült keserűségét. Ott lompos kutya a jövő; a nap nem csiklandozza nevetésre a leesett gyermekállakat. S aki félrerugja vaslábaival az eléje feküdt dombokat, futva szalad a felforrat kedvű világba, hol csók, hazugság és erőltetett nevetés az ur. De kérдем: minek a mocskos csók, az élettelen élet, ha méregbe van mártva? Minek hazudjam arcomra szívem és lelkem valótlan viharait? Az ősz gazdagrakományú tutajon hozza diadalmas színeinket, az ősz megfogja leesett karjainkat és csábítóan ránkmosolyog: én a ti fájdalmatok vagyok, ne hagyjatok cserben. Mégis erőtlenül kapaszkodunk az élet bozontos hajába. A föld azonban megnyitja sírjait és a zokogás-patak néma lakói engedelmesen belefekszenek, hogy hosszú alvás, mozdulatlan csend szárnyain szállhassanak a holnapok elé!

III.

Micsoda erők mozdultak meg benne? De ki érti meg a messziről jött, nem mindennapi hívását a léleknek? Ki meri megkérdezni Nagy Ákostól, mit akar a szívről leszakadt fájdalommal?

Az ember, mint a szomorúfüzfa, elzokogja életének fáradt, kinyílottkeblű virágait, széles, hulló leveleit. A langyos tavasz, amely felmelegíti a nézést, a nyár, amely olcsó táplálékot nyújt

a vándornak, elzibbasztja a bántó érzéseket. Hiába zengi ezer költő, hogy az újjászületés diadalmas ereje zug a csodáiból, hiába ébred ember, állat és természet. Az ősz rettenetes erővel feltépi a fájdalmak kötéseit, a bedugult életforrásokat megnyitja: erő hadd támadjon, anyag hadd mozduljon és zengje a maga feltámadását — a halált. Mert az igazi feltámadás a halálban van. Az erők legbántóbb lefékezése a tavaszi életnyitány, a sebek, indulatok, betegségek tovább-éltetője. Miinek a gyengének, a megbélyegzettnek, a tehetetlennek a tavaszi esték lázas riadója, nevető, tüzes csókja és mély hangok felejtő hívása? Az ősz nem szentimentális: durván megmutatja a meg-l's.boltakat és kíméletlen sirásó: a látók hadd ébredjenek a tomboló valóságra, az idő tükre hadd világítsa meg a félős arcok kísérteties vonalait. Mennyi titok pattan fel az ősz valóságában, mennyi élet lesz könnyebb a sors-mérlegen?

Bizony, az ősz áll legközelebb a gondok szirtjei között vergődő emberekhez, az ősz hangszere a legfájdalmasabb élet-hur...

IV.

Romlott billentyűk szólottak Nagy Ákos életének elhasznált zongoráján. A legmélyebb hang nehezen ismételte: a kísérteties fenyegetést: az egyik tüdőd, ham, bekaptam, vigyázz, megyek a másikhöz! És a széteső akkordokból élénken kopogtat a többi fájdalom: mélyen felszántottam mérgezett véred, hogy mindenkit megfertőzz. Aztán elégedetten, leeresztett hanggal nyögte a rozoga zongora: beléd harapom a világ minden betegségét, hogy kicsirázzanak hústalan testeden, élettelen szemeidben, vértelen arcodon és megkopaszodott fejedem.

A szavakból színes zászlót szőtt és a világ ormára tűzte az ősz kedveseinek és a halál titkos jegyeseinek vádaskodó lobogóját.

V.

Ha most reflektorokkal világítottak volna a fejébe, hol tótágast álltak a logika törvényei, ha az est árnyai a városba görgették volna vádaskodó szavait, az emberek közelebb kerültek volna Nagy Ákoshoz. De így csak fejcsóválva, sajnálkozva kísérik legelő szemekkel bús pillantásait, amelyekből

dühös lángok csapnak ki. Micsoda lehetetlen, megközelíthetetlen külön. Néha megáll az utcaforgatagban és felmelegített szavak ömlenek belőle a világ valamelyik dolga felé:

— Ősz van, emberek — kiáltja recsegő torokkal, — óh, ha tudnátok, mit jelent számotokra, óh, ha a föld minden szerelmese mellém állna, ha a verem átfolyna az ereiken, ha az akaratom az akaratuk volna. A tavasz szép, de az őszi temetés fájdalmas és pompás. Nézzétek, hogy csalogatja a halálkeresőket.

A körülállók megborzongtak. Néhányan idegesen felcsaptak dühük lobogtatásával:

— Ez a halálba akar küldeni bennünket, verjük meg.

Többen már ütésre emelték öklüket, amikor Nagy Akos, türelmének legbiztosabb fedezékéből, nyugalmasan válaszolt:

— Igen is, a halált sürgetem. Te, aki elsőnek emelted fel a kezed, a legközelebb állsz a sirhoz, még sem érted meg az ősz intő hívását? Ne szegyeid magad. Már alig emésztesz valamit. És ti többiek ...

A szavak, mint tüzes szögek, ráverték az emberekre* akik ijedten összebújtak:

— Menjünk innen, mert még ránk olvassa a betegséget.

Mintha bombát dobtak volna közéjük, szétugrottak és az utcák kitágult ütőerén hadakozott nehezedő gondolatszárnyaik a lecsapódó hőáramlattal.

VI.

De ő csak megjelent újra és ismét, hogy mint intő jel, figyelmeztető plakát éljen tovább. Ott, ahol a legkevésbé várták, láthatatlan síneken száguldott világító közléseivel:

—Nézd meg az ősz, ha romlott tested és lelked valóját látni akarod.

—Na, jól van, hadd lássuk — mondották sokan nagy büszkén és kimentek a természet panorámájába. Bátraknak mutatkoztak, akik a fák haldoklásakor nem emlékeznek sípoló tüdejük rossz zenéjére, levelek hullásakor az esztendők lepergett napjaira. De mihelyt az ősz megragadta érzésszálaikat, látó-tapintó szerveiket megindította, érezték az elmúlt idők visszatérő bűneit és örökségét. A tüdőbajos már nem tagadta az élniakarás vad vágyában, hogy az egyik tüdejét forró éjszakákon kiköpdöste, a vérbajos felszívta az ősz kimúlásának

égető szépségeit, a cukorbajos kész volt belefeküdni a nyitott sirba.

— Vájjon mit jelentsen ez? — kérdezték egymástól.

A lelkiismeretük visszasugta;

— Az őszt megismerni annyi, mint önmagunkkal tisztában lenni. Ha pedig önmagunkkal tisztáztuk a dolgokat, leszámoltunk az étellel, mert valamennyien a halál csókjainál melegszünk. Az ős gyönyörű haldoklása közelebb viszi az embert a diadalmas elnyújtózáshoz.

VII.

Tiszta örület az, amit Nagy Ákos életszükségletnek gondol, cselekszik és fontosnak tart mások számára. Most például azt hiszi, hogy bomlott tüdejével minden szembejövőbe a tüdővész gyilkos bacillusait leheli, hogy fertőzött vére minden kézfogáskor kiserked és az áldozat bőre alá nyomul, hogy betegséget, halált terjesszen mindig és mindenütt. De miért? Egyszer meglátta az ős fenséges haldoklását, a természet nyugvóra térését és most át szeretné ültetni az emberiségbe. De minek? Talán siettetni akarja a beteg embermilliók elvonulását a férges, fekete föld alá, talán szebb, megérdemeltebb halált kivan nekik? Zenészet, díszeset, mint amilyent az ős rendez a természetnek? Ki tudná megmondani?

A háttérből, mint sötét, ijesztő este, megmozdul egy darab élet és sürgősen jelentkezik:

— Itt vagyok, megadom a feleletet!

Nyitott fülek hallgatták:

— Olyan szépen, mint az ős, ember, idő, tér nem tud temettetni. Az ős elhantolja a világ rücskös arcát, hogy tavaszra bibircsók nőjön rajta. A beteg fa kidől, a megsanyarogatott föld kifordul magából, az állatok felfalják egymást. És tavaszkor új ágai nőnek a megfiatalodott fának, friss termést ad a megforgatott föld, egészségesen kölykezik az állat. Meghalnak a lompos, élettelen dolgok, de az ember szembeszáll az ős izmos karjaival. Más éghajlat alá megy, letagadja, hogy újabb kilométereket futott a sír felé. Orvosokra bízta magát, a tanácsaikon lovagol, mint gyermek a fahintán, de nem akar elvonulni, mint a lehullott falevél, letaposott virág, kitépett

gyökér, hogy újra támadjon. Csak befogja a beteg testszeke-
ret, amelyet megfertőzött lovak húznak.

És ezt úgy hívják, hogy világ! Azt mondják, emberek!

VIII.

Milyen hasznos az őszi elmúlás és mégis milyen kevesen
áldoznak oltárán. Milyen sok örült futkos a világban és nem
ismeri egymást. Milyen zavaros pillanatai vannak néha az
életben az embernek és nem tehet róla.

És nem is tehet róla, amíg kő, víz, levegő és föld lesz
és gondolatkeltő hangok, bántó színek útját állják az egyén-
nek.

Vadvirág

— Jó lesz, ha homokot veszel a gyerekeknek, már elmúlt két éves, itt a tavasz, hadd nyújtogassa szabadon a csontjait — mondotta egy napon az asszony és az apa sietett teljesíteni az otthoniak kívánságát.

A tavasz ugyan kora reggelenként még harapós volt, mint a heccelt kutya, de az udvaron már állt a homokhegy és az apró porszemek a nap tüzes leheletében táncra perdültek, A homokhegy Vadvirág tulajdona, ő birtokolja kíméletlenül az ajándékszigetet a csonka udvaron. Az éjszaka álmos képei még át sem vonulnak lelke kis ösvényein, már röpül ki a kitártkarú világba, fel a homokhegyre, az élet vidám hajtása. Diadalmasan megáll a lejtőn s aranykacagása cseng:

— Nézd apu ... Nézd anyu!

A szülők boldog elragadtatással nézik az örömmel ezt a utánozhatatlan megnyilvánulását. A fiatal élet, amely győzelmesen kihajtott belőlük, szilárdan uralja a terepet és kusza, szőkés-barna haja mindannyiszor meglobog a szélben, mint a kibontott lobogó. Az angyali kék szemek szelíd tavat terítenek Á tekintete alá és a csöppnyi száj, mint engedelmes csónak elnyúlik. Ha az öröm pántlikái kiszaladnak és a hangfoszlányok megérintik a széles, habzó fogsort, édes visszhang zug fel éles szikláin. A mintázott, formás testet, mint biztos cölöpök tartják a súlyos lábak. Ahol megveti lábát, ott győz a fiatal, meg-ingathatatlan dacos élet.

De hogy teljes legyen a megelégedés, az asszonyból ki-mozdul az újabb kérés:

— Ásót, kapát neki a homokhoz!

Délben felpakkoltan jön haza apu és Vadvirág: már mesz-sziről feléje dörgöli kíváncsiságát:

— Apu, apu, mit hoztál?

Az apa lázas szemeit a gyermekén legelteti, akiből duruzsolnak a felmelegített szavak:

— Úgy-e hoztál valamit?

Lehetetlen ellenállni a gyermeknek. Vadvirág indián táncot lejt és sikoltozik:

— Mit hoztál?

Hosszú percek múlnak el izgatott várakozásban. Miért is kell átkötözni a csomagot, amikor gyorsabban lehetne kibontani. Már lábujjhegyen ágaskodik és megvető felhők vonulnak el ragyogó arcán, mert még nem enged a spárga és nem akar a papírból kihullni az ezer csoda. Egy darabig türtözteti magát, aztán erélyesen rászól apura:

— Majd én... — és már kezében van a gazdag zsákmány hogy megcibálja, megszorongassa. Nem törődik a kötéssel, vékony ujjait belenyomja a papírba és nagyokat hasít rajta. Nagy darab papírlepedők szakadnak le a csomagról és néhol előbukkan, mint a csákány alatt a megsejtett drágakő, a játéktárgyak ragyogó felülete. Vadvirág diadalmasan felnevet és most már gyorsabban mozognak az ujjai, idegesebben ver a szíve, míg végül szemei lázasan kikerülnek a kíváncsiság örvényéből és a földre hullnak az ajándékcsillagok. Vadvirág se lát, se hall. A boldogság leírhatatlan megnyilvánulása következik és vidám hangok szökkennek az égre. Apu állhat csodálkozásba merülten, anyu mosolyoghat a szíve alatt elindult gyermekre, a pajtások rohamozhatják a düledező homokhegyet, a levegőt és a megdögyönyözött földet. Vadvirág büszkén beleakasztja sokfogú gereblyéjét a homok bodros hajába és ebédig nem lehet, elcsalni az újonnan felfedezett világtól.

Vadvirág nem szeret aludni, de rögtönzött mesék fordultatos előadásaival, amelyekben sűrűn szerepelnek a nemes háziállatok és a modern technika vívmányai, mint a repülőgép és az autó, valahogyan sikerül lebecsátani szemeinek puha redőnyeit. Rendesen apu mellett alszik el délután, de mielőtt a boldog álm birtokba veszi, szegényes szótárából kihámozza a szavakat, hogy képzeleteit kérdések formájába öntse:

— Hozol nekem babát?

Apu ilyenkor már az álom hintáján ül és onnan válaszol:

— Igen.

— Meg kocsit is?

— Van neked kocsid!

— Igen, de az már csúnya!

— Nem csúnya, szép!

— Nincs dinárom!

— Akkor lopjál!

Ezzel a csattanós akkorddal aztán be is fejeződik az ebédutáni beszélgetés. Vadvirág elhullatja valamennyi szavát és az álom mély tengerébe fejest ugorva, elmerül a titok panorámájában.

A délutánok, a nyár színes legyezőitől hajtva, megnyitják teljes csodálkozásukat a gyermekek előtt. Vadvirág lelke ki-virágzik, szíve tárt kapuján átmasíroznak a dolgok, a világot a tenyerébe veszi és babusgatja élete szép virágait. A kis barátnők, piszkos, könnyen öltözött kis embermagok, vizitbe jönnek. A homokhegy, az ásók, Vadvirág játékainak romjai vonzzák őket, mint valami tarka álomkép. Előkerülnek a fejtelten babák, amelyeknek végtagjait Vadvirág szilaj jókedvében letördelte, az elmosott arcú labdák, képeslapok, a gyermekek örömeinek bő táplálékai. Ezek a délutánok a nagymama öregedő szívének melegítő simogatásai. Ilyenkor a szabadjára eresztett gyermekekből kicsobog a friss, érintetlen életforrás, mely átzuhog az öregek lassan mozduló szívéen, megrugdalt, beteg lelkén. — Apu dolgozni van, anyu a városba ment és Vadvirágnak meg kellett ígéreni, hogy hóna alá kapja a játék-boltot és haza hozza rossz gyermekének. A nagymama, rozsdás pápaszemével az orrán, félrehúzódva horgol, de titokban mosolygó szemével és mélyöblű füleivel az unokán csüng. A pápaszem leesik az orrára és ez alól nézi mély és tüzes elragadtatással Vadvirág garázdálkodását. Nem tud megtelni csodálkozással, jegyzi a frissen fogant szavakat és lopva követi az unoka töredező gondolatmenetét. Estbehajló órákig így megy ez és csak akkor lép közbe, erélyességet és haragot erőszakolva magára, ha Vadvirág jókedve tetőfokán megdögönyözi valamelyik játszópajtását. Komoly, oktató szavakat küld a gyermek felé, de Vadvirág finom ösztöne megérzi, hogy

nem haragszik a nagymama, a szoknyájához búvik és hízeleg, mint a tejet könyörgő kis cica:

— Oppá! ... Oppá! ... ismétli egyre és a hatalmas darab élet már nagyanyó széles karjaiban pihen, mint egy teii pompájában ragyogó gyümölcsfa virágzása idejében.

*

Az estéből, mint széles zuhatagból, kiömlik a sötétség, amely rémképeket rajzol a gyermek palatáblájára. A kutyák már megmozdulnak a kerítések mögött és valaki megadja a jelt a kutyahangversenyre. Buksi haragosan vakkant egyet, aztán még egyet és Vadvirág rákiált:

— Nem mész a helyedre, te ronda dög ...

A házőrző dühösen harapdálja rozsdás láncait és nem törődik Vadvirággal, aki fél az új rácsos ágytól és alkudni kezd:

— Anyuka, úgy-e nem teszed fel a rácsot?

— Nem, ha jó leszel!

Most megint megindul a mesegyártógép olajozott kereke és anyu messzire szalasztott szavakkal beszél a sűrke lovakról, úgyhogy Vadvirágnak a csodálkozástól nyitva marad a szája és elfelejt aludni. Amikor már kimerítette Anyut a mese sokszárnyú repülése, leül az asztalhoz és Vadvirág most már megengedi, hogy felkerüljön az ágyra a rács. Még egyre felmozdul benne a félelem:

— Úgy-e nem mégy a nagyszobába?

— Úgy-e itt ülsz nálam?

Vadvirág megadja magát az álom hatalmának, de azért a legkisebb zaj felrepíti a párnáról. Amikor nagytata óvatosan benyit, hogy az újságot elkérje, Vadvirág hirtelen felszökken. A szurokfekete háttérből kimozdul karikás bajusza, amelybe már messziről bele akar kapaszkodni.

— Vegyél fel, nagytata!

Anyu ilyenkor jól összeszidja nagytatát, aki nem tud ellenállni az unoka csábításának, kiemeli az ágyból és fáradt testét belemártja a csiklandozó, friss életfolyóba.

Amikor apu hazajön, Vadvirág hevesen birkózik az álmatlanság sötét lovagjával, de ajtónyitásra felkacag és újra könyörög:

— Apu, vigyél az ágyadba ...

Apu eleinte megpróbál szigorú lenni, a bubust emlegeti

s a drótost, aki összeszedi a csintalan gyermekeket, de Vadvirágból hirtelen elszáll a félelem és kitartóan veri a taktust:

— Apukával akarok aludni.. .

A vége mindig az, hogy Vadvirág apukánál fejezi be a hosszúra nyúlt napot, ott terül álomba merülve és tehetetlenül megadja magát valami felsőbb hatalomnak.

De megjön az ősz, a természet nagy rendezője és betereleli házaiba az embernyáját. Szomorú, reménytelen napok várnak Vadvirágra. A homokhegyet elmossa az eső ólomcseppje és a vízpatakok széles határokat hasítanak rajta. A fákat már vetkőzteti a vihar és furcsa nótákat furulyáz az este. Az utcák játékbárlangjai kiürülnek és a gyermekek behúzódnak a szobalevegőbe. Most minden lépésért, minden cselekedetért felelni kell. Ez nem Vadvirágnak való, érzi megalázottságát, melyből időnként bőszt kitöréssel szabadulni akar:

— Menjünk a városba!

A kis család felkészül a sétára, Vadvirágra feladják legszébb ruháját s meg kell ígérni, hogy elvezetik a játékboltba, így valahogyan eltereli magától a nyár lázas napjainak visszatérő képeit, a hancúrozó délutánokat, melyekben fiatal élete kivirágzott...

Szemtől-szembe...

A levegő nyúlós és sárgaszínű, mint a feneketlen országút. Az őszi köd fátylait tépdesi a reggel.

A dagasztott sárban nehezen juthat előre. A szél hajtja a csontembert, akinek mélyen fekvő szemei alig látszanak a zsíros, fekete kalap alól. A szakadozott bakancsok orrát szemléli és akárhányszor lábára ugrik egy szétmorzsolt kavics, felijed:

— Tyú, a teremburáját, igazi ősz van!

A felhők mögött tisztul a táj s egyre merevebben kiütközik a messzi híd vasbordája. A sárga folyó fölött elhasal, mint a házőrző, a híd karcsú teste s lábai belekalimpálnak a zavaros vízbe.

Itt dolgozott Bátor-Pálfi János, aki fiatalságának kitagadottságát vonszolta kábult hajnalokon a völgybe parancsolt falu utolsó házából a büszkén domborodó hídhoz. Amikor kibujt a rozoga ágyból, amelyben friss kukoricahéj melegített, a homályos ablaküveg mögött hasadozott a világosság. Szétnyomta ívelő karjait, amelyekben nyers erő pihent. A lábait, mint súlyos kalapácsokat, nekivetette a földnek s szemeiből a látomásokat dörzsölte. Esetlen, acélos ujjai nem tudták eltörölni a felrajzott emlékeket. A terpeszkedő város fiatal, fejlődő évei bontakoztak. A család, amely apa nélkül vergődött a nincsetlenség furcsa szigetén s a testvérek, akik elrúgták mellőlük, mert más volt, mint ők. Más, mert a felelőtlen és meggondolatlan cselekedetek léptek ki belőle már zsenge gyermekkorában. Először az iskolát kerülte, aztán a lakatosműhelyt, amelynek füstjét nem szerette, segédeit utálta. S látta magát

a Duna sima tükrében, amint az elhagyott üstházak kormát gyűjtötte, hogy arcán és kezein hazavigye a lakatosműhely nyomait.

Micsoda idők kapui nyíltak meg?

Soha nem találkozott annyiszor önmagával, mint amióta a kegyetlen utat morzsolja a falutól a távoli hídig. A gondolkodás cselekvésre ösztönzi az embert, ezt éreznie kell, de óvatosan kerülgeti a megtalált dolgokat. Most itt kell maradnia, oda van láncolva a hídroz, amelyet három év alatt akarnak felépíteni. S bűnhődni fog fiatalkori hibáiért, amelyeket olyan nehezen bocsátanak meg. De legalább a testvérek és a mindig felejtő anya fogadják vissza szeretetük szűk kereteibe. Hogy sohse kelljen kilépnie a családi melegség gyűrűjéből.

A szavaival nem tudta volna kellően kifejezni, hogy mit gondolt olyankor, amikor nekiszaladt a kígyózó országútnak, hagyta, hogy az éles levegő végigsuhintson pattogó ostorával hajlott hátán. De érezni tudott, a szíve jó volt és hiába csipkedtek belőle a saját erősítésükre szétszórt leányzók és kapzsi emberek, még maradt belőle valami. Ha valaki jó szemével és finom füleivel mellé állott, megijedt az emberijesztő végtelen, elomló jóságán.

Hát először is: más bűnei bujkáltak benne. A fiatalság első lázas éveiben pattantak fel lelkében a véres rózsák. Talán az apja vagy valamelyik ismeretlen ősenek kínos öröksége. Hiába akart megértő testvér, szerető fiú lenni, mindig visszafejlődtek benne a megtalált enyhe dolgok. S ezt nem értették és nem is érthették meg a családban. A testvérek irigyek és kíméletlenül kegyetlenek tudtak lenni. S fájt nekik, ha anyja jósága előmlött benne, mint a megismerés. A kutya volt a családban, aki a legrosszabb falatot kapta, a földön kellett aludnia és csak lopva osztogathatta anyja csorbítatlan szeretetét megkergetett gyermekének.

Hányszor mozdult fel a testvérekben a lángoló harag:

— Anyám, mit akarsz vele, hisz látod, mennyire elüt tölünk. Nem a mi vérünk. A jóisten furcsa csapása nehezedik ránk.

De az anya, a kimart fiú terhével a szíve alatt, megvédte:

— Akármilyen, az én gyermekem.

S ha kimaradt az iskolából, leplezte botlásait. Amikor a műhelyt kerülgette, elrejtette a veszélyt, amely a fejlődő lel-

ket fenyegette. Csak a jövő érdekelte, hogy mi lesz a gyermekkel, ha így folytatja. Az életben ujjal mutatnak rá és az, emberek különbséget fognak tenni jó és rossz gyermekei között. Aztán a nevelőintézet következett, ahol rendbe akarták szedni nyugtalan életét. Zárt rendek és szokások korlátai közé akarták szorítani. Fájdalmas búcsú volt az anyától, de a testvérek titokban örültek, hogy fejük felett szétoszlik a veszély nyomasztó felhője.

Mindez ködösen kékkelt fel a merev ember előtt.

Néha ellágyul és ha ilyenkor meg tudná ölelni a testvérét és az anyát, talán megértenék. S látnák, hogy ha elkerült a családi tűzhelytől, hol izmos fákká nőttek a többiek, neki is van szíve, ő is tud szeretni, ölelni, emlékezni. Csak ne nehezteljenek rá. Egyszer lehámlik róla az a sok teher, amely megbénítja gondolatait, elsikkasztja érzéseit. S a diadalmas ember fog állni előttük, akit érdemes lesz visszafogadni, szeretni, megtartani a nehéz jövő erősítésére.

Milyen jó lenne már ott tartani.

De előtte fekszik a nagy darab vas, amit hajlítani, fűrni kell, hogy élet legyen az élő dolgok között. ívelő karjai lesznek a vasnak, a lüktető víz fölé emelkedik, átsegít rajta vonatokat, autókat, cselekvő erőket. S az építés, a konstrukció ösztönzi. Mert szép dolog mégis élettelen, tompa tárgyagnak jelentőséget és hivatást adni. Nem utolsó és megvetendő foglalkozás. Csak ne volna annyira egyedül, csak ne élne fiatal-sága, lelke rejtett kamrájában, olyan perzselő lángokkal.

Ha *egyetlen* kézmozdulattal el lehetne seperni a lélek tájáról a kegyetlen szúrásokat! De nem teszi, mert néha mégis csak jó visszahívni a homályosodó képeket. A rideg színek mögött az élet vidámsága feltárul, mint egy májusi völgy vagy egy tavaszodó szerelmes leány. S érdemes mellre szívni, mély szemekkel beinni ezt a sok jóságot. Akinek kedve tartja, korsóval meríthet belőle. Ingyen és bérmentve küldi.

Az elsők között érkezik a munkához. Körülállják a pihenő anyagot és a megviselt szerszámokat. A megismerésük láza éget. A többiek unottan és kényszeredetten nyúlnak a dolgok felé. A kalapácsok a régi egyhangú nótát füttyüreszik. A fűrésa dühösen cibálja a vaslemezeket.

— Fiuk, ma fizetés lesz — szalad ki szájából a megelégedés pillanatnyi öröme.

— Sok hasznunk van belőle. A boltosnak, a háziasszonynak fizetünk s mi marad belőle? Egy kevés a szombatesti pálinkára. Ez a mi életünk.

Nagyon is igaz. Ő is érzi, talán még jobban, mint a többiek, akik rászoktak a hideg ételre, az íztelen szalonnára és gyilkos hagymára. Otthon minden nap *meleg étel* van. *Párolgó*, tápláló főzelék, amelyben büszkén úszkálnak a húsdarabok. Itt jó az üresleves is ízlik, talán még jobban, mint a kifőzdek zsíros főjtje.

A kalapácsok vidáman röpködnek. A nap megcsillogtatja reflektorait, amelyek esetlenül rázuhannak a nyers vasdarabokra, a nehezen szállított rudakra, amelyekre fontos hivatás vár.

— Mégis csak örülni fogunk, fiúk, ha kész lesz ez a behemót híd.

— Ahogy vesszük. Én miattam akár újra kezdhethénnk. Nekem ebben nincsen örömem.

Hogyan csendesítse le a háborgó lelket? Vulkán ég benne és ha rálépnek, robban mint a bomba. A legjobb elkerülni. Nem törődni az ilyesmivel.

Igaz, ez a legkézenfekvőbb.

Hajrá, tovább daloljon a munka. A szent, éltető munka, amelynek gyümölcse megéri. Csak türelmesen ki kell várni. Lám a híd már áll a víz felett, néhány simítás s hegyeket kot össze nehéz utakkal. Akinek nincsen szíve, az nem érzi ezt, akinek gyenge a szeme, nem látja.

Ő azonban visszakapja fiatalsága megmaradt szépségeit. Most csokorba gyűjti s ha az illata meg tudja ölni a tegnapot, oda ajándékozza azoknak, akiket mégis csak szeret.

A testvéreknek és anyjának, akik sirató hajnalokon egyre gyakrabban emlegetik a nevét.

Ölekezés

A tavasz, mint egy üde, hámvasarcú leány, csókot szór a világra, amitől ember, állat, természet bámulatosan megszépül. A fák, mint bálra készülő bakfisok, díszítik csonka testüket, a bimbózó rügyek felpattannak a zsenge tavaszi, csóközönben. Az erdők ággal-vert utjain már felütik fejüket a kedves ibolyák és a források sisteregve megindulnak a hegyek szikláinak alól.

A fiu, akit nyugtalanít a megszépült dolgok hangos kacagása, nem bír ilyenkor magával, csak rohan ki, a kitártkaru szabadba, ahol a léptek alatt már hajladozik a szárba szökkenő fű. S a leány, akit szintén kikerget a felébredt dolgok köze fiatalága, a távoli mezők felől boldog elragadtatással kiáltja:

— Hahó! Hahó!

A fiú körülnéz, de senkit sem lát. A tavasz ugyan messziről görgeti a földre a pirosuló naptányért; valahonnan vidám csikók nyerítenek; elszabadult juhnyáj kolompja busán és vontatottan harangoz; de sehol a hang gazdája. Megdörzsöli szemét; a csukott szemhéjak mögött szivárvány szakad fel és ködös, tarka képek születnek. De csak egy másodpercig tart az egész látomás. A nyitott szem előtt újra mozogni és terjedni kezdenek a látó dolgok. Az ég bodros felhői úsznak a látóhatár peremén, oldalt vágató lovasok kontúrjai rajzolódnak elő és a fiú mögött, nagyon messzire, mint apró hangyák úsznak előre a térben az elszabadult embermilliók.

*

Az országút, mely lerázta magáról a tél terheit, megmutatja fázós oldalbordáit, amelyek szánakozást ébresztenek azok

iránt, akiknek kocsikon kell végigdöcögni lakóhelyükre. A fiú megy a felforgatott követ között, amelyek incselkedve ráugranak a cipőre és felkarcolják a bőrt. A völgy, amely megnyitja kapuit a tavaszi csodáknak, feltárulkozik gazdagon és hívogatóan. Kétoldalt kopasz szőlőföldek, amelyek között elszórt viskók bújnak meg szegyenkezve. Néha egy-egy megkergetett nyúl szalad le a dombhajlásról és valahonnan megint kereső hangok indulnak:

— Hahó! Hahó!

A völgyből, ahonnan az izmos hegyek, mint vállas birkózók, ráülnek a tájra, előkerül az asszonyember. A fiú öröme kiszalad a száján, tölcsért csinál a tenyeréből és visszaküldi a kedves üdvözlét:

— Hahó! Hahó!

Amaz felkapja a szavak szakadozott ostorát és lobogót fon velük, hogy zászlóként küldje le a völgybe. Valami kendőféle mozdul meg a kezében, amelyet a szél dühösen ráz.

Hogy meglátják egymást, a szívük egyfelé ver. Meggyorsítják lépteiket: odafent siet a leány, hogy a völgyből igyekvő fiu nyakába ugorhasson az útkereszteződésnél. A fiút a lábak acélizmai röpitik, a leányt a vágy hullámai sodorják a hegytetőről. Egyvonalban mennek, egy irány felé és az örömük besugározza az előttük elnyúló hosszú utat.

Néha a boldogság kiszalad a testükből és a völgy megkönnyebbülten adja tovább a két élet szerető ölelkezését:

— Hahó! Hahó!

*

Tarka lepke kerül közéjük és megzavarja a fiút, aki keresi az első, megszólító szavakat:

— Ez a pillangó nekünk örül!

— A tiszteletünkre jött ide!

Elérték egymást, de mielőtt arcuk összeérne, még mondani kell valamit. A boldogság nem fér meg a szív alatt. Kicsiny neki, akármilyen kedves is a hely.

— Úgy örülök a viszontlátásnak!

— De én is!

Aztán egymáshoz érnek, a szemek nevető árnyai lehullásiak a vállaikra. A kezek a tenyerbe temetkeznek. A szájak, mint a forró homok az esőt, kívánják egymást. Körülöttük néma csend húz el s ha nem volnának, lemérhetetlen volna a moz-

dulatlanság súlya. Ezt meg kell törniök. Az ember is érezze a tavaszi erők megmozdulását. Megint mosolyog a szemük és ahogy belemerednek egymás sima tekintetébe, mind jobban közeleg mézefakasztó ajkuk. Összeérnek. Nem tudnak szabaddulni a boldogság rabláncaitól.

Felettük vidám madarak elégedetten bukfenceznek a megittasult levegőben.

A völgy beleszalad a vár alatti faluba, amelynek házait folyóvíz rohamozza. Köztük hallgató erdő fekszik még újult mozdulatlanságban, de a tavasz, a sokcsókú Don Juan, már ropogtatja a fák karcsú derekát. Némelyik fára már kiültek a madarak és hívogató hangjuk csábít. Mintha egy láthatatlan zenekar rejtőzött volna el az erdőben és a karmester mozdulatait lesne. Néha, a trillák és füttyök aláhúzására, erősebben csobog egy forrás, amely a hegytetőről indul és útközben megtorpan, megdagad, hogy aztán haragosan és felingerülve egyesüljön a tiszta felületű tóval.

A szerelem, amely a hegyről a völgybe szövögeti hálóját, kiköt az erdőringatta tó partján. A fiatal arcok belehajolnak a mélyarcú vízbe, hogy onnan is lássák visszavetődni sugaras szerelmüket.

Kézenfogva járnak, lemérhetetlen boldogság nyújtózkodik belőlük és hogy ezt mindenki megtudja, néha hangosan beharsogják a dolgok nyitott fülébe:

— Szeretjük egymást! Szeretjük egymást!

Korhadt pad felkínálkozik nekik. Lepihennek rajta, a lábuk belekalimpálnak a tó vizébe, felettük több évtizedes fa legyezgeti örömeiket. A lelkük bámulatosan kivirágzik, mint egy vidám tavaszi rózsza. Ülnek és szólni sem tudnak egymáshoz a várások csodaligetében. Attól félnek, hogy ha valamilyen megszólal, eltörik a szépség, amit itt babusgatnak, mint egy drága porcellánt.

A kezük néha eléri egymást. Forró, visszaszorított vér kavarog bennük. A szerelem már rágja kötelékeit, de lelkük tisztasága megtiltja, hogy tovább menjenek az ártatlan játékok hajszolásában.

Amikor visszaindulnak, csordultig tele van a szívük megelégedéssel. Mennek a kíváncsiskodó bokrok mellett, amelyek

bizalmaskodón feléjük hajolnak, a fák összébbhúzódnak és csevegnek róluk.

— Már órák óta vagyunk együtt és még alig beszéltél valamit!

A fiú érzi, hogy nem órák óta, hanem száz és ezer esz«tendeje vannak együtt. És ez mélyíti ki a szerelem sokféle ágazó gyökereit. Minek azt megzavarni.

— Igen, ma alig váltottunk szót!

— Pedig otthon szólni szeretnék, mi a célod velem!

— A szerelem gyakran magától hozza a házasságot, de nálunk még nem érkezett el az ideje.

— Hát majd erről is beszélünk!

A leány most először lehorgasztja a fejét és arcára piros rózsákat hímez a szótlanság. Már majdnem a hegytetőre érnek, amikor a fiú, elkésve, megtalálja a nehezen bugyborékoló szavakat:

— Majd legközelebb erről beszélünk!

— De mikor lesz ez a majd?

A leány hevesen lecsap a kíváncsiságával, amely gyötri. A szerelmükön túl őt már a jövő is érdekli.

— Hát, mondjuk, mához egy hétre!

Ez kielégíti. Még mennek néhány lépést együtt, lépteik zaja kergeti örvénylő gondolataikat. Megölelik egymást és az arcukon megállapodott, nyugodt vonások alakulnak ki.

— Tehát egy hét múlva?

— Igen!

Megint mennek vissza, ahogyan érkeztek; a leány fent és a fiú a völgy végtelen szalagján. Egyre kisebbnek látszanak és amikor már végleg elvesz alakjuk, felzúg az utolsó üdvözet:

— Hahó! Hahó!

A tavasz bizsergése felhagy, az égen a színek összefolynak, az út ismét felveszi hétköznapi szürkeségét. A két lélek újra elmerül egy hétre a viszontlátás kéjes örömeiben és számolgatja a közeledő napok, órák és percek suhanását. Az élet legszebb oldaláról mosolyog rájuk és kezük alól dalolva és jókedvűen kerül ki minden munka.

Tűzvirágok

A város alatt lustán és tehetetlenül elterpeszkednek a súlyos erdők, A fák merészen feltörnek a bukdácsoló felhőkbe. Nehéz tavaszi muzsika szálldos a nagykalapú erdők alján. Az erők most fornak és illatos csokrokat nyújtanak a város felé. Ott ahol felolvadnak a téli fagyok, enyhe virágok legénykednek, pillangók szállnak az ajkukra és lecsókolják a favasz mézét. A tiszta levegőben, mint messzi üzenetek keresztezik egymást a város ólomszárnyain érkező kirándulóik és a csöndbe temetett szállások mozduló lakói.

A gazda kilép gyermekei és szerelembe fűrösztött asszonya mellől. A járása kiegyenesedik és minden mozdulata viszatükrözi távozásának jelentőségét. Az idén különösen hosszúra nyúlt a tél, teljes négy hónapon át szinte a lakásba volt zárva az ember. A hó néha úgy körülvette a házat, hogy csak vaksi szemei bámulhattak az értelmetlen világba. A kémény, mint valami furcsa, hosszúnyakú madár, festette színesre az ég fehér mennyezetét. Az asszony és a gyerekek éltek az ember lelke táján, mégis mint tüzes harangok kalimpáltak a szívébe az unalom súlyos percei. Minden óra nehéz harangütésként zuhant el a ház felett. Néha csupa szórakozásból gyermek módjára labdázott az idővel, amely ingerlékeny és mint szűrő tüske megszúrta, hogy piros vér patakja fakadt fel benne. A türelem és a jóság, amely fedezéket ázott az emberben és onnan, mint az orvvadász leste a közeledő árnyakat, messzesodorta tavasz érkezésekor. Már nem tudott parancsolni magának, a gondolatait nem lehetett szabályok és rendek kereteibe szorítani, mert mint szökdcicsélő őzikék vágattak mezőn, erdőn, dombokon át. Az alföldi ember fantáziája megindult, a tarka

képek kincsei karikáztak a szemei előtt. Muszáj volt odavágni az egyhangú dolgok béklyóit és nekimenni a változó világnak, amely most szebbik arcát nyújtja a föld mosolygása felé.

A város felé ment ébredő földek szalagján. Az ősszel elvetett magok már éltek és erősödtek. Az eljövő kenyér illata szétfolyt körülötte. Utánanyúlt a menekülőnek, de az vágatató tutajként úszott a levegő széles tengerében. Az utón bátyus asszony ment előtte, csomós botjára támaszkodva kopogtatta a kövek oldalbordáit. Ráköszöntött:

— Adjon Isten!

Az asszony ráemelte öreg arcát a bizalmaskodóra.

— Neked is fiam. Minden jót.

Elindultak együtt, mindegyik a maga bajaival. Csak egy pillanatra nézték meg egymást és máris úgy mennek, mint akik együtt indultak el hallgató nagy bánatharangokkal a szívük alatt. A titok szavai megindulnak és körülfolynak egymás érdeklődését. Kipróbálják bajaik súlyát és közelednek egymáshoz.

— Nénike, hova ebben a melegben?

Rátapintott a sebére. Megmondja-e, hogy rábeszélő kék szemeivel bekösse a fájdalmát? Elfogadja-e az orvosának, az elhagyott országúton, ahol rábízta magát a menetelésben?

— A gyermekeimhez megyek ... A városban laknak ... Az unokáimhoz látogatok.

Megint néhány lépést masíroznak a hallgatás döbbenetes temetőjében, aztán újra elindul a szóeke, hogy tovább szántson.

— Én meg munkát megyek keresni... Ott. hagytam az asszonyt, a gyerekeket... Nem bírom már a tanyát... Meg kell ott bolondulni.

Szélesszoknyájú akác fához érnek, amelynek testén felpattannak a virágok. A fa derekához támaszkodva leülnek, mint fáradt, izzott bogarai a tavaszi áradásnak.

Az öregasszony piciny szemeiből lomha fénykévék sugároznak. Mintha erejének utolsó megfeszítésével készülne élete legnagyobb találkozására a gyermekekkel és az unokákkal. A tekintetében benne van egész életfájdalma és a magyarázat a hirtelen menekülésre a szállásról az embersűrűbe.

— Talán valami bánat érte otthon? Vagy régen nem látta a gyerekeket?

A paraszt kíváncsi. Aztán feleszmél. Megijed a saját sza-

vaitól. Vagy talán azért fessegeti útítársa gondolatainak lezárt kapuját, hogy ő is kiöntse a terhet, ami ott húzódott meg az agyában. Ki kell adni magából, vagy oda kell állni az ölelő termőföldekhez és belerikkantani a fülekbe nyugtalanságát. Az öregasszony anyai érzéseit viszi felé.

—Megmondjam?

—Ha akarja.

— Hát megmondom. Magam elől menekülök. Nem birom ott tovább. Már alig vártam az első szép napot, hogy megszökjek onnan. Mert tudja fiam, nagy dolgok történtek velem a télen. Ezt talán meg sem érti maga. De ha már belefogtam, hát hallgassa.

A kíváncsi lélek megmozdul a göröngyös földön és néhány centiméterrel közelebb megy bizalmaskodón a mesélőhöz, aki fejét egészen ráejtette elveszett melleire.

— Az uram ... Tudja, az ember ...

A kicsiny asszony kapkod valami enyhítő levegő után. A szárazság égeti a torkát, majd megfullad. Minden mondat után zavartan pihenőt tart.

— Megöltem! ... Halott! ...

A paraszt felijed, a szemöldöke félősen felszalad a homlokára. A hajszálai, mint a sündisznó borzas háta, felszurnak.

— Ne ijedjen meg. De én öltem meg és nem tudok maradni ... úgy volt tudja, hogy a télen köhögött... Csúnyákat köpött és nem mozdult az ágyból... Könyörgött, hogy hívjak orvost... A gyerekeket és az unokákat szerette volna látni... Méteres hó állt az úton. Nem mertem nekivágni... Aztán néhány nap múlva meghalt... Nem mertem eltemettetni, ott hagytam az ágyban... A legszebb ruháját adtam rá és azóta úgy fekszik, várja az unokákat és a gyermekeket...

Megint a torkot megragadó, robbantó csönd. A vénasszony sárga kezeivel igazítja tarka kendőjét, megsimogatja arcát, amelyen kergetődznek a ráncok. A paraszt hallgatja, fokozódó érdeklődéssel. Aztán folytatja.

— Az éjszakáim már elviselhetetlenek mellette. Aztán már szaga is van... De csak most esik össze. Hónapokon át olyan volt, mintha aludna. Szinte megszépült, olyan mint délcég férfi korában... Azzal büntettem magam, hogy mellette aludtam... A szomszéd ágyban... Ha meleget főztem, neki is megterítettem. S beszéltem hozzá ... Vártam, hogy egyszer

meghazudtol és leül újra velem ebédelni.

Előveszi a batyuját, kikeres egy képet és odatartja úitársa szeméi elé.

—Na, tetszik? Úgy-e szép ember? Amikor leszerelt, akkor készült.

—Igen, nagyon jó kinézése van.

—Kár volt érte. Igazán jó ember volt.

Igazat mondott? Most csak szépet tud róla mondani. Pedig de sokat kínlódott mellette. Mindig a szomszédasszonyokat üldözte. A környék kakasa volt, aki soha nem fáradt el a mindent felörlő szerelemben. Aztán néha meg is verte, ha részegen került haza a kocsmából. A halottról azonban vagy jól vagy semmit, tartja a közmondás és különben is idegen ember előtt csak nem fogja elárulni magát.

A távozó felhők mögött feléjük integet a város megnőtt házainak árnyaival. A templomok, mint felcseperedett, vállas fák hajlonganak a tér hullámozásában. A paraszt apró léptekkel követi az árulkodó öregasszonyt. Nehéz kőrakásokhoz érkeznek, előttük a szél felkavarja a port és ostort fon, amellyel megcsapkodja az eget. A paraszt megtörli a szeméit, amelyekből kikényszeríti a ködös látomásokat.

— Hát ha maga őszinte volt hozzám, én is elárulom, miért megyek a városba.

— Azt mondta, munkát megy keresni. Nem?

— Azért, de ennek is oka van. De maga már öreg asszony, nem fog tudni megérteni. Amolyan nehéz eset ez.

Az asszony az utat nézi, a gondolatai megint elindították a tüzes lélekharangot, amely szívrepesztő. Azért mégis biztatja.

— Én már mindent megérték fiam, csak halljuk.

— Igazán? Nem lepődik meg és nem fog kinevetni?

Ejnye a csodáját, milyen nehézkes ez az ember. Úgy kell nógatni, mint valami finnyás kisasszonyt.

— Mondom, nem fogom kinevetni !

—Az asszony elől szökök. Tudja meg az igazat.

—Nem szereti?

—De. Sőt az a baj, hogy nagyon is.

—Hát akkor miért megy el tőle?

—Mert már nem tudunk mit kezdeni a sok gyerekekkel. Minél hosszabb a tél, annál nagyobb a nyomorúságunk. Nem

lehet bezárva a szálláson élni ölbetett kezekkel. Turbékolunk és szaporítjuk a gyerekeket. Már nem tudom, mit kezdjek az asszonnyal. Sápadt és beteg. Csak rá kell nézнем és itt a gyerek. Veszekszik velem. Most elküldött hazulról.

Nehéz sóhajok hagyják el a mellét és kitépik magukat a simogatásai alól. Az öregasszony tényleg nem érti a csituló embert, aki kezd beletörödni abba a tudatba, hogy elkergették a csókjászol mellől. Kérdezi:

—Aztán meddig hagyja egyedül az asszonyt?

—Aratásig. Addig a városból küldöm majd haza a keresetet.

—Szamarak a mostani fiatalok. Ma öregek nem iéltünk a gyerektől. Hadd szaporodjanak. A gyermek istenáldás. Bár csak még én is fiatal lehetnék, dehogy félnék a gyerektől.

A parasztot nem lehet meggyözni. Tudja, hogy vannak mindenféle javasasszonyok, akik tenni tudnak a gyerekáldás ellen. A környéken mégis sorba belepusztulnak a tiltott műtétbe a fiatalasszonyok. Ezért okosabb megoldás időnként elszaladni néhány hónapra a szoknya mellől.

— Tudja, olyan az asszony, mint a kóró. Mit kezdek, ha itthaggy egyszer a sok apró gyermekkel?

Szerelmes ez az ember. A feleségét félti. Van benne vonzódás és tapintat. Milyen más volt ő a férjével szemben. Hagyta, hogy meghaljon, nem ment orvosért. Hátha megmentették volna. Együttélésük alatt elszürkült mellette, minden vonzalom kihalt belőle. Ezek persze még fiatalok. A testi vonzódás mögött a lélek együvé tartozása és vonzódása lappang.

— Én azt mondom, hogy mi öregek másként éltünk, de lehet, hogy maguknak, fiataloknak van igazuk. Maid eldől, de ezt én már nem érem meg.

Egészen a város alatt jártak. A külvárosi utcák pajkosan jöttek elébük. A porban hancúrozott az utca gyermeke* rege. Az emberek gyors járással futottak céljaik felé. Az élet tempója lázasabb és lüktetőbb volt, mint a szállásokon. Mégis a két paraszt neki bátorkodott és frissen nekivetette lábait a furcsa földnek.

—Aztán Isten áldja jóember!

—Sok szerencsét anyóka!

Mégcsak vissza sem fordultak egymás után. Két háborgó élet szállott a város vulkánja felett.

A lélek kicsordul

A nyári égen meggyújtották a sárga viaszgyertyákat. A telihold kiadósan világított. A forró házak teste gőzölgött. Messzireugró árnyak himbálództak és a tompa tárgyak alakjai egészen kiütköztek a fényudvarból.

Az erdő alól, ahol a fák fáradtan összehajoltak és a hoszszu nappali suttogás után összecsucott szájjal horkoltak, valami mozdult. Lépések zaja közeledett a nagyút felé, amely fehéren és kacskaringósan, mint az ember bizonytalan járása, a villanyfényes város irányába mutatott. Az útszéli fák még nem rázták la a port, amit a száguldó gépkocsik hintettek rájuk és ébren várták a jövevényt, aki megijedt. A levelek megmozdultak és a szárazabbak gyanúsan zörögtek. A közeledő megállott és a lelkiismeretének titkos kamráiba visszanezve, egyre ismételte: »Mintha valaki járna mögöttem«. Hátrahátra kapta a fejét, de nagy területen nem látott élőlényt. A fák mintha megértették volna és tovább pletykáltak. Az éjszaka utasa meggyorsította lépteit és csak akkor járt óvatossában, amikor egy vastag derekú fához ért, amelynek árnyéka kísértetiesen elnyúlt és utánament látogatójának.

Már türelmetlenül zakatolt a szíve, a lelkiismerete kifogyott a biztató szavakból, amikor a villamos-megállóhoz érkezett és szinte ájultan lerogyott a kínálkozó padra. A dolgok felvették halotti maszkjukat, a szél elbujt barlangjában és a néma csend döbbenetesen ráhajolt a környékre, amelyben szinte hallatszott az egyetlen ébrenmaradt élőlény szívének hangos dobpergése. Nem tudta hallgatni a szív és a lelkiismeret panaszát, felugrott a padról és a villamos-megállóhely körül kezdett járkálni, várva a villamost, amelynek utolsó utasai-

val a városba kell menni, mielőtt a garázsba állva, kipihenné a hosszú futást. A nyugtalan ember, akit egészen megvilágít a hold erősödő fénye, idegesen tekintget a sínek vonalain, de nem bukkan fel a villamoskocsik ismert égő tűzszeme. Már számolja a lépteit és azzal kergeti el magától visszatérő gondolatait, amik szinte ugrálnak a fejében. A testét átfűtötte a ruhája alatt rejtegetett papiros, amit most a városba akar juttatni. Soha még ilyen melege nem volt, A kínzó lángnyelvek a feje búbjától a lába sarkáig felperzseltek testének minden rejtékhelyét. Nincsen hova menekülnie a saját lelkiismerete és szíve üldözésétől.

— Kopári, Kopári, mit tettél?

Mintha tolvaj, megbélyegzett ember menekülne az üldözők elől. Az éjszaka hallgat, de ő úgy érzi, hogy minden fának szeme van, minden kavics feléje fordul és az éjszaka azért olyan fényes, hogy minden lépését elárulja. Már verejtékcseppek forgolódnak a homlokán, a fogait idegesen összeverdesi és a ujjával szórakozik. Mintha teljesen elvesztette volna szíve és lelkiismerete iránytűjét és valami vinné cél és akarat nélkül a bizonytalanság kavargó örvénye felé.

— Kellte ez az izgalom? Kellte ez a kínzó utazás?

Megnyugtató választ vár és mikor a torkában érzi a szívét, kiáltani akar, hogy könnyítsen magán. A villamos apró fénycsóvái azonban váratlanul felvillannak és a sötét villamossínekre szikrák esnek. Már itt vagyok, már jövök, ember, ne türelmetlenkedj. Nagyon sietős a dolga, nem fékez le a kocsivezető, aki nem veszi észre a várakozó, kimerült utast. Az utolsó percben kell a sínekre állnia, hogy megálljt parancsoljon az álmos kocsivezetőnek. Hirtelen fékez, a kocsí végigcsuszik az acélkarokon és egy pillanatra megáll, hogy felvegye.

A rövid intermezzo átsegítette egy másik érzéshullámba. A kocsí belsejébe megy, ahol elszórtan kései utasok ülnek. Az érkezésére felkapják a fejüket, végignéznek rajta és nem veszik le róla a szemüket. Megreppen. Mit kutatnak rajta? Az előbb odakint érezte a világ szűrő szemeit a testén végigcsikázni. Most ezek döfik keresztül kíváncsiskodásukkal. Ez azonban elviselhetőbb, mint az előbb odakint az erdő s a villamosmegálló között. Még jobban megszorítja ruhája alatt a küldeményt. Melege van, az izzadság kiverte a dereka köre csavart papirosokat és szinte érzi, hogy szétmálik a papír.

Nyugtalanul fészkelődik a helyén. A villamos megállás nélkül vágat, mint az elszabadult versenyló és nem akar tudomást venni a megállókról. Az utasok nem nézhetnek ki, mert a sietős kocsi rohanásában szinte egymás mellett látszanak a fák és a villamososzlopok. Aki nézi a furcsa játékot, kénytelen hamarosan elkapni a fejét, mert a szeme előtt összefolynak a dolgok. A fej megfájdul és inkább a kocsiiban kell keresni valami látnivalót. Minden szem az új utasra szegeződik. Minden Oldalról körülveszik és kínozzák.

Hirtelen felugrik és kimegy a hátsó perronra. Ott a kalauz, aki a végállomáson lehajtott hamarjában egy korsó sört, jókedvűen dalolgat. Nem kíméli meg őt sem kíváncsiságával és lelkesedésének a lobogtatásával. Hol volt, merre járt? Olyan állomáson szállott fel, ahonnan éjszaka soha nem szállítanak utasokat. A kalauz mellett sem tud maradni. A villamos a város periferiájához közeledik. Még messze van a céljától, de lecsengeti a kocsit. A vezető gyorsan fékez, a villamos olyaféle lelkesen sietett utolsó útjára, hogy zajosan, bukdácsolva áll meg. Az utas leugrik és megindul az elszórt házak mellett a városba, amely várja, integet. Hosszú fénynyalábok seprik fei az ég alját a város felől és mintha őt is hívnák.

Ébredő földek mellett jár. Magas akácok bólogatnak. Megáll a szívverése. Az egyik mögül előlép egy imbolgó ember és hirtelen elébe ugorva felkiált:

— Ni...

Megijed és futni kezd. Az idegen hangosan, eget csapdosva kacag. Mint büntető ostor pattognak utána a szavak.

— Egy eltévedt sündiszó ...

A szavak befolynak a fülébe, de nem fordul vissza. Egyenesen a tónak tart. Már éjfél felé jár. A hullámok megpihennek. A víz sima és ábrándos. Kigombolja ruháját és keresi a papirost, ami égette, perzselte az úton. Megdöbben. Nem találja. Visszanéz, az út világos, sehol nyoma a papírnak. Mi történt? A nagy futásban kicsúszott a ruha alól? Nagyon fáradt. Nem tud visszamenni. A vízhez megy és nem törődve ünnepi ruhájával, homlokát belemártja a zöldszínű folyadékba. A hold a csillagokat felszegezte a víz felületére. Körbefutnak és koszorúként leszorítják a fejét.

A szíve egyre csendesebben mozdul és a lelkiismerete sem háborog.

Halálvonalat

I.

A külvárosban laktam, egy nyugalmazott vasutasnál, aki Székelyországból hozatott tulipános, magyar motívumú szobáját bérbeadta magamfajta, haszontalan legényeknek. A városból, ahol dolgoztam, jó félóra járásnyira volt a hónaposszobám, amelyet annál nehezebb volt megközelítenem, mert villamos nem járt arra és autótaxira vagy konflisra nem mindig jutott. A zsebemben volt azonban az ingyenes vasúti szabadjegy, amellyel az ember úgy van, hogy örül neki és kínosan ügyel arra, hogy minden évben pontosan megújítsa s ha megszerzi, hónapokig a zsebében hever használatlanul. Társaságban szeretünk dicsekedni az ilyen kiváltságos privilégiumokkal, de arra már nem tudjuk rászánni magunkat, hogy az ünnep kényelmét és csendjét egy kis utazásra használjuk fel, gyarapítsuk vidéki ismeretünket és új arcok között járva, erőt gyűjtsünk magunknak a legközelebbi ünnepig.

A kávéházban, ahol már a füst is néhány órai alvásra készült, mielőtt az ablakokat kinyitják és kiszellőztetik, már csak néhányan ültünk. A régi, vidám asztaltársaság, amelynek a tagjai azzal magyarázták maradásukat, hogy nehezükre esik a város másik végén levő lakásukra bandukolni a hosszú, csendes utak neszfogó aszfaltján. Miklós Ferenc, ez a nehezen beszélő, különös nézésű fiatalember, akinek a gégéje, mint valami miniatúr lift, mozgott az álla alatt, ha gesztikulálva beszélt, a szemei pedig elfelejtett vulkán haragjával szikráztak, félrevont és ragyogó ötletet vetett fel.

— Te, Péter, — súgta bizalmaskodón a kávéház sűrű levegőjében bedugult füleimbe — mondok egy kitűnő ötletet.

Hallgattam és vártam, vájjon ebből az alvajáró fiúból, akiből a roncsoló tüdőbaj fokozatosan kiölt minden érdeklődést és élniakarást, milyen tanácsok és ötletek bújnak elő a homályos kávéház elrejtett zugában. Majdnem beragadt, amúgy is kicsiny szemeimet igyekeztem csodálkozásom és kíváncsiságom jeléül kerekre nyitni és türelmetlenül vártam, amíg nehézkesen kerek, értelmes mondatokká sűrűsödik a mondanivalója.

— Kérlek, minden jó tanácsot szívesen fogadok.

Miklós Ferenc elővette a zsebóráját, a villamoskörte sugárfényét kereste, hogy beleillesztve a sárgaréz mutatókat, megvilágítsa és tájékozódni tudjon az idő állásáról. Lassú mozdulattal visszasüllyesztette mélyöblü mellényzsebébe az órát, aztán folytatta:

— Holnap vasárnap és csak hétfőn reggel kell dologba állnunk. Azt ajánlanám, hogy üljünk fel a keleti expresszre és menjünk a határállomásig.

† Hirtelenében nem értettem, hogy mit csináljunk a szomszéd városban, amely ugyan csak kődobásnyira fekszik tőlünk a rádió és a száguldó gyorsvonatok idejében és mégsem ismerjük személyes tapasztalatból és megkockáztattam a kérdést:

— Aztán minek?

Meglökött és maga előtt tolva, húzta utánam elhajlott testét, amely pihenésre vágyott. Amikor már messze elkerültünk a törzsasztaltól, újra beszélni kezdett.

— Eleget ittunk és nyeltük a füstöt... Tíz perc múlva megy a vonat... Reggelre ott vagyunk, bejárjuk a várost és este visszautazunk... A két éjszaka kényelmesen kialudhatjuk magunkat az elsőosztályú kocsiban, ahol csak szabadjegyek utaznak.

Olyan határozottsággal szónokolt és olyan összetörten ment mellettem rokkant testével, hogy nem kérdezhettem tovább s hagytam, hogy belémkarolva bandukoljunk a vasútállomásra. Az úton néhány rendőrfőnökkel találkoztunk, járókelő nem volt. Az égen néhány csillag köszöntött s messziről hangos jóreggelt kukorékolnak a korai kakasok.

A keleti expressz már befűtve várt a hideg síneken. Az egyik koci oldalán elolvastuk az útirányt, felkapaszkodtunk az olajos lépcsőkön és az egyik elsőosztályú koci ülésére dobtuk magunkat. Kényelmesen elfértünk a díványszerű ülésen, amelyet vérvörös bársonyhuzat borított. A cipőink alá újság-

papirost tettünk és hamarosan elaludtunk, arra sem emlékezve, hogy a vonat mikor gördült ki az állomásról, fütttyentett-e a mozdony a búcsú előtt és széles kéményéből kiokádta-e a kötelező füstmenyiséget.

II.

Arra ébredtem, hogy az ablak a vonat száguldásában felnyílt és odakintről, az áldott koratavaszi világból, megdörzsölik a szemeiket. A félig felnyílt ablakhoz mentem és szinte fulladozva kapkodtam a friss levegőt, amelyben már volt valami a zsendülő vetések, a hajlongó füerdők és bakterházak kicsiny kertjeinek balzsamos illatából. A barátom elnyúlva, mély álomba zuhantan aludt. A szája megnyílt, mint egy fujtató és hogy megkönnyítsem a léleketvétélét, még jobban kinyitottam az ablakot. Hadd csapódjon be a levegő a világ minden gazdagságával és segítse gyógyítani ezt a fáradt fiút. Akkor már tudtam, hogy súlyos beteg. A tüdőbaj először szótlanná tette, a felesleges szavakat kigyomlálta szótárából, aztán pedig a testét pusztította. Az egyik oldala megmerevedett és a szemei átalakultak, hogy néha ijedten kaptam el a tekintetemet, ha összetalálkoztak a szemeink. Talán azért keresi örök nosztalgiával mindig az idegen városokat és idegen embereket, hogy a baját az új környezetben felejtteni tudja? Amikor erre gondoltam, örültem, hogy teljesítettem a kívánságát, megyek vele az idegen városba, megnézzük utcáit, megállunk a kirakatok előtt, megbámuljuk a lányokat és felesleges időnk horgát megkíséreljük valahol ledobni, hátha sikerül lehorgonyoznunk a világnak ezen az előttünk ismeretlen szigetén.

Sokáig álltam az ablak mellett. A benyomuló levegő átjárt és fázósan összeszorította a szívem. Először ott, a mellem belsejében éreztem valami nyugtalanító bizsergést, aztán ludborozni kezdett az egész testem. Amint felhúztam az ablakot, kétségbeesett kiabálásra és kézmozdulatokra, titokzatos jelekre lettem figyelmes, az egyik őrház mellett. Mintha nekem integettek volna, felém fordulva kétségbeesett tekintetükkel. Visszaugrottam az ablakhoz és kerestem az előbbi alakokat, de már messze jártunk. A háttérben egészen elvesztek az őrház lakói. A hangjuk pántlikásan utánunk úszott és vészjtósló vil-

lamosárammal telítette meg utunkat. Megborzadtam. Mintha a veszély lovagolna az egyre sebesebben rohanó, zakatolva száguldó vasparipán.

Az ajtón kiugrottam a folyosóra és végigmentem az első kocsin. Sehol egy utas. Meglepődve folytatom a másik kocsi átkutatását, ott sem találok senkit. Mi történt? Az egész vonat üres? Most már rossz érzésektől gyötörve rohanok végig a folyosókon. A vonat egy hídon megy keresztül. Alattunk a folyó agyagos, csúnyaszínű vize hömpölyög. A hullámok haragosak és utánanyúlnak a vonatnak. A parton néhány ember lármázik. A mozdulataikról ítélve kétségbeesett ijedség szállta meg őket. Megint őrház közeledik és trombita harsog. Vészes hangok keresik a rést, hogy a kocsikba behatoljanak és ébresszenek. Mint a mentők vagy tűzoltók trombitájának útból elparancsoló jelzője, hallatszik a figyelmeztetés.

Szinte szaladva eljutok a mozdonyig. A kocsikban egy élő lelket sem találtam. Az utasok elmaradtak vagy leszálltak, a vasúti kísérszemélyzet itt hagyott bennünket. Kis állomáson megyünk keresztül és megint látom a furesza tekintetéből a bajt rámrohanni. Már a vonat kerekeibe kapaszkodva birkózik s jaj mi lesz, ha elér és leránt a mélységbe. Az egyedüli utasok vagyunk a vonaton. Szeretném megtudni, mi történt és igyekszem feljutni a mozdonyra. A kiabálásomra senki nem válaszol. A mozdony csak muzsikál és darálja a kilométereket. Mindenki sietve kikerül bennünket. A pályaudvarok és őrházak személyzetének kiabálásából és integetéséből már sejtem, hogy valami történni fog. A halálvonaton megyünk, nem daldolva és nem vígan, csak ketten, két fiatal legény a nagy ismeretlenségbe vagy a megsemmisülésbe.

Az égen már tördeli a reggel első virágjait a nap. A sugarak, mint a világ szeszélyes ajándékai, megkeresnek az ütközön. Erősíteni akarom magam és egészen belebújok a melegségbe, amit valaki küldött, hogy bátorítson, biztasson, nehogy elveszek. Gyűjtöm az erőt, amikor irtózatosszerű robbanás hallatszik és megsüketülten, vakon és érzéktelenül zuhanni kezdek a végtelenségbe.

III.

Idegen lakásban ébredek, hosszú alvás és önkívület után. Az ágyam körül ismeretlen arcok. Az egyikük az ágyam szélére ül és megnyugtat:

— Most már rendben van!

Fel akarok kelni, de erőtlentül visszazuhanok a tiszta ágyra. Az orvos megsimogatja a homlokom és beszélni kezd. A halálvonatról, amelyet részegen elindítottunk és szaladt velünk a pusztulásba.

—Részegen? — kérdem ártatlanul.

—Hát nem tudja?

A fejemet rázom. Talán elhiszi, mert a prakszisából említi, hogy sokszor előfordul az ittas emberrel, hogy nem emlékszik, mit csinált részeg fővel. Az egyszerű földi halandó ezért nem érti, ha a gyilkos a főtárgyaláson nem tudja megmondani, hányszor lőtt vagy szúrt, mert az alkohol dolgozott benne. A bíró, akinek gyakorlata van az ilyen dolgokban, elhiszi és az orvos is tudja, hogy az ittas ember nem ura szabad akaratának.

A szavak, mint tompa kalapácsütések, lesújtanak rám és körbe visznek a fehérre meszelt szobában. A tekintetemmel valakit keresek. Nagy nehezen kinyögöm:

— A Ferenc ...

Az orvos int. Ne érdeklődjek, magammal törődjem. A saját egészségem most a legfontosabb. Az egoizmus azonban nem tud gyökeret eresztetni bennem és hiába, altruista érzések nyomulnak előtérbe. Követelem, hogy mondja meg, hol van a barátom. Dadogva akar valamit hazudni. A füllesztés nem orvosnak való. Elárulja magát, ahogyan fölém hajol és megigazítja a takaróm. Valami kitörő, vulkánikus erő feldob, belekapaszodom az orvos nyakába és mintegy felszabadult kiáltás, torkomszakadtából üvöltöm:

— Meggyilkoltam ... Meggyilkoltam ...

Az ajtó felnyílik és ápolók rohannak be. Hatalmas tenyerükkel lefognak. A kezük szorítása alatt elpusztul minden erőm. Háborgó vérem visszaszorul medrébe. A szívem leáll és a szemeim megtalálják régi helyüket. A gondolataim azonban, mint a szélmalom, tovább forognak, szétvetik a falakat és keresik, hajszojják Miklós Ferencet. Hívják, szólítgatják, de nem tudok ráakadni.

— Ferenc! Ferenc!

Nem jön válasz. A világ megfojtotta és halottként eltemette örökre a barátomat.

Legyen a tiéd kedves. . .

A város labirintusaiból menekült a virágok s üde színek erdejébe, hol nagy kelyhekben gyűjtik az italt az első áldozáshoz. S aranyos virágkisasszonyok díszítik, csinosítják magukat a világ tágas templomában, amelynek valamelyik zugában már áll és várja megtért övéit az oltár.

Mert július lángol a parázsló réteken, a rózsák tarka levelei égnek a nyár csokrában. A végtelen virágmezőket még egybetartja a környék smaragdzöldje, de percenként fájdalmasan szegényedik a táj. A búzák piciny jelvényeit, a bársonytestű pipacsokat lekaszálták az aratók. S a kalapjuk mellé tűzött vadvirágok már rég elhervadtak a marokvető lányok csókjaiban. Kipusztultak a szabadon termett, felelőtlenül élő mezei rubintok, amelyek annyi vádat suttogtak a nyár fülébe.

Az ápolt kertek alól azonban tovább dalolnak a gondozott virágok. S kétségtelenül már a levegőben van az ősz első látható jele. A mindent elhantoló őszé, amelynek drágakövei olyan nehezen akarnak csiszolódni. Mert alig hogy a dolgokhoz alkalmazkodnak és csorba testüket kisimítja a természet, már menekül előlük a világ.

A nagy kertben, amelynek közepén — mintha a könnyes ég földön felejtett cseppje volna — álmos tó hullámzó teste ringatózik, most soká hallgató erők mozdulnak. A földnek elég volt a nyári hónapokból, amelyek tépték-csupálták nemes ajándékait, s néha keservesen felnyög. Hallottad-e már zokogni a Megrugdosott földet? Mélyről jött sírás rázza meg lelked penge fáját. S a föld, mint párnásmellű birkózó, egyetlen lélekzettel lerázza terheit. S a picinyke fejek összebújnak a ha-

ragvó elől, akit már nem lehet megbékíteni, hogy ölelő szeretet legyen a jutalmuk a megmaradottaknak.

Lemegyek a megbántott szívű virágokhoz s a csorgó holdfényben látom, ahogy vérzik megszárt testük. Nagyon lassan, mindent felejtőn hullanak a cseppek s még jobban mámorosítják a földet.

Kinyújtom karjaim s szeretném megszorítani erőm utolsó akaratával a virágtengert, hogy utolsó illatnedve is az enyém, legyen. A tolvajé, aki meg akarja rabolni a virágkisasszonyokat. A hold hiába növeli a szélesedő árnyékban görbe karjaim, a leánykák menekülnek előlem, a kopaszodó udvarló elől. Megkergetjük egymást, hogy szégyenben ne maradjunk egymás előtt, de az ég kertészei elkéstek az öntözőkannákkal. A világ összezsugorodik és elfér a szívem alatt, amely most furcsán zakatol. A virágok emelkednek és oszlopos lesz az ellenállásuk. Az akaratuk szárbaszökken és merész terveket szövögetnek körülöttem.

Nem bírjuk elviselni a terheket.

Nekem kellene az illatuk, párolgó testük nedves hajnalokon. Ők félnek tőlem, mert ember vagyok. Gonosz és kíméletlen, aki a partnert keresem köztük. A kövér vagy sovány kedvest, ahogy az izlésem kívánja.

S nem akarnak.

Végtelen nyugalommal táncol az egész virágkoszorú a lassú szélben és a piciny leányfejek vidáman köszöngetnek.

Nagyon felbőszítenek.

Mert ennyire még nem vagyunk. Inkább nekem kellene levetni nyári kalapom s összetett bokákkal, katonásan s strain* mul tisztelegni ennyi tisztaság előtt, amit nem érdemeltem meg. De meg kellene köszönni, hogy megismertem a jókedvű kisasszonyokat, kik még a halál előtt sem kívántak.

Én azonban nem kellek. Mert ember vagyok, aki kíméletlen és nem tudok még a virágnak sem megbocsátani. S talán már másoknak sem kellek. Azoknak, akiknek könnyen hajlítható a testük és szépeket lehet álmodni illatos ajkukon.

S a pelyhes arcok a virágrengetegben még közelebb simulnak egymáshoz. A szél korbácsa alatt felmorognak. Hagyjam nyugton, ne bántsam a nap és a csillag földrecsókolt lányait.

Mint minden ember, én is kínban születtem s néha szerettem tépni a szíveket, mint ifjú szerelmesek a bodzafa leveleit.

Miért ne adjam ki magamból a századok alatt felgyülemlt elkeseredést? Ne csak a természet, de az ember is tombolja ki magát istenigazából.

Itt, a mező nagy templomában, amelynek szárnyai messzire elnyúlnak és nincsen vége a hangtalan kapuknak, a kisasszonyok áldozni készülnek. Az égről leejtik az áldozati ostityákat, a természet tisztító ajándékait. S a virágok az oltár előtt lehajtják gombostűnyi fejüket és ölelkeznek a földdel, amelynek jegyesei.

Hiába ragasztom le érzéseimmel vágyaimat, már nem bírok velük. Megyek s az első virágot durván letépem. Hogy nts lássák meg a sétálók, ügyesen a keblemre rejtem. Éles tüskék állnak megérdemelt bosszút rajtam. Megmarják a mellem s festik az ingem az élet színeivel.

A többi árva virág utána nyúl, hogy fájdalmas arcuk vonásait eltemessék.

Futni kezdek. A virágok a nyomomban. A mellemen szélesedik a seb. Nem bírom tovább, összeesek.

S loholnak az ég és a föld leányai és felcsókolnak az örök némaságba. ...

A PIROSFEDELŰ HÁZ

Acélkék hegyek bágyadt koszorújában láttál-e égő pipacsot lángolni? A magas domb tetején, ahol most élek, katonakórház reménytelensége szomorkodik. Az épület gyújtó, piros cseréptetejével kiszakad a környék friss színzuhatagából. Ablakainak szempillája szakadozik és a kihűlt szemgolyók elvesztik szikrázó tüzüket. Az országút lomha fái ráhullatják a kórházra szétbontott lanyhájukat. A mélyről fáradt vonatok szaladnak messzenéző síneken. A betegek néma üzeneteikkel, tekintetük céltalanságával terhelik a vonat roppant súlyát. A nehéz és szétbonthatatlan falak tágulnak, megnagyobbodnak a termek és a beteg kilép a kórterem fehér keretéből. Bokáig érő hálóköntös eltakarja a pusztuló testet, amelyet kerget és üz a hőmérő emelkedő számoszlopa.

A LÁZMÉRŐ

A kettes számú különteremben három beteg viaskodik a láz legyűrhet étlen lovasával. Nyakig felfegyverkezett, a derekán gyilkoló bombát és a fogában élesrefent kést szorongat. Ha az egyik harci szerszámot kiütöd a kezéből, már nyúl a másik után és visszakényszerít a szalmazsákra, amelyből kiugranak a hegyes szalmazsálak és beledöfnek a meleg testbe. Az ablak mellett, ahonnan kedvesen benevet szétszórt házaival a rendetlenül épült város, szakadozott moszkítóháló választja el betegeket. Fridmann Károly, a nyájas szlavónbródi kereskedősegéd, akinek minden mozdulatában mély alázat és finomság

verődik, verejtékes tüdőgyulladásban kiizzadja élete minden elfelejtett bűnét. Nagy, lompos testét, amely hájas és telt, mint valami elhízott lányé, nehéz mozdulattal vonszolja, forgatja, hogy elviselhetőbb legyen alatta az ágy. Odafordul a pajtáshoz, nem látja, csak valami anyag mozdul a fehér lepelben, a tépett spanyolfal ijesztő hátvédjében és sejti az embert.

— Kucsera! Hallod-e Péter? Meddig kínoz még a láz?

Akihez szólt, már csak a szavak vízesését hallja. A láz felkergette a ködlő hegyek ormára és onnan néz le büszkén és fölényesen a bajtársaira. Mit akarnak most vele? Messzi utakon törtet, oda nehezen tudják követni. A vékony, kifakult spanyolfalak elrepültek vele és szárnyakat kapott, hogy ha kedve tartja, rálovagolhasson valamelyik kedves felhőkancára.

Csikorog az ajtó és bevágódik a goromba szanitéc. Az is baka, a katonaidejét tölti, de szörnyen unja ezt az utálatos mesterséget. Az emberek piszkait takarítja, a szeszélyeiket tűzdeli süni sündisznó hajába. Nem szerette a masirozást, a hajsztát a nagy teherrel és a kórházba kívánczozott szanitécnek.

Az első ágyhoz megy és lök egyet a betegem.

— Ül fel, Buzogány János, hadd mérjem meg a lázad.

A test álomban duruzsol. A lökés mintha messzebbre vitte volna a pihenés lágy csendjében. Meg kell fogni a káromkodó szanitécnek, bódultan felülteti az ágyban. A hóna alá nyomja a hőmérőt. Durván ráparancsol:

— Szorítsd össze, ne sajnáld. Addig kiviszem a tömlőt.

Felnyúl a feje fölött sötétlő táblára. Buzogány János közkatona. Betegsége: tüdőgyulladás. Láza 38.7 fok. Az utolsó sort széles lendülettel letörli. Aztán krétás kezét odasúrolja a fehér ágylepedőhöz. Kalapácsos lábaival végigveri a korhadt padlót s minden ütése a betegek agyába hatol.

Buzogány János testét forró kemence fűti. Érzi, hogy ráraznak az izzó kályhára, mely már alig bírja a parazsat. Erőtlenül visszahanyatlik a párnára. A szanitéc megint összezavarja a tekintetét. Megfogja a hőmérőt és egyet ránt rajta, hogy majd beletörik. Az ablakhoz megy, megnézi mennyit mutat, aztán leveri a higanyoszlopot és felírja az eredményt. A másik ágyhoz megy. Buzogány János feltekint a táblára: 38.9. Megint rádobnak egy nehéz szenet a soha el nem alvó zsarátnokra. A tűz lobog a lelkében és perzseli fiatal életét.

A LÉLEK ELSZÁLL

A középső ágyban Kucsera Péter elnyúlt, hosszú testtel ölelgeti a poloskaszagú takarót. Halkan diskurál valakivel, akit most álmában megtalált. Nagy tartozása lehet, gyakran bocsánatot kér és udvarias. Kucsera Péter paraszt, tenyeres-talpas ember, hosszú lábain himbálódzik a hajlott test. A hőmérő 39.5-öt mutatott reggel. Az alkony már elbúcsúzott és rozsdás, vörös drapériák paskolják a földet. Mi történt azóta? A sarokból sivit Fridmann Károly vékony hangja, amelyet elfaragott, megpuhított a láz türelmetlensége:

— Hé, szanitéc, baj van ezzel a Kucserával!

A vöröskeresztes bajtárs, karján a fakuló két tömör vörös vonással, kíváncsian mozdul felé:

—Milyen baj? Biztosan nagyon lázas.

—De már egy félórája beszélek hozzá és nem válaszol.

Megforgatja Kucsera Pétert, aki csukott szemmel feléje mosolyog. Ha a szanitéc látni tudna, megértené, mit mondott az arc, amelyből most mozdul el az utolsó melegség. A szanitéc azonban durva anyagból van gyúrva, ő csak élő és halott embereket ismer. A finomságok és lelkiválságok ügyeit nem ismeri. Megfordul és az ügyeletes orvosért megy. Aztán nem-sokára kettesben térnek vissza. Az alacsony, sovány orvos, akit soha nem lehet megérteni, mert orosz nyelven keveri a szavakat, bólogat a fejével. Fridmann Karcsi kinyújtja nyakát és a fej mozdulatából megért mindent. Az orvos int. A szanitéc kimegy. Az orvos szegény Kucsera Péter fejére húzza a vékony takarót. Hordágyat hoznak és viszik a még meleg testet a hullakamrába. Még lüktet a szív. A lélek még otthon süt-kérezik a család, a kedves nevetésében. A test motorja azonban utolsót fordul és mire a hűvös kriptában odadobják a többi elfáradt élet mellé, már elhallgatott szívének erőtlen lüktetése.

ÉLNI AKAROK

Buzogány János visszaesett az álom karjaiba, de Fridmann Karcsira szívós élniakarást diktál a fiatalság dobpergése. Még soha sem látott haldokolni embert. Nekiveti magát az ágynak, a bágyadtságot leráncigálja magáról, mint valami csúnya ruhát és összeszorított fogakkal élni akar. A láz a tenyerére veszi és bátor tutajként elindul vele a zajló vizeken, de az utolsó

pillanatban, még mindig jókor, visszaugrik. Nem hagyja magát, A szanitécet üldözi. Hallod-e, ha inkább törődsz velem és sűrűbben hozod a vizes borogatást, írok haza, hogy a szüleim küldjenek neked fáradozásodért egy szép civilruhát. A szanitéc mosolyog. Városi, finom, vasalt ruhát. Hogy fogsz abban feszíteni a lányok között. Úgy-e nem hagysz el? Törődj és beszélj hozzám, hogy érezzem az életet, az erőt, amely visszajön és elkergeti a lázat csontjaimból.

NYÁRI LÁNG

Úgy-e furcsa a pipacs nyári fellángolása, ibolyaszínű hegyek virágágyában! A dombra tűzött kórházban, ahol a hőmérő 39 és 40 fok között a halálba kergeti a fiatalokat. S aki egyszer is látta a moszkítóhálók mögött, a mozduló kriptákban az elítélt fiatal életeket, abban a vér mindig toporzékol és nyugtalankodik.

A nyárból tél lesz

Délen, ahol az otromba hegyek karjukat egymásba fűzve vigadnak, mint a lakodalmások, nem ismerik a pazarló tavaszt, a haláltkergető őszt.

Minden előkészület és átmenet nélkül, a perzselő nyárból, amelyben elégett a legtüzesebb vágy és akarat, belerohantunk a kíméletlen télbo.

A tavaszt, alighogy felébreszti az alvó határt, elkergeti a tolakodó nyár. A szomorkodó őszt, amely az özvegyasszonyok gyászát borítja a tájra, elfújja a hegyek didergő hidege.

Ősz és tavasz nélkül izmosodnak a hegyek, a fejükön korona, amely a táj furcsaságait hirdeti.

Májusban, amikor a csatangoló állatok nyakában harangoznak a csengetyűk, már forró katlanban ég a könnyen olvadó nyár. A mezők csokrai örömesen kigyulladnak.

Ki látott már ilyen furcsa vidéket?

A virágok, mint gyorsnövésű lánykák, kinőttek körülötünk. A mezőkről hívogatólag felénk bólogatnak. Mi sem vagyunk fából. A lábaink ösztönösen feléjük eveznek.

A föld nyitott mellén kedvünk szerint szedegethetjük a vidék illatos ajándékait. A nyár azonban gyorsan, mint a tűzbedobott rözseköteg, hirtelen ellobbanással elégett.

Megérkezett a hold, amelyet a csillagok fényes udvara követett. Ahogy lecsukta árnyas szempilláit az alkony, az este átlépett a sötétség szakadékain s az égitestek farsangi dalra gyújtottak. A hold, mint valami titokzatos vegyifüldő, fehérre ezüstözte a darabos hegyeket, a komor városok félénk házait,

az elhagyott utcákat és a tipegő, nehezen mozduló embereket.

Ez volt a tél.

Esténkint lesétáltunk a szelíd Vardarhoz, amely félénken meglapult a sziklák alatt s vékony erecske formájában várta a diadalmas nyarat. A duzzadó folyó medrének szűk barlangjában telelt. Ha nagyon akartuk, egyetlen nekiszaladással át tudtunk ugrani rajta.

De kinek van kedve az ilyesmihez?

Katonamundérban járunk a csontkeményre fagyott utcákon. A furcsa kövezen muzsikálnak a jégcsapok. Mintha éles késsel csontot faragnának alattunk.

A házak szörnyen megöregedtek. A csatornákról kövér jégszakáilak nőnek. Ha alájuk gyújtának, egyszerre könnyezni kezdene az egész város. A megkocsonnyásodott víz felolvadna és romboló tavaszi áradás szaladna végig a városon.

A nők, akiket keresünk, átszaladnak a téren, mint gyorsjárású gépek. Utánuk nézünk, de ki vállalkozik ebben a» időben a meghódításukra?

Az álmokat és a vágyakat elhantoló téiben nehezen viseljük el magunkat. Most a legszebb asszony csókja sem volna képes a jégpáncélt, amely a szívünket takarja, felolvasztani.

Az idejött ember, csupa kíváncsiságból és időtöltésből, kimegy a házból. A város polgárai átrepülnek dolgaik között, de az idegenek lépéseiben is megnyilvánul az érdeklődés minden új dolog iránt.

Hol vannak az ácsorgó hordárok, a barnatestű teherhordók, akik úgy idetartoznak ehhez a városhoz, mint a sziklák, amelyek alatt álmosan kinyújtózkodik.

Otthon maradtak. Még az ajtókat is elretesztelték a hideg elől. Sültpaprikán élnek, kevéssel beérik, nincsenek egetrengető vágyaik s nagyokat nevetnek azokon, akiket kíváncsiságuk s a dolgok megismerésének láza kikergetett a szeletdudorászó időbe.

A legszebb muzsikáján játszik a tél. A szájához emeli a harmonikát s csalogató hangokat hallat. Most igazán harmonikás kedve van az idegennek. A jókedv felszáll, belekapaszkodik az elfutó telefondrótokba és kedves hangokat cimbalmoz a kifeszített drótokon. Megkapaszkodik a hajlongó fákban s halálra szorongatja a tél fáradt menyasszonyait.

Az este a színházból jöttem, ahol improvizált színpadon karcosú nők táncoltak. Kecses lábaikkal a nézők felé rúgtak. Odabent unalmasan úszott az este. Az előadás keveset érdekelt. Annál izgatottabbak voltak a nők. A szereplők, akik most elérhetetlen távolságban élnek tőlünk. Az előadás után azonban újra torkonragadott a hideg és mint valami meleg parasztkendő rázuhant a fejekre. A ruhák szegélyére csipkét vert a dér. Mi, akik a túlsó oldalhoz tartoztunk, gyorsan átszaladtunk a Vardar felett. A nehéz hid megmozdult alattunk és felemelt a legmagasabb hegy alá, Majdhogy bele nem vertük a fejünk az alacsony égbe. A nehezen mozduló felhők alól finoman szitált dér ereszkedett és a vállakra szállt, mint a hízelkedő galambok.

A Vardar elnyúlt, mint valami megrajzolt erecske. A hideg terjeszkedett, Sietni kellett, S ekkor valaki nyomon követett. A lépteimbe lépett, Nem akartam megfordulni, meet belefagyott volna a nyakam a mozdulatba. Meggyorsítottam a lépteimet és az oldalfegyveremhez nyúltam. Az árnyékom azonban tovább rejtegette az üldözőmet, Aztán valami nevetésképpen repült el felettem. Visszanéztem: mint ázott veréb követett egy kopott kóristalány. Megismertem. Mögötte hahotázó ifjak repdestek. El akarták érni, hogy megszorongassák, hogy az övék legyen. A kóristalány nem értette a játékot, a szemei, mint az üldözött özé, segítséget könyörögtek.

Gyorsan megértettem a helyzetet. Aztán megálltam. Ez már a mecset előtt volt, amely lándzsás vasrácsaival tisztelgett előttem. A kamaszok is megálltak. A sűrűsödő téli éjben megnéztük egymást. A katonával mégsem mertek kikezdeni. A vállaimon nem volt ugyan csillag, de ezeryi csillag mosolygott rám az égből, Ez pedig több volt és nagyobb biztonságot nyújtott, mintha a legkövérebb aranycsillagokat varrták volna a vállamra. Nem akartak kikezdeni velem. Szótlanul visszafordultak, szidták a hideget, amely egyre elviselhetetlenebb lett.

Ezalatt az ismeretlen nő befordult a sarkon. A kaland azonban felkapott és utána röpített. Ó, én naiv, azt hittem, hogy előlem nem fog elmenekülni.

Már késő volt.

Az első házban hirtelen felpattant a belülről elrekeszelt ajtó, amelyet kívülről spárgával rántanak fel. A kislány halk járással kifutott neszfogó füleimből.

Nem hozzám jött, nem tudtam meghódítani és nem is lehetett az enyém.

A kaszárnya felé meredek hegyiút vezetett. A házak előtt álmos őrszemek bóbiskoltak. A hold már átszállt az égen és elkísért. Az éjszaka áthajolt a derengő hajnalba.

Nehezen találtam meg a helyem a szobakaszárnyában. A csillagok azonban kiültek az ablakomra és sokáig virrasztottak az álmom felett.

Hús esztendő

Hús esztendő előtt még az egyik legfontosabb fővonal volt, ma mellékvonal, jelentéktelen forgalommal. A vonatokat főleg a városba járó középiskolai tanulók veszik igénybe. Az, a néhány falu, amely a határok közé szorítva, a vonal mellett elterül, könnyebben jut el kocsin a városba. Idegen kevés érkezik s ha felbukkan egy ismeretlen arc, szórakoztató eseménye a kevéssel kielégíthető utasoknak. Még a gyerekek is kíváncsian összedugják buksi fejeiket s találgatják, hol száll le, kihez készül. Minden állomáson izgatottan kitenkintgetnek az ablakon s azok, akik tovább utaznak, csalódottan látjuk, az idegen előbb száll le, nem az ő falujukba készül.

— Majd holnap az iskolában megtudjuk — mondják biztáta egymásnak — ki volt.

Kovács Pál ismerős tájakon jár. Már megfordult a környéken. Most hús esztendeje, hogy a vonat először ide hozta. Megismeri a takaros pályaudvart élénkzöldre festett léckerítésével. A faluba vezető hosszú, poros utat, a duskoronájú akác-fákat, amelyek katonásan tisztelegnek. A vasútállomás kerítésénél ismerős mosolyog. Meglepődik. A nagybátyja. Nem őt várja, nem hozzá készült és nem is tudhat az érkezéséről. Habozik, amikor elmegy mellette, köszöntse-e, megmondja-e kicsoda? Nem ismeri meg, sietve elmegy mellette és befordul a faluba, amely széles országút-nyelvét ide nyújtja. Némi lelkiismeretfurdalást érez. Meggyorsítja lépteit, hogy előbb érjen a faluba. Az öreg egészen meggörnyedt, kezei reszkettek, az arcát kiverte a tüskés borosta. Meg kellett volna csókolni. Alázatos rokoni csókot kellett volna erre az arcra lehelni. Még

most is égne puha, érzékeny bőre. Minden ház előtt ül valaki. Az emberek alázatosan köszönnek, magyarul, németül, szerbül. Persze megbámulták. Vájjon kicsoda? Mégis jó, hogy nem karolt bele a pályaudvaron a rokonába, akit hajlott hátával, reszkető lábaival valósággal végig kellett volna cipelni a falun s még nagyobb feltűnést keltett volna.

A templomnál megáll, némi izgalommal keresi a régi házat. Az emlékezés a segítségére van. Nem változott meg semmi, minden maradt a régiben. Kinyitja a kaput, idegen kutya hízelegve körülugrálja. Nem ugatja meg, pedig nem is ismeri, csak sejti benne az embert, aki idevaló.

— Tibor.

Öregember siet elő s lelkesedve üdvözlí unokaöccsét. Barátságosan kezét szorít vele. Nem ölelkeznek össze, a kézszorítás melege fejezi ki az örömuiket. Ez a nagybátyja sem borotválkozott. Az arca szúrós, mint a sündisznóé. A hangja azonban enyhe és barátságos. Udvariaskodik.

— Egészen ember lettél, amióta nem láttalak.

Érdeklődve körülnéz. A régi ház a régi helyen. A rozoga raktárak, az elhanyagolt kiskert, a nagyszoknyájú eperfa az, udvar tövében. Minden úgy van, mint volt. Valami mégis hiányaik. Az, aki a házban a legkedvesebb volt, akit a legjobban szerettek.

— Most két hónapja, hogy itthagyt bennünket.

Az öreg bánatosan panaszkodik, hogy nem tudja megszokni az életet asszony nélkül. Ötvenöt évig éltek együtt s most, *élete* alkonyán nélkülöznie kell. Nem jól van ez így. Legalább együtt mentek volna el, hogy ne hiányoznának egymásnak.

— Fáradj beljebb.

A lakásban az ismert, ósdi bútorok, kopott, homályos képek. A földes padló eltűnt, sárgára festett deszkapadló teszi a lakást barátságosabbá. Az asztal köré telepednek, beszélgetnek. Korholják a rokonai közé ritkán járó fiút. Nem szigorú, inkább jóakarató megjegyzésekkel.

— Persze, a falusi rokont szégyenlitek.

Tiltakozik. Az ok inkább az, hogy valahogyan elszakadtak egymástól. Messze elkerültek. Húsz esztendő eseményeire emlékeznek. Homályosan és felületesen.

— A Mihály fia, aki a városban szolgált, panaszkodott rád nagyon ...

A másik nagybátyjának, akivel a pályaudvaron találkozott, a fia. Nem kérdezi, miért haragszik, tudja. Félős, furcsa katoná volt. Ha kimenőt kapott, szerette volna, ha unokaöccse kaulauzolja, viszi magával. Az meg bosszankodott, mert ha meglátott egy feljebbvalót, az első kapun beugrott és addig nem jött elő rejtkehelyéről, amíg a feljebbvaló el nem tűnt az utcából. Ilyen katonával csak nem fog mutatkozni. Aztán azért is haragudhatott, mert meg sem hívta magához. Nem rokonhoz illő bánásmódban részesítette.

— Hát akkor még én is fiatalabb voltam, érzékenyebb és kényesebb ...

Az öreg megértően bólogat. Alaposabb magyarázatot is adhatna, könnyebben kibeszélhetné magát a látogató helyett. Megmondhatná, hogy miért kerüli őket, miért nem akar az unokatestvérével a városban mutatkozni. Az érzés egyre erősödik benne, keményen megmondja a véleményét.

— Azt hiszem, hogy más okok miatt kerülsz bennünket.

Összenéznek, megértik a szavakat. A vallás szigorú tanításához lelkiismeretesen, gondolkodás nélkül alkalmazkodó embert kerülik a másditó rokonok. Ha nem is félnek egymástól, de nem rajonganak a találkozásért. Miért? A legfontosabb választ azonban a mai idő adja meg. Ő is kitegye magát csípős, gúnyos megjegyzéseknek?

— A vegyesházasságok soha sem vezettek jóra ...

Próbál enyhíteni a vendéglátó az előbbi szigorú kijelentéseiben. Nagyon jól tudja, hogy a városba szakadt rokonai más világban élnek. Alkalmazkodni kell. A falusi ember egyszerű eszével gondolkodik. Nem tesz szemrehányást, nincsenek sérelmei. Inkább igyekszik mindent jóakaratólag megérteni. Az idő állította szembe egymással az embereket. Meg kell érteni ezeket a dolgokat. Nem is firtatja tovább, karonfogja látogatóját és körülvezeti a házban.

— Emlékszel még a lugasra, milyen szép, nagy fürtöket adott? Amikor itt jártál, megvolt már a rádiónk?

Az öreg megáll és csodálkozva néz az unokaöccsére, aki furcsán csóválja a fejét. Húsz év előtt még nem volt rádió. A kutyák dühös éjszakai hangversenye volt az ő rádiója. Megtámadott tüdővel került a faluba s a verandán aludt. Gyönyörű

nyári éjszakák voltak. Nem tudott aludni a kutyák hajnalig tartó ugatása miatt. A szomszéd kerítéséhez érkeznek. A nyitott istálló felé mutat a házigazda.

— Emlékszel még a tehenekre?

— Ó, igen — feleli sietve — naponta kétszer kaptam friss tejet, amitől meggyógyultam.

Ma is hálás a rokoni áldozatkészségért. Meg kellene újból köszönni, de ügyetlen. Különben is az, aki segített rajta, már nincs az élők sorában. A nagynéni meghalt, a lányok férjhez mentek, az egyikre pedig pontosan visszaemlékszik. Másfél méter hosszú, szép, fekete haja volt és ha a feje köré csavarta, úgy lépdéglét, mint egy büszke királyné. Asszonyfej edelem a falun, aki után megfordultak a férfiak.

— Menjünk a Mihályékhoz — ajánlja a nagybátyja — mutasd, meg magad ott is.

Húzódozik. Ott találja a volt katonát. Mit fog szólni, hogyan nézzen az arcába? Mégis rábeszéli és elmennek. A család minden tagja lelkesedik, még az egykori katona is. Kisegíti zavarából.

— Nem haragszom, igazad volt, Az olyan katonával, mint amilyen én voltam, nem is csodálom, hogy szégyeltél a várososa keresztülmenni.

A gyerekek megnőttek, asszonyt, férjet hoztak a házhoz. Új arcokat lát, barátkozik, ismerkedik. Az egyik rokon tapintatlan.

— Kopasz vagy, kopaszodol, öregszel...

Valahonnan előkotornak egy régi, kedves fényképet. Azon még dus hajfűrtök omlottak a szeméibe. És milyen huncutul mosolygott, kamaszosan, bátran. Most? A szeméinek beteges a fénye. A lelke fájdalmait verik vissza. A hangja sem a régi és a nyugalmat is elvesztette.

Kezet fog mindenkivel és sietve búcsúzkodik. Sietve és örömmel jött a faluba, de a régi dolgok emlegetése idegessé tette. Meglátta maga mögött az elmúlt esztendőket, A hosszú után mennyi csalódás, bántódás érte. Mindent összegyűjtötte a kedves rokonok és csúnya csokorba kötve, átnyújtották. Szúrják meg, vérezzék fel a tüskék. A régi képek pedig gyakran milyen kedvesek, üdék. Nem tudja megtartani, dédelgetni őket.

— Isten velük.

— Isten veled.

— A viszontlátásra a legközelebbi húsz esztendőben...

A pályaudvar felé siet. Nem hagy hátra egyetlen csókot, könnyet. A legközelebbi húsz esztendőben? Mi fog történni vele, a rokonokkal, a világgal. Talán még nehezebb lesz a falut megközelíteni. Elmegy a templom mellett, alázatosan megemeli a kalapját és a füléhez ér a miséről kicsorgó tiszteletteljes könnyörgés:

— És bocsásd meg a mi vétkeinket.

Meghal az élet . . .

A jókedvű, vidám utcákon, ahol az incselkedő fiatalság diadalmas élete, mint friss eleven lobogó leng, egyre gyakrabban jelenik meg a hajlotthatú, gorillaarcú, ragadozóléptű ember kísérteties alakja. Szúrós tekintetéből gyilkos harag lobban mindarra, ami szép, ami mosolyt és csókot osztogat, lenge illatárt terjeszt és keresi az embertársat. A gnóm nem érti a színek káprázatos pompáját, a társ közelségének parancsoló szükségességét, a feje felett messzire kinyújtózott églededőt, ahol a csillagok, a nap és a hold adnak egymásnak rövid találkozókat, mint a tilosba kényszerített fiatalok.

S ha mint szélrázta erdő zug az utca, a házak ablakai örömesen megnyílnak és a gyermekek kiáltása, mint valami utánozhatatlan harci zaj, felveri a környéket tavaszi ájulásából, a gnóm kezei ökölbe szorúlnak, szemei sötétben villámlanak, a fogak harapni akarnak ...

Ó, mennyire érzi kizasítottágát, a lemérhetetlen különbséget, amely testét és lelkét elválasztja az élet aranyfürdőjében lubickoló emberektől. Hiába öltene fel szépen, szabott ruhát, görbe háta akkor sem egyenesednék ki, kár volna minden erőltetett mosolyáért, amikor arca, mint ijesztő szörnyetegé, a felnőttek bubusa.

Vájjon hova meneküljön a bajok elől, amelyek, mint fényes tükrök merednek elébe minden emberarcból? Vájjon hova rejtse el élete nagy fájdalmát a megkergetett világban?

*

Ki adna egy meleg csókot a legénynek, akit gnómnak csúfolnak a városban és tudják róla, hogy elrejtőzik mélyöblű há-

zak kapujában, a vastagderekű fák és árnyas gázlámpák mögött, hogy irigykedjék másokra? Másokra, akik hangos léptekkel kísérik haza kedvesüket a hold gyenge gyertyafénye mellett és boldogan szürcsölik egymás szájáról a kék édes ízét, vagy a kétértelmű szavak széles tavában merülnek el gondtalanul és megelégedetten, mint agyonhajszolt gyermekek. Vagy talán azokra irigykedik, akik számára természetes a szerelem, mint egy könnyen kibogozott probléma és fejük alatt puha vánkos a megoldott életkérdés?

A gyáros felesége, a fiatal porcellánarcú asszony bámulatosan megszépült terhessége alatt. Arcának lázas redőit kimosták a szerelem és a boldogság édes könnyei, szelíd szemei alól felszálltak a kékes ködök és szája, mint engedelmes csónak ring az ajkon, csábítóan csókéhes. Kétségtelenül meg is izmosodott, testének bizonytalan vonalai határozott formát kaptak, mintha egy kései őse a szobrász éles szemével és ügyes kézzel széppé és szoborszerűvé faragta volna. Amint büszke fejtartással végiglibben a korzón, lépteiben van valami muzikalitás és rátartiság, amelynek megvannak a maguk külön törvényei. Ebben a boldog állapotban, amikor már nem érzi az ijesztő magányt, mert szíve alatt elindult az új élet, mi más kívánsága lehetne, minthogy egészséges és szép legyen életének termése, A hosszú sétákat az orvos rendelte, de van ennél valami fontosabb, ami a gyermek-játszóterekre kergeti. Édesanyja, aki többet forgott az egyszerű nép között és több kapcsolata volt a dolgokkal, mint úriasszony leányának, a terhesség legédesebb napjaiban így biztatta:

— Ha azt akarod, hogy szép legyen, menj a gyerekek közé és a legszebbet bámuld meg hosszasan és elragadtatással...

Mi ez? Babona? Az egyszerű emberek tanácsgyeplője? Nem tudta, de nem is gondolkozott rajta. Mindig legtitkosabb reményei közé tartozott, hogy szép gyermeket szüljön, akire irigykedve nézzen minden büszke anya. Ezért a tanácsok, mint könnyű szárnyak vitték az utcák házerdejében, kereste-kutatta a gyermeket, akin elmerenghet a tekintete. A tavasz, mint egy széles zsák, öntötte magából a gyermekeket: kocsikban, kézenfogva korzóztak a kicsiny emberkék. A gyáros felesége nem röstelte megállítani a kocsikat, az ijedtszemű nevelőnőket és kereste gyermekének párját. Komolyarcú, álmostekintetű és

csiklandozó hangú gyermekeket szólított meg, akiknek édes gügyögése mint. piciny sárkány szökkent a magasba, de még sem találta a keresett kerek arcocskát, amibe van valami pikáns, a fejhez simuló füleket, amelyek porcogósak, mint a gyenge csirke csontja, a puha szemeket, amelyekben, mint csendes tó vizén, visszatükröződik az elmerülő tekintet.

— Szépek és okosak ezek a gyermekek, de még szebbet szeretnék, — szólt kinyílt szívéhez, amely, mint lehajtottfejű virág, csendesen elszenderedett duzzadó mellein.

A gnóm hirtelen és váratlanul került a gyáros felesége elé, a pillantásuk összeakadt és mintha szorosan fognák őket, nem akartak elválni. A szépség megtestesítője és az emberkorcs, aki elvesztette születési helyét és valamelyik őserdőben kellett volna a világra jönnie gorillának, nem hagyta egymást. A fiatalasszony lelkiszemein belopózott a szőrösarcú, nagy állkapcájú szörnyeteg, mitől betegesen kezdett verni a szíve. Elszakította a tekintet szálait, más irányba indult, de a borzalmas arc, a titokzatos lépések mintha utána loholnának.

Micsoda lesújtó ellentét! A legszebbet kereste és a világ legrutabb embere állt eléje, hogy keresztezze az útját. A bántó gondolat, mint az üldözött ember, a nyomában volt utcák, házak életén át és nem tudott szabadulni. Megfordult, de a viogyorgó arc, amelyet a száj kísérteties mélysége uralt, ráijesztett és belekergette a félelem örvényébe. Futni kezdett, a járókelők csodálkozva tértek ki előle . . .

A gyáros, a realitások érzéketlen embere, nem ért a gyengéd női dolgokhoz. Mit tudja a számok és a kalkulációk mestere, hogy milyen érzések mozdulhatnak a szülőanyában? Az ő idegeit acélossá kovácsolta az élet, amelyben már nem érhetik meglepetések. A finom dolgokhoz nem ért és ha megmerné fogni az asszony szívét, az kétségtelenül összetörne gyengéd simogatásai alatt. Mit tud az ilyen ember az asszony álmairól, a gyermeke üldözéséről, a gnómról, aki megcsodálta a feleségét, mert megtetszett neki az asszonyember. A gyárosnak csak energikus eszközei vannak, nem ismeri a kicsinyes megalkuvások rejtett útjait:

— Holnap elutazol és minden rendben lesz. Majd kimosódik a fejedből a borzalmas ember.

Az asszony felé hajló gyengéd szavak, mint a pehelykönnyű halászbárkát a háborgó tenger, úgy ringatták álomba.

Másnap csomagoltak, kocsit hozattak, de indulás előtt az ablakuk alatt lövés dördült. A kapu előtt feküdt, arccal a tisztuló égbe nézve, a gnóm és piszkos ruhájára nagy vérrózsák csepegtek. Az utálatos ember zsebeiben néhány soros gyűrött cédulát találtak:

— Meghalok nyomorult életemmel a legszebb asszony lábai előtt.

*

A fiatalasszonyt, mint a hirtelen jött súlyosléptű szelek, megrázkódtatták az újabb események. A hatalmas asszonyt ágyba kellett fektetni és irtózatosszenvedések után — idő előtt megszülte gyermekét. A teste elhajlott, a fülei szörnyen elálltak, a szája, mint félhold szelte át az arcát, a háta, mint a dombhajlás, kimagaslott — az árnyéka volt a torzembernek. Ezt a gyermeket mutogassa, nevelje fel, taníttassa? Nem! Nem fogja kicsiny életét gyászszínekbe burkolni. Összeszedte minden erejét és összeszorította a gyermek torkát. A szerencsétlen irtózatossan sikoltott, az arca eltorzult, nyelve kísértetiesen előre esett és lassan, mint a szélben nehezen mozduló varjak, elköltözött a nem nekivaló világból...

Villamos-megállóhely

A villamos-megállónál, ahol kopott padok nyújtanak röpké pihenést a továbbutazóknak, ketten várakoznak. Fáradt postás, vidám zöldszínű ruhában, amely stílszerűen hozzásimul a smaragdszínű környezethez. S fiatal diák, aki a megelégedettség zászlaját hímezi. A pad szélén ülnek. Messzi húzódnak egymástól az idegenség megtalált szigetén.

A túloldalról, viharvert szatyorral, amelyből kikandikál szakadt kabátja, rogyanttérdű, lassújárású öreg tipeg. Arcán, mint a térkép messzefutó szalagjai, kergetőznek a ráncok. Alázatos szavakat borít az idegenekre:

— Szabad lepihennem?

Még távolabb húzódnak s a padon széles rés támad az aggastyán részére, aki nemcsak a testét, de a lelkét is pihenteti:

— Nagyon elfáradtam fiaim!

Szomszédai barátkozva fordultak feléje, tetszett a közvetlensége:

— Messziről jött?

Végignéztek poros cipőjén, amely köves utak, eltemetett szőlők homokját is felszedte.

— Két órája gyalogolok, de ti megjárnátok egy óra alatt is ... Az ilyen öregember, mint én, lassan bandukol... így van ez, ha az ember megvényül... A városban mégis könnyebb a munka.

A postás, aki a munka terhét még nem öntötte ki csontjaiból, megfogja a feléje nyújtott kezét:

— A munka mindenütt egyformán nehéz ... Akár a városban, akár a szőlőben kell dolgozni... Én is alig állok a lábamon ... Mire széthordom a leveleket, az egyik emeletről le, a másikra fel járok, sok kilométeres utat teszek meg.

A diák felfigyel és monoton hangon számolni kezdi, hogy vájjon hány kilométert fut be örökös terhével a levélpostás. Az öreg azonban nem engedi elmélkedni és válaszol a postásnak:

— Majd ha olyan öregek lesztek, mint én, akkor érzitek igazán a fáradtságot... A ti korotokban a fáradtság hamar elmúlik, nekem azonban a csontjaimban van.

Mindegyik mond valamit, hallgatják egymás megjegyzéseit és bátran tovább szövögetik a beszélgetés szálait, amikor hirtelen fiatal kamasz ugrik az öreg elé. Mezítláb jár, kezében szagos kenyeret szorit és a szemei csillognak.

— Kezeit csókolom, nagytata!

Az öreg hirtelen felkapja a fejét, megismeri a gyereket és kiszalad kicsiny száján az elragadtatás:

— Szervusz, gyermekem ...

A fiú türelmetlenül ugrándozik, sietős a dolga, a lábait veri az aszfalthoz és incselkedik:

— Kenyeret vettem a segédnek... De már szaladok is vele.

Azzal megfordul és otthagyja csodálkozó nagypapját, aki megint a padonülőkhöz fordul:

— Az unokám ... Az apja meghalt a harc téren... Ha ugyan meghalt, mert én bizony ma is várom haza.

Nem kérdezték, de kötelességének tekinti, hogy megmondja, kivel beszélt. A postás, komoly, bizalmas arcú, közlékeny fiatalember, türelmesen hallgatja és neki is van szava mindig.

— Bizony, még mindig érkeznek haza... A fia is megjöhet!

Az öreg egészen belelemelegszik. Tüzes lelkesedéssel szónokol:

— Amióta egyre gyakrabban olvassuk, hogy még mindig szállingóznak haza a foglyok, én is reménykedek és bizakodók.

Az ucca hömpölyög, a kirakatok előtt csoportosul a nép. Messziről hangos zörejjel közelednek a villamosok. Hatvanévkörűli, baboskendővel betakart fejű öregasszony közeledik a padhoz és tréfálkozva csipkelődik:

— Na, úgy-e utolértem, öreg ... pedig félórával előbb indult.

Az öreg nem hagyja magát. Olyan jól érezte magát a padon, az ismeretlen emberek gyűrűjében és most félbe akarták szakítani a csendes beszélgetést. Rászól az öregasszonyra:

— Jól van, csak dicsekedj... Menj haza, megyek utánad!

A postás és az öreg szerepet cserélnek. Most a postás érdeklődik:

— A felesége?

Óvatosan válaszol:

— Nem.

— Meghalt?

— Az egyik... ezzel meg harminc éve élek vadházasságban ... nehéz asszony nélkül a magányos embernek... A szememen hályog van és nem jól látok... Most is együtt járunk a szőlőben.

A postás kap a kedvenc témán. Mindig az volt a vágya, hogy kis szőlőt vegyen, de a fizetésből nem futja. Azzal kárpótolja magát, hogy a szőlőbirtokosokat faggatja.

— Ártott-e a tegnapi jégverés?

Szakszerű felvilágosítást kap, pedig nem az érdekelte. Azt szerette volna hallani, hogy kifizetődik-e a szőlőművelés, hoz-e valami hasznot? Az öreg azonban kurtán elintézi:

— Szerencsére esővel jött és csak néhány venyigét csapott le ... De az Isten csapásai kiszámíthatatlanok... A múlt évben az egész szőlőt elverte a jég. A szomszédom földjét meg elkerülte, mint az egészséges ember a beteget... Az idén a férgek bántják a fákat, de az enyémek szépek, egészségesek ...

Szünet következik, majd a postás megkockáztat még egy kérdést, hátha az öreg tovább beszél kedvenc témájáról, az elérhetetlen szőlőről.

— Az idén virágosak voltak a fák. Talán jó termés lesz a gyümölcsösben.

— A virágból elég volt, de a köd lefújta a fáról... A köd a leggonoszabb ellensége a szőlősgazdának.

Megérkezett a villamos. Mindössze tíz percig ültek a padon és megszerették egymást. Az öreg szája csevegésre hajlamos és a postást sem kell hátbavágni, hogy válaszoljon. A diák,

aki inkább hallgatott, annyira hálás az öregnek, hogy a postással együtt szinte akaratlanul ő is búcsúzik:

— Isten áldja, öreg!

Az öreg apró szemével pislog feléjük. Megint ránehezedik görcsös botjára és szívesen viszonzza:

— Isten áldjon benneteket, fiaim...

Már viszi őket nagy szépségeket, emberbajokat elhantoló szívük az otthon felé ...

A villamoskocsi rákapcsol és az ablak mögött lassan egészen ködbevesz az öreg nehezen mozgó alakja.

A harmadik

I.

A sápadtra lehelt szobában álmosan pislákol a petróleumlámpa lusta fénye. A sarokban egy gesztenyesütő-kályha morgott, mint valami rossz komondor. Az asztalnál az özvegyasszony ült és a gyerekein felejtette a szemeit. A fiatalok a helyi újságok friss híreit olvasták.

Odakünt mozdulatlan volt a világ. Reggel hó esett és a házak belefűrték hideg testüket a fehér köpenybe. Csak vaksi szemek látszottak a vakító öltözékből. A fejük, a lábuk, a karjuk le volt törve, el volt rejtve a hótengerben. Néha, nagy zajt csapva, elnyargalt az ablak alatt egy messzire indult széllovas, felágaskodott a ház előtt és megrázta a függönyüket.

Az özvegy az ablak felé fordult kisírt szemével és sóhaj-sárcányok repültek fel a melléből.

—Ha csak a harmadik is itt volna — mondotta és szavai töredeazve széthullottak a szobában.

—A harmadik — ismételtették a gyerekek.

Minden a harmadik miatt van. Az élet amúgy is nehéz és még elviselhetetlenebb a harmadik miatt. Kemény tél ölelte magához a sívító földet és az acélhidegben az özvegyasszony fia már hónapok óta nem hallat magáról. Az özvegy nem merte megmondani gyerekeinek, hogy a távollevőre gondol. Az ugyanis kellemetlen emlékek hátrahagyásával tűnt el a szülői házból. Gond volt, amíg otthon volt és gond lett, amikor elment. A gyerekek mindig mondták:

— Anya, ne aggódj a rossz fickó miatt.

A jóságos asszony sírásra görbülő ajkkal felelte:

— Ha rossz is, de az én gyermekem.

Ez intés volt és gyengéd figyelmeztetés arra, hogy az anyának minden gyereke egyformán kedves. Ezt persze a gyerekek még nem értették, ők csak azt tudták, hogy a szomszédok és mások sem szeretik testvérüket és büszkék voltak arra, hogyha az ismerősök dicséretódákat zengtek róluk:

— De elüttök a harmadiktól.

II.

A harmadik pedig azalatt, amíg a szobában szörnyű lázkergető dolgokat szültek a vonagló percek, útban volt a vasútról az otthon felé. Egészen megemberesedett a távollét alatt, lobogó művészhaja nőtt, az élet szörnyen elbánt vele és most a hazafelé vezető utcán felébredtek fejében a fájdalmat okozó gondolatok. A szíve idegesen kalimpált, mint egy rossz lélekharang, a melle dagadt, megnőtt, mint a vitorla és már a torokban érezte verni azt az érzéketlen, csökönyös, az anyai csókra sem melegedő buta szívet.

Megtudta volna fojtani ezt a szerencsétlen jószágot. A szívet okozta mindenért. Ha öneki is olyan szívet adtak volna, mint a többieknek, akkor nem kíváncszott volna el a gyászasszonytól. Olyan jólesett, hogy van mit okolni, szidni, cibálni a felelősséért. A szív mindent eltűr, beszélhetsz hozzá, cirógathatod, csak az marad, ami volt.

De ha nagyon megharagítod, megmozdul benned, mint a várandós anyában az újszülött gyerek és egy kis életet kér.

III.

És mert az élet a legnagyobb felejtő, a tegnap abban a pillanatban kilopódzott az özvegyasszony szobájából, amikor a harmadik bekopogtatott az ajtón. Egy kis rés maradt az ajtón az érkező mögött, de éppen elég volt arra, hogy a múlt kisompologjon rajta.

Tárt karokkal repültek feléje.

— Én megtért fiam — zokogta az anya.

A fiú a kályhához húzódott, a szív fázott és jobban bírta a mesterséges meleget, mint az anya forró örömeit.

Az özvegyasszonyból kicsuklott a boldogság:

— Milyen más vagy fiam, mennyire ember lettél, amióta elmentél hazulról.

A fiú előre elgondolt mondanivalói lassan kiindultak a szavak csigaházából és megcirógatták az anya felszántott arcát:

— Ember ment itt keresztül — mondotta és a melléhez nyúlt, amely szemlátomást dagadt a büszkeségtől.

— Mesélj valamit, mondd el, merre jártál?

A kíváncsiság rakétáit lövelték feléje a szemek.

A fiú a szívét csitítgatta és megmutatta az özvegyasszonynak vastag karján a szépen kifejlődött izmokat:

— Karjaim lettek a csavargásban és most téged fognak védeni ezek az öklök. Csak mondjon valaki valamit reád, annak szétlapítom a tüdejét.

Szörnyű harci kedvben volt a fiú. A testvérek nem szóltak, de az anya gazdag érzések tengerében ringatódzott és egyre ismételte magában:

— Tudtam mindig, hogy ez lesz a legigazibb gyermekem.

Az én hegyi beszédem

Ahogy a téli hónapok hideg mesgyéiről leolvad a hó keménysége és puha anyagba süpped a láb, élet szökken a rügyek között és mintha egyszerre ezer megnyílt torok harsogná, itt a tavasz széles boronáival, hogy utat hengereljen a húsvét-nak. Az eljövendő ünnep jelenti minden évben a határkövet a fájdalmak és megpróbáltatások keresztjétől a felröppenő várakozások és reménységek szélesebb perspektívája felé. Mert aki elindul a tavaszi csapásokon, hol madarak csicseregnek kábult fejjel a rügyező fáknek és életerős bimbók felfakadnak húsos héjukban, az megkönnyebbül nehéz dolgai cipelésében és hamarabb eljut a húsvét igazi értelméhez.

Add ide a kezed és gyere velem városok unalmas kőházaiból, ahol hamarabb visszazuhan minden visszaparancsolt lendület, ahol a szemek elkopnak az igaz emberkeresésben, ahol a hangok letompultan koppannak vissza a falakról és ahol már csak a hazugság riktó színei világítanak, hogy elvezesselek az élet legtisztább értelméhez, a természethez, amely minden titkok megfejtője, minden élet legtisztább célja. A határ csorgó kéksége hívogat, szelíd báránnyelűk védekeznek a csalóka idő veszedelmeivel szemben, források fakadnak előtted a domboldalon, imbolygó fák nyújtózkodnak bátran és szegyenérzet nélkül, hogy megtaláljanak téged, aki csalódtál, aki fáradt és életunt vagy, mint én, mint ő, mint az egész környezetünk, amelyben hazudozva, lelkünket megtagadva vergődünk és reménykedünk lobogódíszes húsvét eljövetelekor.

Ha munkád kifáraszt és nagyon bántanak az emberbajok, szakítsd ki magad ölelő karjai közül és menekülj oda, ahonnan

az első ember jött. Keresd meg a határ csendes tisztását, heveredj le a hullámzó fűre és ringasd magad a feledés álomhajóján távoli célok felé. Zúgó fejedből az állatok tisztasága, szemeik boldog nevetése, a föld végtelen türelme kiűzi az idegőlö muzsikát, amely messziről jött, hogy nyugtalanítson és elkésersítsen. S ha megtisztálkodtál húsvét zengő vizében, akkor hallgasd az új hegyi beszédet, amely a tiéd is, hiszen te segítetted márványba faragni keserű szavak ismétlő kopácsolósával.

A természetből indultál el és oda térjél vissza, ha megelégedett és boldog akarsz lenni embertestvér. Az évezredek tapasztalatait, amelyet felszedtél magaddal, hajtsd el, hogy megkönnyebbülj és értelmes legyél, mint amilyen voltál. Az irigység horgait akaszd le, a kapzsiság mohó ragadozóit engedd ki a tenyeredből, a vágyak és álmok lovasait bocsásd szabadon az istállóból és engedd visszatérni közénk az EMBERT, akit üldöztek, aki értünk volt és értünk lesz minden időben. Vésd le felesleges ruháid, amelyek tested takarják, hemperegj meg a napfürdőben és hunyd le bágyadt szemed a szivárvány tarka színei előtt, hogy átjussál a halott világ lezáruló kapuján.

A szabadban, ahova nem követhet a gyárak toporzékoló zaja, ahova nem juthat el hamis barátok hízelgése és hivatlan jóltevők zümmögése, áldozz meg az élet legszentebb oltárán, a húsvéti gondolat lényegét így találod meg legkönnyebben és leghasználhatóbban. Megint szólni fognak hozzád, mint egykoron, hogy

boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa,
boldogok a szelídek, mert ők örökségül bírják a földet,
boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak,
boldogok, akik éheznek és szomjúhozzák az igazságot,
mert ők megelégedettek,

boldogok, akiknek a szívük tiszta, mert ők Istent meglátják.

Az Istent keresd húsvét ünnepén és tévedsz, ha azt hiszed, hogy eljutottál hozzá már akkor, amikor az ünnep csendjében botorkálsz. A megbocsátás és a kiengesztelődés pillanatnyi öröme túl igyekezzél jutni, hogy megint maradéktalanul megértsd Istent, az első EMBER tanítását és alkalmazkodva élj boldogan és megelégedetten a földön.

A kultúra festéke különböztet meg bennünket, évezredek

emberválasztó falai állnak közöttünk, mint lebonthatatlan akadályok, de mégse lankadjon az akaratod, hogy megtaláljad húsvét szent magyarázatát. Az egyszerű ember egyszerű jósgával tapogatózz vissza a régi utakra, amelyekről nem rombolni, hanem lelket alkotni, szívet megnyugtatni és boldoggá tenni indultak el az első emberek. Nézz széjjel az évek tömör láncolatában, mintha már egybekapcsolódnának a megértő kezek, a karok megfeszülnek és elszakíthatatlanul összefűzik azokat, akik már hisznek és akarnak. Akik hisznek húsvét roppant jelentőségében, amely a kicsinyes emberbajok és nyugtalanító anyagi kérdéseken túl megtalálható mindenki erősítésére.

Nevető tavasz van, amelyben mindenki megláthatja a maga arcát. Az, aki most nem megy a húsvét elé századok nyugtalanító terhétől megszabadulni, az nem tud igazán és becsületesen megtisztulni és megkönnyebbülni. A természet integet, hívogat mindenkit egy nagy találkozásra, amellyel minden ember adósa saját magának.

Mert húsvét és tavasz van és ezt harsogja ezer zengő trombita a határok ünnepi asztalánál, ahol már megterítették az egész emberiségnek.

Komisz nótára gyűjtöttem ...

Néhány ezer méter magasságban, hol örök hó végtelen birodalma terül el szikrázó mozdulatlanságban, van messzire kitolt szállásunk. Kétemeletes, merev épület, sokszáz fátyolos szemmel, amely mögött keresztbe rakott vasrács mélyén tanuljuk a dolgok új rendjét. Odaát, mintha még hozzánk tartoznának, a fogház fehérre meszelt, szinte növekedő épületei. Közük sziklás ut, amelynek szegélyét, mint nehéz csipkék, ellepik a tarka fabódék. A túlsó oldalon ismét kórház s ha a hegyek megrázkódnak, minden illatukat ide kergeti a furcsajárású szél.

A Vardar és a mellette kinőtt város a fehér hegyek ölében csendesen elszendereg. Most nyugodt idők járnak felettünk, a víz medre apad s a marhahajcsárok térdig felgyűrt nadrágban átgázolnak a folyón. Az egyetlen híd mellett kelmefestők tapossák a vizet, vörös meg sárga színűvé festik a folyót a megkeresztelt fejkendőkkel.

A levegő ólomszárnyain lassan repülnek a napok. Május van s a melegben el kell égni maradéktalanul. A forróság, mint olvasztott arany, szétomlik a városban s a sugarai táncolva fénylenek a szürkülő utcák között. Megyünk a térben s éreznünk kell, ahogy láthatatlan erők kiszívják izmaink energiáját, agyunk gondolatszivattyúját. A rekkenő melegben a magas hegyek komasága az egyedüli oázis.

*

A baka tudja igazán, hogy a »muszáj« milyen bölcs oktató. Néhányan lemegyünk a meredek hegyoldalra s amint lefelé tartunk a Vardarhoz, előredobott testünk nem akar meg-

állni. Kevés híján át nem bukfenceztünk a vizet védő szűrős sziklaszegén. Meg kell fognunk egymás kezét, hogy láncba-
verve tartsuk vissza az előrevágató erőt.

Nagymosás lesz a szilaj vízben, amely tiszta és szinte habot ver a sziklán. Éles kövek között bujkál, mint a szalag, a szeszélyes folyam. A sebes, száguldó vízben lehetetlen megállni. Az előretörő víz lökdös bennünket. A tarisznyákból előkerülnek a piszkos fehérműek s a tapasztaltak tanácsára mosáshoz fogunk. Szappan nélkül, olcsón és eredményesen munkálkodunk. A fehérműre ráemelünk egy sziklatörmeléket és engedjük, hadd lobogtassa, tépje, cibálja a vágató viz. A messzi hegyek patakjai adnak találkozót a Vardarban, amelynek vize kitűnően alkalmas a baka ruháinak kimosására.

A homokos parton elnyújtózkodunk és figyeljük a pajkos folyó játékát a fehérműekkel. A túloldalon incselkedő lányok dalolnak a hegyeknek. A hangjuk, mint a szálló madarak, átrepülnek rajtunk. Apró fehér és tarkaruhás lánytestvérek, akiket magunk mellé kívánunk nagy szegénységünkben Cár Dusán gazdag városában.

Valamelyik közülünk kamaszosan füttyent és a kezeivel, amelyek mint emelkedő oszlopok, nyúlnak a magasba, hívogatja a lányokat.

*

Egymásután csukja le fáradt szemhéjainkat a simogató nap. Mint a hipnotizőr izgató kézérintése, végigzuhog rajtunk a nap ereje s mindentől megfoszt. Meztelenül fekszünk a perzselő homoktengerben, alattuk zajos nótára gyűjtött a sziklákat döngető folyó, felettünk tüzes lándzsákkal harcol a nap. Ki tud ellenállni a két oldalról jövő rohamnak?

Egészen tehetetlenül megadjuk magunkat a föld és az ég akaratának.

Frissen és dalolva megyünk végig a városon, amely megszokta arcunkat, külsőnket, furcsa szokásait az idegen embernek. Most, ahogy hangos jókedvben elvegyülünk a polgárok között s néha elébünk ugrik, mint az ijedt őzike, egy-egy asszonyember, az éhség irtózatossággal megrohan valamenyünk. Puha kívánnivaló illat omlik szíjjel s nyelvünkkel, kitágult orrlyukainkkal s bánatos szemekkel érezzük, tapogatójuk s szeretjük a nőt. Lemérhetetlen vágy és szeretet indul

el tőlünk s aki, asszony meglát bennünket, tudnia kell, milyen kívánságok melegítik a szívünket.

Nagyon egyszerű gyermekei vagyunk a világapának, aki szétszórta a földön nyugtalan fiait. Egyikünknek sincsen a homlokára írva, hogy kicsoda-micsoda, s milyen gondolatok sütkéreznek a lelke táján. Nagyon egyformák vagyunk minden-
kivel szemben s talán ezért nem akarnak észrevenni senkit közülünk.

De azért nem panaszkodhatunk. A városon túl, ott ahol a vasúti sínek meghúzzák a határvonalat a bel- és külváros között, nem aluszik, csak pihen a szerelem.

*

Ciganskamala.

Sarlószerű, görbe utcák, amelyekből nincs kiút. Valamennyi házban boltajtó s onnan bejárat a lakásba. A boltban nőket mutogatnak. Ha a baka szöges cipőivel rálép a kavicsos útra, valamennyi ajtóban megjelennek a kócos portékák. Fényes nappal, lázas forgatagban szabad a vásár.

Közelebb megyünk a furcsa álmházakhoz, amelyekből szakadtingű cigánylurkók bújnak elő s pajtáskodnak. Belekapaszkodnak a bajonettbe és húzzák a kiszemelt áldozatot, kiki a maga háza felé. Az asszonyok és lányok kezei megmozdulnak a jövevény felé, a fejek hívogatólag lobognak. Az egyetlen vékony ruhadarab, amely szakadozik rajtuk, izgató húst takar. Néhol azonban elővillan a homályból a test barna vonala.

Amint szemtől-szembe állunk s vizsgáljuk egymást, előveti árnyékát az apadó szemek álmissága. A kuszált haj szörnyű rendetlenségben rázuhog, mint valami fényeső a fekete vállakra. A mosdatlan arc cserepes s a fiatal gyermeklányok bőrét is cserzi már a mohó idő. A keblek, mint nyugtalan papripák, lihegnek.

Rádobom fáradt magam a szalmazsákra. Az ügyetlenül megvetett ágyból, mint apró kések, rámrohannak a szalmacsutakok. A fejem alatt mozog a szalmapárna s csak most tűnik fel, hogy milyen csiklandós a durva lópokróc.

A takaró zenéje elringat, mint gondos anya a gyermeket. Végtelen szárnyai vannak, amely alatt megbúvók félőn és reménykedve. Vágyom az álom soha meg nem valósuló ígéretei

után, hogy kimossam fejemből a délutáni látomásokat. De felettem, mint suhogó denevérek, kóvályognak a visszatérő gondolatok. Behunyt szemmel fekszem s hallgatom, amint a szomszédaim, mint valami mélyvízű tóba, belevetik fáradtságukat. A kis cigánylány motoszkál körülöttem. A fogai, mint a fogkrém-reklám irigyelt szépsége, incselkedően rámnevettek. A keblei mint dús gyümölcsök jöttek hozzám. S a húsa rugalmas volt, mint a gummi.

Nem jó visszaemlékezni a dolgokra. Most például pihenni szeretnék.

A folyosón a szobaügyeletes kihívón lépked nehéz cipőiben. A hold rákopog az ablakomra s puha ezüstöt öntött az ágyamra. Felugrom és odatapasztom homlokom a hűvös ablaküveghez. Ez kijózanítólag hat. A szomszéd hegyen kigyulladtak a mecset villanykörtéi. Soha kápráztatóbb fény nem úszott le a hegyekről. Mintha méteres gyertyák milliói ontának a szemnek befogadhatatlan fényt. A világosság a fél várost reflektorozza s csodálatos, hogy a Ciganskamala szegényes kunyhói milyen tisztán feltárukoznak. Mint csendes időben a fényszórával átvilágított erdők.

Felkapok egy komiszt, az irigyelt cigánycsemegét és elindulok vele a városba. A puha, meleg fehér kenyérnél többet fizetnek érte. A kenyérosztáskor a drótsövény mellett dideregnek egy komiszért. Asszonyt lehet vele vásárolni.

Láthatatlanul átszállók a várablakon, mint az alvó gyermekekhez készülő angyalok. Az apró török faházak, mint csukottszomú állatok alszanak az éjszakában. A piszkos kocsmákban zenét fonnak a vendég megszédült feje köré a gyanúshangu pincérlányok. Valahol nagydobot vernek s hogy zene legyen belőle, valaki fülsikítóan belecsilingel a zajba.

Odamegyek a vendéglőhöz, amelynek kormos ablaka mögött, alacsony fadobogón, színes papírlampionok és szalagok között furcsa táncot lejt egy lány. A testét ruha helyett üvegkövekkel kirakott övek fonják körül, mint valami sokfejű kígyó. Sokáig elnézem, ahogy izgató járással provokálja a piros fezes törököt, aki bágyadtan szürcsöli feketéjét. Ha most pénzem volna és a török helyett én bitorolnám a falukat felölélő birtokokat, nem bírnám ki a piszkos asztal mellett a fél-

meztelen nő kacsingatásait. Még így is meg kell bolondulni mindent leleplező mozdulataitól.

Meg akarok fordulni, hogy tovább menjek, de bőujju kezek lefognak. A fegyveremhez nyúlok, de szédülten rámnevetnek. Mintha részeg bachánsnő szabadult volna ki fogságából. Felémhajol, elveszi a készenlében tartott komiszt és elvezet a kitekertnyakú utcákon át, hogy megadja a profunt árát...

*

Elégedett szavak forrása fakad fel bennem... A szívem élni kezd az érintetlen dolgok megismerésétől... Újra ember vagyok és mint a gondtalan utcakölykök komisz nótára gyűjtök a kedvesem ablaka alatt...

Kucsera a pénzbeszedő

Megint fordult egyet az alacsony ágyon, amely a nyugtalan ember alatt felnyögött s panaszkodott. Mintha kérte volna: ugyan aludjon már s ne kergesse az elmúlt napok képeit, amelyek lehet hogy ilyen magányos órákban tiszták és láthatók, de zajos időben gyorsan elfakulnak s elmosódnak. Mert az ember a legnagyobb felejtő. S eltemet mindent, ami gyorsan elmúlik, akár jó, akár rossz volt az életében.

Vele is így lesz.

Majd elfelejti a síró asszonyt, aki utána küldi a tanácsait, kevesebbet gondol a gyerekekre, akik mint a kötélhányók csüngnek élete kifeszített drótjain.

Az óra odakintről, a hegyek közé szorított kis világból, újra beszólt hozzá a dupla ablakon. Halló! Most három óra. Mégegyszer ismétlem: három óra. Ebben az időben már aludni illik. Nézze meg az ember, rakoncátlan, fegyelmetlen szokásait. Hunyja be a szeméit és parancsolja meg magának, hogy kedves agyam és kedves testem, most aludni fogunk. Igen, tente bácsi, tente, ti drága jó pajtások, aludni fogunk, hogy reggel, frissen körülnézhessünk az új környezetben.

Az álom rálépett az ágyra és torkonragadta. A fiatal, erős ember azonban úgy vágta a parkettre, hogy megmozdult a szoba körülötte. Elkergette, elűzte a kerítőt s folytatta a gondolatok fűzését az emlékezés nehéz láncaira.

Menjünk azonban szépen sorjában, ne tévedjünk mellékutcákba, amelyeket kevésbé ismerünk. Az egyenes ut soha nem fáraszt. Az embert nem hajlítja meg, nem fárasztja ki.

A hajnali szállóba megérkezett diószemű, ábrándos gazdája.

— Kucsera Miklós urat keresem.

A személyzet hétrét görnyed Braun Károly textilnagykereskedő fenkolt személye előtt. Udvariaskodva felvezetik aa emeletre, a pénzbeszedő szobájába. Odamegy az ágyához s magukra maradnak.

— Na, hogy van Miklós?

Ki akar ugrani az ágyból. Ó, milyen megtiszteltetés. A főnök úr.

— Köszönöm ... boldog vagyok ...

Darabosan, mint a szikláról nehezen fejtett kötörmelék, hullik belőle az alázat. Hát hogy is volt, Miklós?

Így volt:

Az egyre rosszabbodó viszonyok miatt az idén már másodszor volt kénytelen a cég a sovány fizetéseket leszállítani. Hja, a gazdasági viszonyok kényszem s velejáró következménye. Mihelyt azonban megjavul a helyzet, ami remélhetőleg már nincsen olyan messze, a cég első kötelességének tartja, hogy a régi fizetéseket újra visszaállítsa. Ebben ugyan senki nem bízott, a legtöbben, különösen az öregebbek, a könnyen nélkülözhetőek azonban titokban örültek ennek a megoldásnak.

Még mindig jobb a kevesebb fizetés, mint az elbocsátás.

A fiatalok persze duzzogtak. Miért kell nekik áldozatot hozni azért, hogy néhány öregnek megmaradjon az állása? Nem rajongtak ezért a megoldásért. Inkább jelölte volna ki a főnök azokat, akikre nincsen szükség s nekik hagyta volna meg a régi fizetést.

A fiatalság nem tud korszerűen érezni s az altruizmus még nem fejlődött ki bennük eléggé.

A főnöknek azonban helyén van az esze. Nem kell félni az öregeknek, a nehézkeseknek. Kitart mellettük, hiszen ifjúságuk legszebb éveit töltötték el a vállalatnál, amelytől hálátlanság volna most, amikor egy kissé megállott a munka, ha egyszerűen kitenné a szűrüket. A lázadó ifjúság persze nehezen csillapodik le, de Braun Károly textilnagykereskedő vidáman s új ötlettel gazdagodva siet haza a kaszinóból. Maga köré gyűjti a személyzetet s spontán felbuzdulásból elmondja az alkalmazottakat érdeklő terveit. Hallgassák csak...

A kíváncsi alkalmazottak most is, mint már megszokták, félköralakban körülállják közlékeny gazdájukat. Közöttük áll,

a szoba közepén, úgyhogy valamennyiüket láthatja s egyszerre szólhat mindhez.

— Uraim, fontos bejelentéssel tartozom ...

Az emberekben az izgalom higanymérője magasan felszad. Már tapasztalatból tudják, nem jó jel, ha az öregnek fontos közölnivalója akad. Az vagy felmondást vagy fizetésredukciót jelent. De azért nem kell mindjárt megjedni.

— Arról van szó, hogy a vállalat, amely tudja, látja és értékeli minden alkalmazottjának buzgó munkáját, valamiképpen viszonzni kívánja ezt a folyton erősödő, egészen őszinte ragaszkodást és szeretetet.

Az alkalmazottak arca felderül. Mintha tisztábban látnának. A könyökeikkel lassú, alig észrevehető mozdulatot tesznek. A karjuk villamosárama felszikkázik. Az ilyen Morse* jeleket ismerik. Azt jelenti: Na, komám, mit szólsz hozzá? Mégis csak derék ember ez a Braun, akármit is mondanak róla. S figyelik fokozottabb érdeklődéssel:

— Elhatároztuk — folytatja megint többes számban, ahogy megszokta csupa szerénységből, — hogy alkalmazottaink kellő megjutalmazása, az önök által végzett munka elismeréseképpen, minden évben a saját költségünkön kétheti pihenésre, a legelőkelőbb fürdőre, a kiesfekvésű Somfára küldünk egy-egy alkalmazottat.

A meglepett személyzet nevetgélt s voltak, akik nem tudták lelkesedésüket kellően irányítani. Ujjongtak, természetesen először magukra gondolva.

— Éljen Braun ur!

— Köszönjük!

— Bravó!

A főnök úr élvezte, kéjesen és elábrándozva, a hatást. Most is nagyszerű ösztönnel, amely soha nem hagyta cserben, s amellyel mindig el tudott evezni a nagyszámú alkalmazott annyifelé törő érzéshullámai között, megragadta az érdeklődésüket s azon könnyen túljutva, felettük volt erősen s uralta a helyzetet.

— Mivel mindenki sorra kerül, a leghelyesebb volna, ha egymás között megállapodnának abban, hogy ki kerüljön elsőnek sorra. Októberben járunk, az idő előrehaladott ugyan, de pihenésre minden idő kiválóan alkalmas. Várom a válaszukat.

Mindenki először magára gondolt s hallgatott, várva, hogy

majdcsak ajánlani fogja valaki. S néma csend követte a főnök úr lelkes szavait. Hiába noszogatta őket:

— Nos, ki legyen az első?

— Talán húzzunk sorsot?

Ellenezték s későbbben maga is helytelenítette a megoldásnak ezt a módját, amely igazágtalan lehetne s esetleg azokat juttatná meg nem érdemelt jutalomhoz, akik a legkevesbbé szolgáltak arra rá. Kisvártatva maga lépett közbe, hogy a döntést keresztülvigye.

— Be kell vallanom — mondotta némi erőgyűjtés után, — többen tarthatnának teljes joggal és megérdemelten igényt arra, hogy elsőnek élvezhessék a szép hegyvidék festői látványosságait. Nekem minden alkalmazottam egyformán kedves s ezért a választás, amit mélységes hallgatásukkal rámbiztak, nagyon nehéz. Szinte kínosan körülményes munkát jelent. Az igazságosság szoros szem előtt tartásával azonban azt hiszem, valamennyien egyetértenek velem abban, hogy Kucséra Miklós úr, vállalatunk ügyes és fáradhatatlan pénzbeszedője a leginkább predesztinált arra, hogy a megtisztelő kitéüntetést neki nyújtsuk át.

Megint körülnézett gyakorlott tekintetével s helyeslő beleegyezésüket várta, ami érthetetlenül elmaradt. Csak Kucséra törtetett keresztül az emberek gyűrűjén, hogy egészen szembe kerüljön gondoskodó gazdájával. Amikor meglátták kollégái, felolvadtak a hűvös, nehezen kormányozható merevségükből s többen helyeslőleg mondták:

— Éljen Kucséra úr!

Braun Károly, a cégfőnök, most azokhoz fordult, akik összetörten és kiábrándultan ocsúdtak fel a tiz percig tartó kellemes hullámmásból, amelybe gazdájuk csábító bejelentése invitálta őket.

— Megfigyeltem, hogy egyes urakat kínosan meglepte az elhatározásom s arcukról leolvasható, amint kérdik: hát miért nem én, miért pont a Kucséra? Hát valakinek el kell menni, ugyebár? S miért éppen Kucséra Miklós úr, arra is kitérek. Megvallom, először Traum Ferenc úrra, megbecsült és sokra értékelt üzletvezetőnkre gondoltam ...

— Ó, én úgyis arra inkább érdemesre háritottam volna a megtisztelő figyelmet... — köhögött bele szárazon és érzéketlenül a vállon veregetett üzletvezető.

... de elejtettem, mert ő van a legjobban dotálva és így némileg rekompenzálva van. Aztán sokoldalú, leleményes főki-
szolgálónkra, Hartmann Izsák úrra gondoltam, de ő meg ren-
dezett anyagi viszonyok között él...

A főkihasználó lemondó mozdulatot tett s jelezte, hogy az idő elseperte a jólétet az életéből. A főnök azonban nem látta a sokatjelentő mozdulatot s sietve végzett a személyzettel.

— Uraim, a mai világban, higyjék el, a legnehezebb, a legfáradtságosabb dolog az inkasszó. Valamikor, az én időmben — s megint ábrándosan elmerült a múlt idézésében, — eladni volt nehéz. Ma inkasszálni annyit jelent, mint verekedni, közelharcot, sokszor kilátástalan és reménytelen közelharcot vívni az adósnak nevezett ellenséggel. Mert abban a pillanatban, amikor hitelbe vásárol, nem törleszt s ha az adósságot követelik tőle, gyűlölt ellensége lesz annak, ki jóhiszeműleg hitelezett. Kucsera Miklós úr szerencsés, megnyerő személye nagy-szerűen egyesíti magában mindazokat a kitűnő tulajdonságokat, amelyekre 1932-ben egy pénzbeszedőnek elkerülhetetlenül szüksége van. Ha kell, udvarias, ha szükség mutatkozik, erélyes, de mindig tapintatos, meghúzza előre azokat a határokat, melyeken belül működnie szabad.

A személyzetet egészen fellelkesítették a főnök úr diti-
rambusai. Már voltak, akik helyeselték s nem túlzunk, ha azt mondjuk, hogy nem tartották sérelmesnek a választást. A csalódáson, amely szerény, igénytelen személyüket érte, gyorsan átestek. Szemrehányást tettek maguknak, hogy annyira önzők voltak. Miért gondoltak először sajátmagukra?

A gyűrű összességben szorult és melegen gratuláltak Kucsera Miklósnak. A főnök úr pedig az alkalmat kitűnően kihasználhatónak találta a gyors távozásra.

Kucsera Miklós boldog volt és vele örült mindenki.

S már nem is akadt, aki irigyelje.

Virágcsokor

SZÍNEK, ILLATOK ÉS HANGOK

A mosdatlan téli reggel a megmaradt kevés hóban néhányszor meghempereg és aztán tiszta szemmel, pirosra mart arccal, vidáman és frissen felkacag az ébredő városra. A koránkelők lakásai megélelnkülnek, a világosság ráömlik az ablakokra, amelyek mögött megmozdul a dacos, mindent legyűrő élet. A gyárak munkásai utolsót nyújtózkodnak meleg vackukon, aztán sebtiben magukra dobják a kihült lakásban kopott, foltozott ruhájukat. Az asszony a kezükbe nyomja a színes kendőbe kötött sovány elemózsiát. A pihent lábak ruganyosan kifeszülnek, a karok ölelésre szétnyílnak és valami láthatatlan erő áttemeli őket a szegénység otthonából a gyárakba, ahol mozduló anyagokból szép, kívánatos dolgok kerülnek ki tömör ujjaik alól.

*

A munkábasiető emberek arcáról valami meglegedésféle olvasható le, a kedvük vidám és az őserő, amely aznap még kihasználatlanul a gyárosé, nyugtalankodik. A reggeli ut az üzem, a telep, a gyár felé könnyű és a fáradtság kihullik az emberekből, mint valami nehéz teher. A szemek csintalan játéka színeket pazarol a halvány téli reggelre. A munkás végtelen szerelmese a dolognak, szereti a gyalupadot, az esztergaműhelyt, az üllöt, ahol füttyülve és mókázva születik meg a tárgyak alakja. A munka nem fáradtság a dolgos léleknek. A fáradtság a tétlenséggel és a dologtalansággal érkezik. Akkor betegek, ha nincsen mit fűrészelni, reszelni, hogy kenyér, ruha, tüzelő legyen az élettelen anyagból. A nehéz testi munka nem kíméli meg a dolgozót, de az este pihenő karjaiban elszendereg minden fáradtság, elmúlik a teher, amely újra felszabadítja a

lebéklyózott erőket. Ez az igazi öröm, a munka nagy szeretete, mozdul belőlük a reggel hangtalan utcáin, ahol esetlen lábaikkal először kopognak végig a gyárak munkásai, vagy ha úgy tetszik, a gyárak rabszolgái. Mert tényleg rabszolgák: a munka és az élet rabszolgái.

*

Az illatokat is az utca sodorja a járókelő felé. A nagy utón, amelyen elszórva épült ki ennek a behemót parasztvárosnak úgynevezett gyári része, a fiatalság lelkesedése száll-dos. A reggel szótlanságba temeti a kedves arcokat, de délre vagy estére a fiatalság messzi célok felé röpíti az örömos lelkeket. Először a pamut- és selyemfonalak mellől szabadulnak meg a lányok. A ruhájukon a feldolgozott anyagnak kedves, elomló illata. Aztán szappan-illatok furcsa keveréke bomlik a dermedt levegőben. Ahogy csoportokban jönnek, aszerint változik az illatuk, amelyet a gyárból hoztak magukkal, beleette magát nemcsak a ruhájukba, de hajukban, testük pórusaiban rejtőzködik. Mint egy friss tavaszi csokor, olyan némelyik kerdőzött fej. Aztán mások állott esővízszagúak, amit ha belélekzik az ember, felkavarja a gyomrát. Még a fületlen piacikosár is a szappangyár szagával incselkedik a lányok csiklandozó kezében. Ha nem csoportokban, hanem egyedül mennek, akár a gyárból, akár a lüktető utcákon által, ki lehet válogatni közülük a szappankészítő lányokat. Ezeknek külön megelégedés az, hogy tiszta, kedves munkát végeznek, ami némi büszkeséget lop szívükbe. Mert ma nem csak dicsőség dolgozni, de külön érdem, ha válogatott, nem közönséges munkát végezhet az ember.

*

A tarka szoknyák megmozdulnak az est lebegő szárnyai alatt. A gyárak férfimunkásai is hazakészülnek. A műhely korma az arcukon, a kezükön. A sötét vonalak között vidáman felragyog élénk, sokatmondó szemük. Mintha külön élne a szemük, külön törvények és szokások szerint. A lábaik már nehezebben mozdulnak, a karjaikat nem lóbálják, hanem a testhez szorítják vagy a zsebben rejtik el, nem úgy, mint reggel. A szelíd szemek azonban töretlenek, a fényük a lélek és az ember tisztaságát tükrözik vissza. A dolgozó ember megelégedettségének és örömének az érzését viszi át másokba. Másokba, akik ott állnak a kihült műhelyek kapui előtt és sóvárogva, irigy-

kedve nézik azokat, akik dolguk végeztével visszavevnek a család, a társaság, a város fejlődő életébe. Mert sokan vannak, egyre többen, akiknek a munka helyett csak az ábrándok és a remények jutottak. Abból aztán van elég és bőven. De mit tudjanak kezdeni velük? Egyenként letördelik a remény-fáról a szertefoszlott álmok virágait. S szomorúan s letörtten nézik azokat, akiket a munka foglalkoztat, az élet megjutalmaz.

*

Az utcán csiklandozó illatok, érdekes színek és kiválasztható hangok élnek, amelyeket íme feltűztünk az emlékezés elszakíthatatlan láncára.

A FÖLD OLTÁRÁN (NYÁRI ÁLOM A HEGYEK ALATT)

A mezők, a hegyek alatt, annyi vért ittak a háborúban, hogy ha a nap kissé szeszélyesebben végigseper rajtuk tüzkorongjával, mint ittas ködök felszállnak a mámoros, piros csíkok a föld repedéseiből.

A nyári reggelek hangosak és lármásak, mint egy fékezhetetlen, modern dzsessz-zenekar. Ahogy az égen a világosság első fénykévéi megmutatkoznak, mozgó alakokkal diszítetteti magát a világ. A koránkelő emberek fáradt szemeiből gyorsan kihullik az álom minden látomása és sietnek elfoglalni helyüket az életben. A városok és falvak piacai, melyeken a vidék kereskedelme központosul, nyüzsgő embertáborból hangosak.

A reggeli nap még csak erőlködik, utat csinál magának a felhő díszletei között, de a katonák már sorokba szorítva menetelnek. A kürtösök hangosan fűjják a marsot és a baka igyekszik lépteit pontosan beleilleszteni a zene felröppenő ütemeibe. A gyaloglás így nem olyan fárasztó, mert a lábat a muzsika szinte magától, gépszerűen dobja előre, hogy a kéznek csak utána, kell lendülni és a test nem érzi a menetelés kinzó szorításait az izmaiban. Aki azonban nem tudja fülein beengedni a trombita harsogó akkordjait, az kiesik a zene rendjéből és szinte egy másik terhet cipel magával a katonák soraiiban. Kikerülni a trombiták harsogó udvarából annyit jelent, mint megbontani a sort, megnehezíteni a menetelést s a lábakat, az egész testet kitenni a gyaloglás fárasztó gyötremének,

ami alól mentes az, aki úgy veti előre lábát, hogy a testével együtt kényelmesen belefér a zene keretébe. így könnyű ezt elméletileg megmagyarázni, még csak a kört sem kell megrajzolni, hogy a katonát beleállítsák, de gyakorlatban, mikor az első felharsogó trombitára a lábak földreütődnek, sokan eltévesztik a mozdulatot, képtelenek megérteni azokat az előnyöket, melyeket a menetelésnél a láb s a kürtszó összjátéka jelent s tompán és érzéketlenül csak vágatnak, loholnak.

A gyakorlótér messze van, de a nap ereje folyton növekszik és már megizzasztotta az embereket. Az »arcukra verejtékek csobognak és a sós cseppek lefolynak a szájak tikkadt partjaira. Bakos Péter a völgykatlanban, ott ahol a kövér dohányföldek kezét fognak a kezdődő búzatáblákkal, menetelés közben hirtelen a szívéhez kap és elvágódik. A sor megbomlik, kiugrik a hátsó sorokból a szanitéc és a nehéz teherrel lezuhant társa segítségére siet. A század már kígyószerűen tekerődzik a hegynek, a mögötte szállingózó por finom takaróként befődi a teherben vajúdó földeket. A szanitéc felgombolta a fiu kabátját, megdörzsölte a mell és a nyak izomzatát, aztán a homlokhoz nyúlt és éltető mozgást szeretne szegény társába átvinni. Valamit a rezgő villamosáramból, amely megint talpraállítja. A kísérletezése azonban hiábavaló. Bakos Péter elnyúlva fekszik, nem mozdul és nem beszél. Nem hall és nem lát. A szanitéc egy ideig fontoskodva sűrög-forog körülötte, aztán megunja eredménytelen fáradozását és visszaszalad a kaszárnyába, hogy kocsit szerezzen és Bakos Pétert a kórházba szállíthassa.

A szanitéc már messze jár, de a hallgató föld titkos utjain a léptek zaja visszatér Bakos Péterhez. Óvatosan feltekint, körülnéz és tájékozódik. Felette az ég csorgó kéksége mosolyog. Oldalt a hegyek hátára nyargalnak a szétvert felhők. A kaszárnya a dombtetőn, mintha ugrásra készen állna, hogy leharapjon a magasabb hegyek csúcsából valamit és végre egyenlők lehessenek. A földön a termés érik. A dohánylevelek megnöttek és már most van bennük valami a nikotin mámorából. A búzakalászkok, mint dus arany szemek, összevevődnek a legkisebb fuvalomra és boldogan koccintgatnak. A kukoricacsövek szétfeszítik méregzöld héjukat és a tarkójukon kiütközik világos hajzatuk.

Bakos Péter újra behunyja a szemét és nem akarja meg-

látni a feléje nyújtott karokat, amelyek meglepetéseket tartogatnak. A gazdag föld ajándéka várja. Zúgó fejében futkosnak a feléje küldött üzenetek:

— Ember, töltsd meg reménységgel az élet kiürült kelyhét!!!

A föld szólt a fiához. Az ismerős kelyhet nyújtja, hogy a föld oltárán papruhát öltjön és odaálljon misézni, áldozni a világ feldíszített színpadán. A baka átveszi a kelyhet és először iszik mohón és sokat, majd siet mindenkit kielégíteni. A búzát, hogy még kövérebb és nehezebb legyen a gazda igaz öröme, a kukoricát, hogy korán beérjen és megdicsérik a minőségét. A dohányleveleket itatja, hogy fejlődjenek és a színik még mérgeesebb és dacosabb legyen. Aztán, mikor már mindenki kapott a kehelyből, az ég felé fordul és az oltárról lelépve prédikálja:

— Ki akarom elégténi az ég forró katlanát, a mindig elégedetlen napot, amelynek nem tudok elég hőséget fakasztani. A holdat alágyujtom, hogy soha ki ne fogyjon az energiája. A csillagokig elvezetem a föld tápláló erejét, hogy azoknak is jusson valami az örök táplálkozásból, amit úgy hívnak, hogy ÉLET. A madarakat megrészegítem, az állatokat kiengedem az istállókból, a vizek medrét megváltoztatom és elindítom a hegyeket, hogy beteljesedjék a végzetük.

Bakos Péter erős, férfias hangja biztos madár szárnycspásaival szálldos a levegőben. A szanitéc messziről hallja a fiút, amint dörgő ditirambusokat küld maga körül. A lovak közé csap vékony ostorával és gyorsabban vágat a társához. A fordulónál leugrik, és odaszalad Bakos Péterhez, aki görcsösen szorítja magához hátizsákját, az arcát beletemeti a földbe és a szájából fuldokolva köpködi a porhanyós anyagot.

— Minden akarat bennem egyesül. Én vagyok a föld fia...

A szanitéc hallgatja a furcsa szavak körtáncát, megcsóválja a fejét és azt gondolja, komoly baja történhetett Bakos Péternek. A kocsira helyezi és megindul a beteggel.

A nap már felettük jár és mintha egyre közelebb akarna férközni a kocsiban heverő beteghez, A felhők között kidugja áttüzesedett fejét és telehinti a beteget a nyár pusztuló virágaival.

A virágok ráesnek Bakos Péter testére, betakarják a ruháját, a szívére fekszenek és még mélyebb álomba sodorják.

BÚZATENGERBEN PIPACS ...

A beteg hegyek bélelt hóbundák alatt félelmetesen dide-regtek. A Sárplanina szélesedő, nyugtalan patakjai, mint fagyott kígyók, elnyújtózkodtak. A messzi erdők karácsonyfái akár az ünnepi vendégek álltak az ég kék sátrai alatt. A vonat, amely az éjszaka feketeségéből tört elő, a völgy kitért karjaiba szórta az utasokat.

Odalent színes mellény rikító gombjaiként sorakoztak fel a picinyke házak. Az egyetlen magaslaton nagy kőkaszárnya, távolbanező, ábrándos szemekkel. Szemben, mint szétnyitott gyufadobozok, merev, tömör mozdulatlanságban a vöröskereszt-kórház.

A pályaudvarról, ahonnan mint otromba, kövér ujjak, szerteszaladtak a sínek, széles országút mutatott a városra.

Csilingelő konflislovak vitték az utasokat, de nekünk csak a csengetyű altató melódiája jutott.

Felsorakoztunk a faládákkal s vittük az életünket új dolgok felé...

Metsző hideg szél nyargalt az első hajnalon. Éles, mint a borotvapenge és végigcsap az arcon. A levegő fűszerezett s a gyenge tüdőnek meg kell semmisülni.

Március derekát riszálja az idő, de a hideg még harapós s a lehelete nem akar felmelegedni. Néha megmutatja magát a messzire kitolt hegyek mögött a nevetőarcú nap, de a szívek ettől még nem lettek pirosabbak.

Négy órákor mosdás a nagyorkú kútnál, amely keservesen feljajdul a kemény öklök szorongatásától. Apró csajkákkal hordjuk a vizet s megismerkedünk a tisztálkodás ezer új módszerével. Néhány csepp fagyos víz a cserzett arcra, hogy a szemek körül felszálljon a koránkelés homálya. A hideg átszalad a testen és érzi az ember az új dolgok frissességét és erejét. Csak most ismerjük meg egymást, ahogy lemostuk magunkról a háromnapos út megkormosodott piszkát. Szörnyű zavarban voltunk a vakító fehér hegyek mellett: tisztaság és a mocsok oszlopai.

De alig teszünk-veszünk valamit, mint a meztelen táncosnő a kabaréban, leveti felesleges ruháit a környék. Először — egészen stílszerűen — a völgy szája körül olvad fel s aztán

lehullik róla minden téli dísz. Csak a kócos kucsma nem akar lekerülni a hegyek kopasz fejről. A marék hó kápráztatóan villog, mint ezer villanykörte a kőrengeteg tetejében.

A karcsú minarettek szólnak. Hosszú és panaszos álmat sző körénk a vén hodzsa. A szavai, mint a soklábú pókok, kiterítik a hálót a bakára.

Az ágyban, ahonnan létramagasságban látszanak a reménytelen életű csillagok, az emlékek ringlispilje száguld. Az ablakok alatt s szemben a kapubejáratnál silbakol a sztrázsa s ahogy a fegyverre ráteszi a bajonettet, attól félünk, hogy felkarcolja vele az eget. Mi történne, ha vér csorogna a földre az égitestek megszárt homlokából?

S néha, menetelés közben, azt hisszük, hogy a hegyek szalagos útjain egyenesen feljutunk az égbe. Némelyek közülünk elővigyázatosságból lehajtják a fejük, mint valami átjáró alatt, nehogy összeütközzenek a szétszakadt felhőkkel.

Mint valami újszerű játék, olyan most a vidék furcsasága.

*

Lementem éjszaka a hallgató csend kövezett folyosóin a megtért világba. A lépcsőket felöntözte a hold és ezüst pénzekkel játszottak a réten. A közeli mecset kupolája, mint egy csillagvizsgáló dus koronája, kivilágítva uralkodott. A távoli gyertyák, mint a gyenge szempillák, belepislogtak a fehéredő éjszakába. Hívtak, csalogattak a csodákhoz, de lépteim előtt hirtelen feltárulkozott a temető rozsdás kapuja. A hold ezüst fürdője megcsiszolta a fehér sírkeresztek feliratait; ezeket a masszív, halott szobrokat. Valamennyi török kalapot visel, a nyak alatt gömbölyödik, mint a kövér ember hasa. A lábak szilárd alapon nyugszanak és őrzik a feltámaszthatatlan halottat.

*

Felettünk az ég öröködik, de ránk a táj szépsége vigyáz. Mint egy csinos kert, vagy egy értékes ékszer, olyan most a környék. A hegyek öleléséből kihullottak a sziklákra tűzött viskók. Zöld erdők zugnak az utakra. Szelíd juhnyájak menetelnek megadással s valahol a nyomukban felcsendül a birka-pásztor kürtje.

Felkapaszkodunk a völgy lábaira s nem hagyjuk magunkat lerázni a tavasztól, amely siet s a legjobb táncosokat kiválogatja közülünk. Akiben most kiömlik a vágy az asszony, a vá-

ros, a szórakozás iránt, azt gyorsan elnyeli az élet ezernyi titokzatossága.

A patakot nem lehet megállítani sístergő csergedezésében, a fák felvették legszebb ruháikat s az érett gyümölcsök, mint drága rubintok és smaragdok, felragyognak. A végtelen élet terül el a tájra s magával sodor embert, állatot, kialakuló természetet.

A búza már derékig ér és a lángoló pipacsok, mint vándoló zászlók lobognak közte.

A kenyér illata száll a búzakelyhekből. A föld hívja az éhes embert.

A házak felől a tavasz szétviszi az örömet, az élet valóban nemes ajándékait.

Belefekszem az ápolat búzatáblákba s amint elnyújtózdom, érzem, ahogyan a szél elsodor a meghajolt búzatengerben. Szemem lecsukja a nap melegsége, szívemet elaltatja a nyugalom, a lelkem megpihen a tiszta forrásnál.

Olyan jó most kiraboltnak lenni s tehetetlenül hagyni, hogy nrnt a mohó leány, mindentől megfosszon a tavaszodó élet, a legyőzhetetlen fiatalság.

MISZTÉRIUM

(Ahogy az este lecsukta barna szempilláit és a hallgató embert elrejtette a villanykörte zuhogó fényesője alá, mint fürge képek előjöttek a feltolakodó kérdések. Már napok óta nyugtalankodnak, feszítik a mellét s lassan-lassan gyökeret eresztve, határozott külsőt öltve magukra, megszólaltak. Az, aki éltető erőt adott a problémáknak, maga is érzi, hogy ki kell fizetni a léleknek és az agynak ezt az adósságát és haladéktalanul válaszolni kell. Aki dolgozik, alkot és engedi, hadd forrjanak a gondolatok az agy kohójában, az viselje a kritika következményeit. Aki kérdéseket kavart fel a langyos tavaszi levegőben, az ne meneküljön a következményektől.

Visszanézek szélesedő lelki magamba, hol élelem állnak, mint megmagyarázhatatlan titkos árnyak, az élet nagy és kis rejtelmek, a kérdések, amelyeket hóbortosán nekiszalasztottam a betűtengernek. A lélek tava nyugtalankodott s sokáig hanykolódtak a furcsa, életbe küldött gondolatok, amíg egy erős

hullám vissza nem küldte valamennyit a feladójának. A címzett ismeretlen, meghalt, hol keressük s miért pazaroljuk eí a drága időt? Inkább egy kis ismétlést, a lélek és a gondolat fesztelen beszélgetését kérjük, hogy a dolgok nehéz járása könnyebb legyen felettünk. A szoba falai összehajoltak és a parancsszavak súlya alatt a lélek fokozatosan bekapcsolja az életbe a gondolat motorját.)

A LÉLEK: Meg kell születni az acélos akaratnak, amely majd a gondolatot nemzi. Ha így cselekszünk, várhatjuk a gondolat szilaj nekiszaladását, hogy a cselekvés átmenjen az életbe. Amíg nincsen gondolat, nem lehet cselekvés.

A GONDOLAT: Megjöttem s mert tudom, hogy régen vártak rám, kertelés nélkül rátérek a küldetésemre. Az évek ólomszárnyai mögött sokszor láthattak engem, de senki nem akadt, aki felnyújtotta volna a kezét, mert félt, hogy megégeti.

A LÉLEK: Az idő bizony gyorsan elúszott mellettünk s mire felébredtünk, szomorú valóság várt bennünket. Nem csak az akarat vágya hiányzott belőlünk, de a gondolat maga is. Örülünk, hogy jöttél és cselekvésre segítség ösztönözni.

A GONDOLAT: Az elindulásomról sokat mesélhetnék, de senkit sem fárasztok. Sötét erdő fái nyúltak ki felém, ha elindultam valamelyik járatlan úton. Mégis akadt, aki megfogott, nekiengedte a jövevényt a szelek hátának, hadd fussa be életpályáját. Most itt vagyok, fogjatok meg, ha meg akartok érteni, vegyetek és cselekedjete velem.

A LÉLEK: A gondolat olyan, mint a szilaj paripa, amelyre csak gyakorlott lovast szabad engedne A jövevényhez is csak az nyúljon, aki meg tudja ismertetni vele az életet, hogy mindenkié lehessen. Nem kell semmit elhamarkodni s bármennyi is kívántuk, előbb ismerjük meg alaposabban.

A GONDOLAT: Amint tetszik. Forgathattok, kitapasztalhattok, de annyit mondhatok, hogy nem lehet sokáig magamra hagyni, mert a gondolat a várakozásban megrozsdásodik. A dolgokat úgy kell venni, ahogyan kapjuk őket és az ember ügyességén múlik, hogy mikép hasznosítja a céljaira.

A LÉLEK: Elég volt. A filozófia a gondolat elringatója. A vasat ráérek megfogni, ha kihűlt, a gondolatot akkor, ha alaposan megismertem. Ezért várni kell és vigyázni.

A GONDOLAT: Örülök az őszinteségnek, ami megköny-

nyíti a helyzetem. Vallani fogok küldetésemről. Jöttem, hogy lássatok, hogy sokaknak enyhítő, megnyugtató biztatás legyek. Embert ember mellé akartam állítani, hogy a testvériesség gondolatán át a cselekvésre legyek. Ezért születtem és lettem útmutatás. Minek vizsgáljátok az érem elejét, ha a hátlapját még nem ismeritek?

A LÉLEK: Szégyen ide, szégyen oda, de félünk, hogy a keresett gondolatból cselekvés lesz. Ez pedig korán és idő előtt volna. Mert inkább szeretjük a játékot a tüzes gondolatokkal, mint a veszélyes cselekedetet. A gondolatot, ha el is megy a körünkbe, időnként mégis fel tudjuk kergetni a csillogások közé, de a cselekvésbe belepuszthatunk.

(Az üldözés véget ért. A lélek tava kitisztult, Már megint enyhe színekben tarkázik a szemhatár. A gondolatot, amely már a cselekvéshez közel járt, újra elkergette a lélek félelme. Értsd meg ember, amíg ki nem lábalsz a sötétségből, hiába keresed a gondolon keresztül a cselekvés rugóit.)

EGY, KETTŐ, HÁROM

A kávéházból, ahova visszavonhatatlanul beütött a kánikula, kirakták az asztalokat a szabadba. A puha, elomló levegőben fénysugarak úsznak s felmossák a kormos utakat, Az elsők között leülök a kerti székekre s könnyedség ömlik végig rajtam a felhők pajkos játéka alatt. Most közvetlen szomszédságba kerülünk az éggel és ha tudni akarjuk, milyen időre van kilátás estére, egy kicsit jobban ki kell nyújtani a nyakunkat s a szem rávezet a magyarázatra.

Előttünk, sokan ülhetnek az asztalok körül, mert sok a cigarettacsutka és le van taposva a környék. A lábaimmal tovább rugóm az egyik közelben fekvő cigarettacsutkát és eközben valami könnyű, papirosféle szalad a cipőmre. Lehajlok s egy százdináros tarka vonalai nyúlnak felém. Óvatosan lehajlok s a zsebembe csúsztatom a bankjegyet, amit a tavasz küldött, a szerencse továbbított és a főpincér felváltott, hogy ki tudjam fizetni a feketét...

*

A nagy parkban már kinyíltak az orgonabokrok s kevert illatot sodornak a padok felé. A padokon időmilliomosok ülnek.

nagyokat nyújtózkodnak s kitágult tüdejük, korgó gyomruk nem tud betelni a tavaszodó világgal. Néhány gyermek játszik elmerülve az árnyakat legyező fák alatt s a hangjuk belecsilingel az elzárt fülekbe. A fakérgen kiütőköznak a beleégetett nevek és dátumok, amelyeket a rohanó esztendők megnagyobbitottak, mint egy ügyes fényképész. Mennyi titkot bogoznak a világosság felé a vedlettkérgű fák és a korhadó padok? A növekedő bokrok mennyi nótát tanultak meg születésük óta?

Nagyon kedves hely s a magány, mint valami jó lelki-fürdő, kiszívja az emberből a búval bélelt élet ezernyi baját ...

*

A templomban kitárt karokkal várják a hívőt a megtért dolgok. A gyertyák pislognak, az oltárok felragyognak a nap csókjaitól. Öregasszonyok pergetik az olvasót s a Jóisten dicsérete halkan végigszáll a bolthajtások között, mint egy szótlan madár. Az Úr a mi reménységünk — mondja egy másik, aki az oltár előtt sóhaj sárkányokat ereget roskadozó szíve alól.

A reménység kinyílik lelkük mélyén, élni kezd és a megnyugodott hívő értelmesebb nézéssel, szilárdabb akarattal megy vissza az élet örlelő dolgai közé.

Mert élni kell és néha igazán vannak örömei is a meg rugdosott életnek...

A TINTA ÁRNYÉKÁBAN

A világ tele van tüskés értelmetlenségekkel.

Meg akarod fogni: megszúr, vagy felhasítja a szíved.

Nem jó erőltetni a megfejtésüket. Az idő amúgy is megolvasztja az értelmetlenségeket az esztendők kohójában. A nap felpattantja a héjukat és az öledbe hull a magyarázat.

Csak ki kell várni a dolgok megérését.

Mert az életben egyre kevesebb a rejtély.

A rejtélyeket megoldja az élet.

Az élet az ember.

*

Kifizettem az élet nagy tartozását.

A megkönnyebbülés a vállaimra száll, mint hízelkedő ga-

lamb s nyugalmat itat velem. Az ereimen visszacsempézem a szívem, a zakatoló jószágot.

S már szembe merek nézni magammal.

Kevesen tudják: ez nehezebb, mint vádoló arcokba dobni a menekülés lázrózsáit.

A megfejtett értelmek között leszakadnak a távolságok. A hidakat átemelem a partok közé. Ott állok köztük én, az EMBER.

Szavak csengetyűznek, pillantások harangoznak.

A kedvem harmonikás.

S örülök.

A felhők felszálltak körülöttem és a ködöket elfújta az idő. Az élet a szeretet lángjainál melegszik, mint őszi ég alatt a juhászkutya.

A tollam a tinta árnyékát keresi. A fekete foltok szétfolynak s ömlik belőlük a betű, ami értelmet ad a gondolatnak.

Elragadnak s adják az embert. Az embert, akit megismertem és megértettem.

*

Minden titok megfejtődik.

Az élet sodor, hengerel, amíg az értelem meg nem születik.

S aki még nem őrlődött, nem zokogott a boldogtalanság partján, az nem is érti meg soha a titkot.

A LÉLEK VIRÁGBA BORUL ...

Ahogy elmegyek az egyik ébredező park utrakönyökölő bokrai mellett, a fák kígyótestén a zöld bimbók, mint nagy, fakadó smaragdok rámnevetnek.

Megállok a régi csontvázerdő korhadt padjainál, amelyek mint vádoló sírkeresztek figyelmeztetnek és érzem, hogy a gyenge bokrok hullámos vonalain élednek az apró rügykoronák.

A tavasz hangos jókedvében zeneszóval érkezik és aki nem akarja észrevenni, azt merészen szájon csókolja. Az ölése abroncsszerűen ráfonódik az emberre s a hirtelen jött tavaszi áradás a szemnek tisztább látást, a gondolatnak puha, szőnyeggel beborított utat, az arcnak kedves mosolyt, az akaratnak könnyű megvalósulást ígér.

Aki csalódott, most igya ki maradéktalanul az ígéret telt korsóját, aki még nem szeretett, hallgasson a hívó hangokra és incselkedő színekre, akit gyilkol az unalom és a dolgok egyhangú ismétlődése, az álljon ki bátran és dacosan az ég ígéretesője alá.

A lelkeket megnyugtatja a hirtelen jött égiáldás, az akaráásokat acélos lendületté feszíti s elindítja a tavaszi csodák nagy és végtelen útjaira.

Mert az élet él és gátakat törve száguld ezer zengő tavaszon át...

KÉZFOGÁS

A falu alatt, ahol az utolsó utca harsogva beleszalad a porfelhőket kavaráó országút karjaiba, félrebillenve, mint valami örökké berúgott, soha ki nem józanodó, ittas duhaj, kikönyököl bámész sárga szemével a kurtakocsmá. Körülötte hallgatag gazdaházak elhízott, kényelmes testükkel büszkén előretekintenek és türelmes külsejükkel szinte tiltakoznak a kocsmá közelsége ellen. Az ablakaik a templom felé fordulnak segítséget és megértést várva, mert nem tudják elviselni az állandó vidámságot és jókedvet, amely mint valami bőrtorku csatornából szakadatlanul árad feléjük.

Aratáskor fáradt és mozdulatlan a falu a gondolatot és a lendületet visszaparancsoló, tikkasztó melegben. Az erőrabló meleg sompolyog az utcákön és hiába jön az este, hogy hűvös fátyolát végighúzza a falu felett a hőség, beleszívja magát a munkások csontjaiba és gyengíti, örli őket. A hajnal alig ha-, sad fel, véres sávokat hasítva a felnyíló égboltozaton, már mozdulnak a házak, hogy estig megint bágyasztó és dermesztő csend és meleg üljé meg a poros utcákat.

A faluvégi kurtakocsmából kiharancsolták a nyarat, agyra és szívre nehezedő meleget és igazi farsangi vigalom szálldos a színét vesztette falak között. Nyári tücskök ciripelnek nádihegedükön, lóra pattan a szilaj nóta és úgy repül, vágtat mezőn, réten át a határba az aratókhoz, kik halomba hordják kezükön a friss kenyeret. Az ajtó, ablak szélesen kitérve, hogy betérhessen szabadon az arra fújdogáló lomha álföldi szél és magával vigye a nótaszót a nyári kánikulában fulladozó faluból.

Ki mulat munkaidőben dacolva a szokásokkal, a szelíd polgári házak közé szorított kocsmában?

A hazatérő aratók bizonytalan útja erre vezet, izzadt arcukat belemártják a hétköznapi muzsika lágy, felhőjébe, az illatos széna- és szalma-szekerek erre húznak el nyikorgó ke-rekeiken.

A kocsmasztalnál búsuló, magányos ember. Messziről jött és nem tudja hova megy. A zenészekről függ, hogy meddig tudják a faluban tartani. A muzsika hol puhán, csalogatón, hol meg szívet hasítva, lelket pusztítva, zajosan csendül ki a nyári égboltozat alá, hadüzenetet küldve a falunak.

Hadd tudja meg mindenki: városi ember mulat,

A zene nyikorgós és bizonytalan, de most csábítóbb, mint a kedves asszonymosoly, gyengéd kezek bátorító simogatása. Oda szólítgatja egyenként a kíváncsi és felháborodott gazdákat, A duhajkodóra kíváncsiak, megállnak az ablak előtt, az ajtóban s észre sem veszik, hogy már maguk is bent vannak az asztalok mellett.

A városi ember felkapja nehéz, sűrű hajerdővel borított fejét az itallal öntözött asztról és körülnéz. Mintha megmozdult volna a békés falu és eljött volna, hogy lássa, megismerje, imádja. A művész mindent elpusztító, perzselő göggyével elnéz a szomszédai felett és hirtelen lendülettel az asztalon terem. Az üres üvegek csörömpölve letáncolnak a földes padlóra és szinte bevezető akkordjai egy elementáris zenehullámnak, amely most felszakad valahonnan és végigszáguld a falun. Ha muzsikust akartok hallgatni, most hallhattok. A primás reszkető kezéből kikapja a nedves, rossz-szagú hegedűt, a húrjai csettintenek s egyszerre csend lesz a kocsmában. Minden mozdulat visszazuhan, a poharak érintetlenek maradnak, a szemek egy pontra szegeződnek.

A hegedű egyedül kitör az elszigeteltségből és zokogó, siró hangok törnek elő, füleken dobolva, iszonyatos mélységekből. Hallod-e paraszt, aki ide tévedtél vagy házad ablakán kikönyökölsz és az égboltozatot figyeled aggodalommal. Az ur hegedül. A szíveddel játszik, mint könnyű labdával s hajigálja a boros kancsók fölé. Az élet bizonytalan dolgai összetörnek a zene hullámaiban, hiába indulsz neki elszántan, visszakerülsz lelked megtépázott napi történései közé és el kell pusztulnod, meg kell semmisülnöd e nyári alkonyaton.

A zene megtalálja a falu lelkiismeretét, a szívét és a viharvert kurtakocsmá ivóasztalainak a tetején kemény lábak rogyásig verik a taktust. Csak azért is. A falusi nem maradhat el a városi mögött. A muzsika tovább szálldos, messze megy és viszi magával a nyári melegben az éltető erőt és megnyugtató jókedvet.

A határ felől pedig tisztatekintetű búzatáblák csókjait sodorja a szél a falu alá, ahol már érzik az új kenyér csiklandozó, mindig kívánt jószága ...

A LÍRA KIPUSZTULT

A líra kipusztult, mint az emberi jószág, miből már ki-mérve, drága pénzen sem lehet kapni s az érzékenység helyett a rideg realitások jöttek.

Hiába mondom, hogy nem a mai világba való vagyok, csupa seb a lelkem.

Megyek az utcán, emberszirtek között s jobbra-balra köszöngetek: Jó napot, Isten hozta, Jó éjszakát! — mindenkinek a csillagtalan sötét éjben.

Sunyi, ravasz pillantások keresnek, a szemek parazsa alól a harag lángol fel mérgesen s perzselő ostroma fájón a mellre kúszik.

Hát már egészen hiába kiáltom a suta falak között: semmi céloom nincsen, a rendeltetésem a komor életre szorítkozik s nyugodtan szeretném lemorzsolni hátralevő éveim zsolozsmáit.

A törtető, tolongó akarnokok ideje ez és pusztuljon, aki gyáva, nem meri vállalni a harcot.

Félreállok balgán, lemondóan s elnézem zúgó hadak törtető útját.

Mint magas létrájáról a nap, úgy nézem én is ezt a csúnya harcot s mindig ismétlem:

minden akarat és erő szétforgácsolódik,

minden lendület kárbavesz,

minden lélek bemocskolódik a használatban,

minden szívből elpárolog a vér leheletcseppje.

S te, embertestvér, aki durván félrelöksz, még sem vetlek meg, csak mosolygok, mert tudom, hogy végül mégis csak találkozunk az életen túl és a halálon innen valahol.

ŐSZI ÉG ALATT

Valahol rőzsét gyűjtöttek és a békés lángnyelvek felolvasztják az égboltozat merev kupoláját, amely elmozdíthatatlanul borul a föld fölé mindig fenyegetően és figyelmeztetve. A nyílt határon, ahol már megszűnnek a házak és az épületek korlátai, hadakozik a világosság, amely áttör az ólomszínű ködökön és bukdácsolva siet az ember elé. Október kihűlt szíve ég a hajnali lángokon, vérző rózsákat dobál a rőzse parazsa és a kísérteties, piros csillagok szikráznak a föld felett. Mindig kevesebb lesz a melegből, az éltető, gondolatokat ápoló és erősítő nyári melegből, amelyből a vénasszonyok nyarának kecses úrnője nagyon keveset tudott összegyűjteni széles szoknyájába, hogy fűtse vele a didergő októbert. Megint összebújunk, testvérek és ellenségek, hogy biztassuk egymást és tovább tudjunk menetelni kanyargó utak és elágazó keresztezések csalogató határkövei mellett, mint örök vándorok a hasadozó földgolyón.

Megyek a reggeli ködfátyol után és keresem réseit, hogy eljussak a pásztorhoz, aki vállaira dobta bélelt bundáját és hosszúszerű pipából vidáman pöfékel. A füst beleégeti magát hosszú, bodros bajuszába, amelyet élesre pödört, hogy enyhe pillantásait felszúrja vele a nem kívánatos idegenek kellő távoltageására. Valamikor elkerültem, hiszen amúgy is mély temetőt őriz a lelkében, ahova feltűnés nélkül elhantolja kevés gondolatait és még ennél is ritkábban feltörő hangját, panasztát. Most azonban nem törődöm a felszántott földből kiütközött göröngyökkel, amelyek visszatartanak és szinte bizalmaskodva figyelmeztetnek, hogy ne olyan hevesen és könnyelműen vágjak neki a távolságnak. Mondjak le a fiatalkori futásokról. A pásztorhoz megyek, hogy megkérdezzem tőle, milyen bölcseséggel jutott el a hallgatás és a tűrés szent birodalmába, ahol csak a hajnalban felgyulladó rőzsetüzek jelzik a szendergő lélek rejtekhelyét, Már egészen kifáradtam, mire a köd engedett körülöttem, felébredtek az első napsugarak a felhők karjaiban és mint egy hajnali kürtészó legurultak a városok és falvak útjaira.

—Adjon Isten jó reggelt!

—Magának is!

Megállok a pásztor mellett és kérdezni szeretném, hogy van, mit fog ma csinálni. Nem igen akar azonban barátkozni. Pedig érdekel a sorsa, a fiatalsága, a családja. Mit gondol a földről, az állatokról, akikkel egész életét barátságban eltöltötte. S ha kedve volna válaszolgatni, én is elmesélném, hogy milyen súlyos fájdalmakat hordozok magamban, mint életem könnyelműen elhasznált terhét. Milyen jól esnék egyszerű szavait hallgatni, amint mély gondolatforrásból előbugyognak. Nézem a lángok marcangoló játékát. Mintha tüzes lovak kergetnék a lángkisasszonyokat. Hogy megropogtassák a derekukat. A száraz ágak belezuhannak a parázsba és dalolnak a krematóriumban, a szabad ég alatt, ahol most tisztul a láthatár és néhol vidám dalra ingerel a kukucskaló nap. Mindezekről beszélnék szívesen és kiadósan, hogy nem unatkozna hainali barátom, de ügyet sem vet rám. Senki és semmi vagyok előtte, akivel nem érdemes a köszönésnél több szót váltani.

— Mondja bácsikám, mindig ilyen hallgatag, szomorú?

Megnéz és bodros karikákat pöfékel a pipából. Amikor kifújta a füstöt, mondja:

— Tán azért jött, hogy vallasson? Micsoda az úr?

Nem mondtam meg, hogy hallgatni szeretném őt, a pásztor, akit kerestem és keresek talán egész életemben. Hogy a vállaira boruljak és sírjak fáradt partok süppedő talaján. Nem fogadhatott szívesen és megérdemelten, mert azt hitte, hogy én is olyan vagyok, mint a többi. Mások bajának, bánatának, örömének, fájdalmának keresője, elrejtett érzések csufolója. El akart küldeni, hogy megint egyedül maradjon és hogy ne tűnjék fel tolakodásnak, bántódásnak, lehajolt és behajjított a lángokba egy marék vizes ágat. A lángok mohón belekaptak a friss zsákmányba és éhesen fogyasztották az ételt. Megint nagy és széles lángfelhő ölelkezett, amelynek árnyékában egészen elnyúlt a pásztor alakja. Az árnyék jeleket rajzolt a földre s az égre, mire futni kezdtem a tűztől, a melegtől nehogy kábult lepke módjára belezuhanjak a nagy látomásba.

Mentem tovább céltalanul és fáradtan, mint Te és a többiek, akik velem együtt járjátok az utat, amely nem tudjuk, hogy hova, merre vezet...

KÁVÉHÁZI ABLAK MELLŐL

A hivatásod, amely megparancsolja az emberekkel való gyakori érintkezést, néha a kávéházak szétfolyt, megsűrűsödött levegőjébe állít szolgálattételre. Az asztal mellől, ahol kikötöd ütődött magad, mint hömpölygő folyam árja zug át rajtad a hangok örületes zenéje. A bábeli zűrzavar lehetett hasonló a kávéházi nyelvdzsesszbendhez, amely hol zajosan, gátat szakítva rohan az újságokba temetkezett vendég feje felett s döbbenet visszapattan a széles ablaküvegen, hol meg a legszélesebb mederben, mint lassan oszló köd, bontakozik szét a levegő ólomfelhőiben. Ha nem tudod elviselni ezt a tombolást, fogd meg a távoli sarokból útra kelt üzenetet, a ki-magyarázkodást, féltő érdeklődést családod hogyléte iránt s ülj rá a szavak otromba paripájára, hogy egyetlen ugrással kimenekülj mások bajainak és örömeinek kék sátra alól.

De ha van türelmed s kutatni szeretsz, az események dus szemétdombján, ne menekülj innen. Az egyenként belibbenő vendégek elhosszabbítják a kávéházi asztalok mellé életük kis bajait, nyomorúságuk ijesztő fordulóit, amelyekből kivergődve csuromvizesen s fázva simulnak a biztatás és a remény álmához. Mert a ma emberének, akire, mint a nyári nap bő sugárkévéje, ráfénylik a tragédiák ijesztő feketesége, kell az arcokban való eltemetkezés, a csiklandozó hangfolyókban való elmerülés. Az ember még legszebb dolgai mellett is unatkozik, mert attól fél, hogy játszó pillantásaitól, öröms hangjától és hízelgésétől eltörik a boldogság bálványja. S kétszeresen kell a végtelen elmerülés az embererdőben a bánatos léleknek, aki roskadozó pultok mellől viszi magával a bolt elviselhetetlen terheit, hogy az üzlet körül felszálljon a gond felhője s keli az emberekkel való érintkezés a megszürcült étellel viaskodó alkalmazottnak, hogy rátaláljon néha önmagára.

S ha szemeid megteltek a folyton változó emberarcokkal, a hangok elapadnak és elvesztik frissességüket, ha a sok panasza, mint valami vasgyűrű elindul gyenge szíved felé, tekintetted horgonyát dobd át az ablaküvegen a fodros utcákra. Az elnyújtózott utcák mély üregeiből, amelyek annyi titkot bognak ki a világosság felé, a kötelességét végző ember másik csoportja kerül elő. S aztán a faragatlan ifjúság, amelyből

kihajt a nyers erő és elindul, hogy elfoglalja a helyét a dolgok kinyújtott tenyerén. Eleven léptekkel, arcukon az öröm tüzes rózsáival, jönnek egyenként a holnap reménységei. Mozdulataik frissesége, szemeik rebbenése, az arcok határozott vonalai új irányt szabnak a vágató tekintetnek. Vedd melléd a gondtalanság eléd került küldöncét és merülj el a biztatáspartról feléd evezett hajós kitárt karjaiban. Vagy kötözd magad a leányhoz, aki izgató testtartással, játszó léptekkel gördül a megbántott utcákra, mint valami tüzes égi jövevény. A fiatalság és a nők, akiket megcsodálsz a sárguló üveglap mellől, elaltatják benned a szenvedések visszatérő árnyképeit.

S végül tekints bele szélesedő lelki magadba, ahol a dolgok mély vizű tóból bújnak elő s csitítva mondják: az emberek ezernyi arcát felejtse itt örökre. Akit megláttál, ne legyen emlék, gond, töprengés a továbbmenésnél, de végtelen ölelés legyen a jutalmuk azoknak, akik megmaradtak az emlékezés napsütötte vidékein. Minden ember legyen testvér, minden fiatal örök ígéret, minden nő az élet legtisztább értelme.

Az elmélkedés puha vánkosáról felriaszt a pincér, aki kötelességtudóan ismétli:

— Király úr, hívják a telefonhoz!

A levegő, tér, idő összeolvad és az élet törvényed elindítja a kicsordult lelket a hivatás, a parancs kötelességei felé...

JÚNIUSI ZÁPOR

A délelőtt meleg, álmos eső esett, de mire eljött az este és fáradt szemeiben kioltották a világosságot, már tiszta volt az ég felettünk.

A kertben a zsiros eső után erős illatok szálltak és csokrot nyújtottak.

A fák bágyadt levelei, mint mérgezett virágok, megrázkódtak és sietve lerázták magukról a gyöngycseppeket.

Az ember az eső után kiült a ház elé, felette, mint szégyenlős lánykák, hunyorogtak a hold tágas udvaráról kirekesztett csillagok.

A szomszédból akác és földieper illata úszik és nem tud

kikötni a házak között.

Minden ablak kinyílt. Minden tüdő éhesen keresi az édes illatemplőt.

A friss levegő koszorút fon az álomra hazatérők szédült feje köré.

A hirtelen jött zápor nyomában ezer érzés mozdul, kicsordul, mint a telt pohár, a sebzett szív és a lélek ébredszik.

A mezők felől elindul a nyári küldönc és hozza magával a törpe kukoricák szőke gyermekhaját, a búzák fejlődő kelyhét, amely megtelik a visszatérő dolgok szépségeivel.

Aztán: a lekaszált széna perzselő, friss szaga sűrűsödik és ellobog a nap fáklyájában a halomba gyűjtött anyag.

A föld egyre pazarolja, szórja a kincseit.

A júniusi eső kicsókolja a rögből a mozduló életet.

SZÉLROHAM

Napok óta figyelem: reggelenként sunyin és tökéletes körmönfonsággal, toporzékolva megjelenik, egész nap megfeszíthetetlenül dühöng és csak este, amikor a világ szemében kialszik a nappali világosság, terül el fáradtan és kimerülve néhány órai alvásra. Amíg elszundikál, végignézek a kertekben, a megtépázott szőlőkben, a szétszórt búzakeresztek között, keresem és összegyűjtöm pusztításait, hogy mérleget készíthessek és bebizonyíthassam, nagyobb kárt okoz, mint a jégverés, a felhőszakadás, vagy a kártékony rovarok. Hajnali három-négy órától kezdve kitartóan rángatja, cibálja, hajlítja a fák derekát, tördeli vékony karjaikat és szinte lefújja a fejlődő, most erősödő gyenge gyümölcsöt, amely szőnyegszerűen elterül a szikrázó homokban. Minden összetört életet sajnálok. A gyümölcsfák, szeszélyes játékatól meggörnyedtek és hamarjában a szemlélőnek az a groteszk hasonlat jut az eszébe, hogy a szegény útszéli fákat alaposan felpofozták. Hol jobbról, hől meg balról kapnak olyan arculesapást, hogy lehullatják a termést, amelyhez a gazda annyi reménységet fűzött, eltűnnek a gyümölcsök, mintha lepofoztak volna dagadó arcukról minden önálló élniakarást.

A városban is nyomon követ, ha figyelmesen szemléled a jövetelét, Halkan zúg a szélfogó házak között és csak a sar-

kokon mer bátrabban szembenézni veled. A városban nem olyan vakmerő, mint a szabadban, ahol nagy területeken vesztélytelenül kalandozhat és cserélgetheti pusztításainak a színhelyét. A megnőtt házak között ügyesen kisiklik a járókelők mellett és félve indul tovább, hátha feltartóztatják, zsákutcába kényszerítik és irtózatosszorítással megfojtják, mint az üldözött vadat. Az ablakokat hiába látják el vasfogakkal, kiemeli sarkaiból az üvegtáblákat és megfordul a lakások nappali csendjében, hogy megerősödjön tovább juthasson. A nők könnyű szoknyáit harangszerűen szétteríti és csiklandozza a lányok, asszonyok kicsillanó fehér húsát. Mintha végigbizseregne a testen. A férfiak nyakkendőjét cibálja, az utcák piszkát felkavarja és hősielesen a szemedbe szórja. Aztán, mint a nagyotakaró utcagyerek, hirtelen nekiszaladással tovább áll és elillan. Az utunkban van, elkéséi a szőlősgazdák, gyümölcstermelők, veteményes kertek gazdáinak, az utcák járókelőinek, a kalandozó hölgyeknek és a dologra siető embernek amúgy is nem sokat érő, megtépázott életét. A közös ellenség ellen még sem akarunk felkelni, kardot rántani és elkergetni más tájak felé a természet nagy és egyre erősödő bosszúját.

AZ ERDŐ ASSZONYA

Az őszi pókhálók finom selyemszálain a csendverte erdőből, hol a fáradt fák egymásra borulnak, mint a csókos szeretők, asszony suhan a városba.

Az erdő asszonya, akinek karjaiba hullottak a nyár szépségei, most ájult városok ölében szeretne dédelgetett kedves, irigyelt szerető lenni.

A léptei, akár a ragadozóé, nyomon kísérik az üldözött férfit, aki november vattázott védelme alá menekül fázva és dideregve.

Az asszony feltornázza magát a város túlfeszített idegszálaira s onnan produkálja magát, labdázva az emberekkel.

S akinek a füleiben az állatok viaskodása zug, törtszárnyu patakok s forrásvizek csörgedeznek, utána nyúl a csókos asszonynak.

A szájak piros melegségét akarják. A karcsú asszonyt, akiben eljövő tavaszok lángolnak.

Az örök asszonykeresésben ki ne látná meg az erdő asszonyát? Az asszonyt, aki a természet, az állatok rokona s a testvére minden megpihenni akaró férfinak? A karjaiban édes álmokat lehet álmodni. A keblén friss virágok fakadnak. A csókjából élet születik. Zajos, dacoló élet. Amit érdemes leszakítani az őszi ég firmamentumáról.

Minden asszony az erdőből érkezett. Az erdőből, ahonnan a ragadozók valók. Az asszony is kegyetlen ragadozó. A férfi ragadozója. Ezer esztendeje kergetik egymást s az üldözésben soha nem fárad el az asszony.

Az asszony, aki az erdőből jön s veszedelmes, mint a ragadozó.

TÉLUTÓI HANGOK

A télen — nem tudom mások is megfigyelték-e — a forgalmasabb utcákon alkalmi cikket árúsító bódék, csikorgó, kimustrált gyermekkocsi-kereken forgó elárúsító üzemek egész sora tartóztatta fel a járókelőt.

Az idők változása, hogy gesztenyét, a régi, kedvelt, zamatos marónt alig árúsítottak. Tökmagot, pattogatott kukoricát, narancsot kínálnak szerény, szegényes környezetben az édességek, nyalánkságok kedvelőinek.

Szánalmas, baráti szót, biztatást érdemlő, gondviselt férfiak állottak a néhány dinár értéket képviselő áru mellett és ostorozó hidegben kitartóan várták a könyörületet vevőt.

Soha még ilyen fájdalmas arcokat, kétségbeesett tekintetet nem láttam.

A koldus némi nyugalommal, idővei talán bizonyos fölényvel, foglalja el megszokott posztját az emberi könyörületesség kicsiny frontján, beletörődve változtathatatlan helyzetébe. Mindenbe belenyugodva várja az egyre soványabb alamizsnát, amely veszedelmesen fogy, akár az emberi jóság, szeretet.

Az utcai árus, aki még nem zuhant le egészen a kéregető életszínvonaláig, nem alamizsnát vár, segítséget, — ennél sokkal többet. Leereszkedést hozzá, a megtorpant családapához, aki pénzének utolsó maradékából árut vásárol, kiáll a sarokra

azzal a nemes, felkarolandó szándékkal, hogy becsületes munkával keresi meg a dermedt hidegben a mindennapi betevő falat kenyerét. A tavasszal amúgy is tovább áll.

A ridegszívű, gonosz ember — én, te, ő — azonban állig begombolkodva, mindig rohanva, sietve tovább szalad, még csak felületes szemléletre sem méltatja a szegény utcai árust. Pedig mennyi kérő szó tódul cserepes, véresre mart ajkára, mennyi fájdalom, panasz szinte kiáltva figyelmeztetett tört-fényű, szelíd szemeiből. Aki olvasni tud a tekintetekből, e bánatos, nehezen áttekinthető embererdőkből, az talán lelkiismeretére hallgatva, néha így szól önmagához:

— Mégis venni kellene valamit ettől a szegény embertől, hogy a csörgő dinárokat, a megcsúfolt életet, a továbbjutást jelentő ércpénzeket hazavihesse a maga és a családjá megnyugtatására, boldogulására.

A kavaró szél azonban hirtelen pizskot, szemetet, néha havat szór a nyakába és az árura. Megrázkódol. Fázol és látod, amint felhőszerűen belepi az undorító por, a szállingózó hópehely a cukorkákat. A gesztenye sem kell senkinek. Már halomban állnak, egymást melegítik kihűlő tűz hamujában. Már ki tudja hányadszor melegíti kicsiny testüket fázós, hideg ujjáival a gazdájuk. A gesztenye elveszti ízét, vidám színét, illatát. Aki egyszer ilyen felmelegített gesztenyét eszik, annak örökre elmegy a kedve attól, hogy még egyszer könyörületből vásároljon.

Szomorúan és letörten megyek mindennapi utamon és látom, hogy az áru sehol nem akar fogyni. Az utca-sarokra letelepedett ember nem tudja megvalósítani — akárhogy is akarja — legnemesebb szándékait, hogy becsületes munkával keresse meg télvíz idején szűkreszabott kenyerét, amint azt tőle az érzékeny, könnyen felhorkanó társadalom megköveteli. A koldulásig még nem jutott el, még irtózik alamizsnára kinyújtani a tenyerét.

Szánalmasan szegény és egyedül tehetetlen vagyok ahhoz, hogy minden eladó utcai holmit összevásároljak, még akkor is, ha mindent szeretnék összenyalábolni, hogy megtörjem a szemek bánatos fényét. Hiába veszem elő a pénzem, nem tudok mindenkit akaratom szerint kielégíteni.

Mit tegyek? Segíteni nem tudok, de a szívem sajog, pa-

naszkodik, vérezve jelzi hosszú téli utam. Az érzéseim mindenhova követnek, nem hagynak nyugton. Valamit kellene tenni. Nagyot és határozottat. Talán a leghelyesebb volna megállítani a tovasiető ismerősöket és lelkes beszéddel vásárlásra kellene őket buzdítani?

A napok kétségbeesetten követik egymást és irgalmatlanul eltompítják érzéseim sugárzó gyémántkövét. Az idő közben megenyhült és eltűnnek a tél legszánalmasabb üldözöttjei: az utcai árusok. Az emlékeim azonban megmaradnak és nem engednek felejtani.

Az emberi együttérzés kiterjedése ez a fogékony lélek termő humuszában.

ÉNEK A GYÜMÖLCSRŐL

A szőlőkben most érik a júliusi nap katlanában az izes gyümölcs. Kitartó legény ez az égi udvarló, sorban meglátogatja minden évben a fákat és lelkesedéssel és jókedvvel hódol a szépségüknek. Az idén mintha dúsabb és bőkezűbb ajándékkal érkezett volna messzi útjáról. Díszítgeti, cicomázza a fákat, amelyek már régen voltak ilyen gazdagok, szinte kirakatba valók, hogy nézegessék és csodálják őket.

A sárgabarack pirosodik a terhes fákön, amelyek ágait lehúzza a földre, mintha siettetni akarná az érést, a fának a megkönnyebbülést. Mintha élőlények volnának ezek a fák. Hosszú karjaik az ember után nyúlnak, ahogy elmegy közöttük. Megfognak, figyelmeztetik, segítségül hívják. A drága gyümölcs vörösödik és nagyokat koppanva lezuhan, megüti magát az ágak között, vagy a homok karcolja fel puha testét. A legkedvesebb gyümölcs a sárgabarack. Már külső formájával, szeplőivel, amelyekből az idén bőven van, barátságosan maga mellé invitálja az embert, hogy beleharapjon jóízűen és élvezze finom zamatát, a fogait mélyessze be a hus vastag párnáiba és örülni tudjon a gyümölcsök nemes királyának, a baracknak, amely nem csak odakint, a szőlők forró homokjában, de a külvárosi házak tágas udvarain is kiszorítja a többi gyümölcsfákat.

Még egy-két nap és újra kiegyenesednek a barackfák» visszapattannak ágaik a régi vonalba, hogy tovább nőjjenek, jövőre még izmosabbak legyenek, erősödjenek és az idei alapos erőpróba után még több terhet viseljenek el. Mert az ember soha nincsen megelégedve. De szomorúak, árvák azok a iák, amelyek nem tudták megérlelni a termést. Mint valami nagy csatából hazatérő harcos, olyan megviselt, tépett, csúnya külsejű az ilyen barackfa. Hiányzanak imbolygó, legyező ágai» amelyeken ékes díszgombok az érett barackszemek. A teste feltépett, vérzik, de mintha állandóan sóhajtozna. Szinte látni, amint ömlik a testéből az aludt vér, amely odaragadt a derekához. Majd megered a nyári zápor és a természet csalhatatlan orvosa lemossa az árulkodó nyomokat. Az idő pedig behegeszti a sebeket, talpraállítja a betegeket. Mankót, botot nyom a kezébe, hogy örülni tudjon az életnek. A fának jövőre újra kinőnek leszakított karjai, amelyekkel megint vidáman integethet. Hívhatja az embert, a reménykedő gazdát, a nevetőszemű, megelégedett budárt, aki fáradtsága gyönyörű ki-virágzását látja a kiadósan fizető fában.

A barack búcsúzik és a nyár kenyeréből jókora karéjt le-kanyarít magának, hogy az idő órája tovább mozduljon és a barack piros színe után a szilva kék színe élénkítse a szőlőket. A piros után a kék szín lobogója röppent föl a szőlők egére. A szilvafák ágai is eltűnnek és egyetlen nagy zászlóerdő lesz a környék. Ritkíthatod, levehatsz az erdő hatalmas koronájáról, észre sem veszi, meg sem érzi. Még az udvarát is kikövezi szép, színes kockákkal. A lehulló szilvaszemek, amelyek a fa éjszakai alvás, vagy hosszú ebédutáni szunyókálás közben, mély sóhajtások közepette potyogtat a földre, mint őrtálló katonák vigyáznak a sztrázsán. Arra figyelmeztetve, hogy előreküldött őrszemei az eljövendő, gazdag termésnek. Most még csak kéklenek, fehér húsuk most megy át izzásba, az átalakulás tüzeiben nemesedik, zománcosodik. Most kap ízt, most alakul ki a formája, most kezd kacsingatni a szilva a fákon.

*

Amott a sárgabarack utolsó szemei világítanak, itt pedig már kék színbe öltözik a szilva. Szép sorjában, türelmes rendben felváltják egymást az ember kertjében. A cseresznye

kezde és a meggy folytatta. Azután a sárgabarack hosszabb uralma következett. A sárgabarack nem sokáig élhetett, a gyermekek legkedvesebb csemegéje, az első gyümölcs, a cseresznye és a nedvesebb, festőibb meggy mellett. A szilvának pedig meg kell osztania a hatalmat az almával, a körtével, a ringlóval. A barack egyeduralma szűnőben van, mint a nyár csökkenő ereje, a nap kitartó csárdása a tiszta égboltozaton. Még bokázik egy-kettőt, még szeszélyesen nekimelegszik és végigszántja szikráival a földet, de ez már nem az igazi. Más a színe, izzása, mint a tavaszkor volt, amikor először néztük meg a fiatalosan felöltözött fákat díszruháikban. A melegedő földre heveredve hallgattuk a világ erősödő szívverését, amely egyetlen piciny területen olyan érzékeltetően el tudta hitetni, hogy az ember nem magának él, hanem a kedveskedő, hízogató jószágoknak, a daloló, vidám erdőnek, a búzát ringató mezőnek, vagy a színét, külsejét oly gyakran változtató gyümölcsösnek.

Megérik a gyümölcs, aludni térnek a fák és valahol messzi láthatatlan kezek már szövögetik az ősz mindent betakaró szemfedőjét.

A szokás hatalma legyőzhetetlen s az embert nehéz ki-zökkenteni a megszokott dolgok útjairól. Ezért szegény Tibor Pál barátunk, aki szerette a hideget, mert munkától elszokott életét könnyen elrejtí a világ tekintete elől, riadtan ébredt arra, hogy a tavasz már zörög a város kapuján és újból sorompóba szólítja a tél kiüldözötteit.

*

Tibor Pálnak sok idejébe került, amíg elvégezte magában a számadásokat és letisztázta a gondolatokat. Szép dolog a munka, de ha elszokott mellőle, mit tegyen a tavaszi hónapok furcsa táncában? Az első enyhe szél őt is begörgette a város falai közé, odaállította a gyárak kapui elé, ahol a portások át sem vették elrongyolódott munkakönyvét s a sztereotíp szavakat ismételték:

— Még nem kezdődött meg a rendes munka. A jövő héten jelentkezzen.

A válasz súlya és jelentősége egyforma mindenütt. Mintha egyforma tömegárut és gondolatot mérnének a gyárakban. Tibor Pál a többszöri eredménytelen kísérletezések után egyre jobban érzi, hogy ezért ugyan kár volt a tavasznak sietnie,

nem kellett volna őt először arcul legyinteni a furcsa illatoknak, amelyek felkavarják a lélek tiszta tavát.

A tében könnyű elrejtőzni, de mit csináljon az élet sánta koldusa, akit elűztek a munkapad mellől, akire nem reflektál a dolgok kormányosa, — a meleg napok hosszú rendjében. A tavaszt perzselő meleg követi s a test szégyenli magát a foltok alatt, amelyben megbúvik. Mégis csak jobb a tél, amelyben rongyot rongyra, foltot foltra lehet halmozni, a vágató emberek nem érnek rá szánakozni és a szegényekre gondolni. Az enyhülés azonban kötelességeket parancsol a testre és ezeket teljesíteni kell.

Ha Tibor Pál az emberek közé furakodik, a piacokon felkeresi a kofákat, hogy segítsen cipelni a berakodásnál, alaposan végignéznek rajta és némelyek meg is borzadnak furcsa öltözékén. Milyen sóvárogva várják sokan a gyümölcsérest, amikor az ég lanyha felhői jó takarók minden nyomorult testére, az elhullott gyümölcsök jóllakatják az éheseket és a foglalkozás magától adódik. De sokan vannak, akiket a tavasz kiás a tél halmai mögül és alaposan hátba vágva, elindítja az új kötelességek felé.

Egész télen nem lát rendőrt a csavargó, mert a szíve nem a központok felé küldi, ahol szigorú a rend és nagyon őrzik a vagyont, hanem a hallgató földek a szerelmesei. Sokáig állnak a nagysipkájú szalmakazlak, amelyek pompás védelmet nyújtnak nemcsak a tél ölelései, de minden kíváncsi szem elől. A szállások, budárházak, villák és föld testén végigszórt kicsiny viskók, amelyekben nyáron ember és állat örök testvériségben megbúvik az ég büntetései elől, hívogatóan csábítják magukhoz a kiülőzöttet. A messzire elkergetett embert, akit most mondjuk, hogy Tibor Pálnak hívnak, harmincötéves, kitanult lakatos, nagyon szereti az életet, a becsületesek között is az első akarna lenni, hogy kiadhassa magából az értéket, az alkotó erőt, amely karjaiban pihen.

A tavasznak bámulatos az ereje, lábra állítja a beteget, hitet ad a hitetlennek és igazán csodákat művel. A fát felöltözteti, a földet megtermékenyíti, az eget megfesti a szem legszebb színeivel, de a csavargón alig tud segíteni. Tibor Pál így szokik el lassan a munkától s kénytelen egészen kikapcsolódni embertársai közül. Az alakja is, nem csak a ruhái, nagy cson-

los arca, új külsőt kap és megkülönbözteti a többitől. Már a léptei is hasonlítanak a ragadozóéhoz; az állatokhoz, amelyek akárcsak Tibor Pál, kiszorulnak a városokból és élnek a maguk külön életét...

ARATÁS

Dohos szegénylakások küszöbén pajkosan benevet a szelíd júliusi éj.

Az aranyló réteken, amelyek a szülés fájalmában vergődnek, mint a felkorbácsolt tenger hullámszik a szél gyenge játékában a kasza alá hulló búza.

A házak sötét szomorúságából elindulnak az aratók és csontos, barna arcukat belemártják a gyújtó nap minden felperzselő csókjába.

A téli fagyok nyomasztó érzése kihullott a csontjaikból és mozdulataikban nyugodt erők nyújtózkodnak.

Az izmos karok lendületes köröket hasítanak a levegőbe, a lábak keményen dübörögnek a vérző földön.

Néma éneket zsolozsmáz a lefektetett este.

Valahol rejtett erdő mélyén táncra perdül a tegnap, amelyben az aratás öröme mécesst gyújtott minden ablakban.

Van, aki szédült, tompa fejjel utána megy a látomásnak, mint valami lebegő, izgalmas délibábnak és idézi a szép napok hervadó emlékét.

A lekaszált búza elvált a kelyhétől és a mag elindult békét és jólétet sugározni millió és millió ember útjába, hogy a keresés könnyebb legyen.

Az élet olyan volt, mint a hamvasarcu lány első titkos csókja a kapualjban.

Mámoros és minden vágyat kielégítő.

S most tépett lélek sivár hangszerén muzsikál a világ.

Minden évben aratnak. Minden évben megterem a föld. A sodródó akaratot azonban felbontja a tehetetlenség, amely nem jut át a tornyosuló akadályokon.

Mindezt nem érti az arató.

Eljön július, a búzarengeteg elhívja az embert, aki nem tud segíteni roppant bajain.

A búzát kiszórja a kalászból. A magból kenyér lesz. Ki-

nek a kenyere? Annak, aki védte a vihar csatangolásától, haragvó égi indulatoktól. Vagy annak, aki acélból, fából, bőrből gyúr magának éhségcsillapító kenyeret,

Ezt jó volna tudni. Mielőtt újra tél lesz. S a fagy után a reménykedve közeledő nyár lépdel.

Az aratók nem találják elveszett kedvük színes pántlikáját.

De ismét mozdulnak.

Meglendül a kasza és nóták helyett szendergő vágyak mosolyognak a kövér búzaszemekre,

Az ember tehetetlen testvére.

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Varga Ábris Szélesfalun	5
Anyának lenni...	18
Nagy Ákos zavaros pillanatai	25
Vadvirág	31
Szemtől-szembe	36
Ölelkezés	40
Tűzvirágok	44
A lélek kicsordul	49
Halálvonat	52
Legyen a tiéd kedves.....	57
39.5	60
A nyáfból tél lesz	64
Hús esztendő	68
Meghal az élet	73
Villamos-imegáll'óhely	77
A harmadik	81
Az én hegyi beszédem	84
Komisz nótára gyűjtöttem	87
Kucsera a pénzbeszedő	92

VIRÁGCSOKOR:

Szinek, illatok, hangok	99
A föld oltárán	101
Búzatengerben pipacs	104
Misztérium	106
Egy, kettő, három	108
A tinta árnyékában	109
A lélek virágba borul.....	110
Kézfogás	111
A lira kipusztult	113
Őszi ég alatt	114
Kávéházi ablak mellől	116
Júniusi zápor	117
Szélroham	118
Az erdő asszonya	119
Télutói hangok	120
Ének a gyümölcsről	122
Aratás	126